

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

34. AL PEHLIVAN

Dadaloğlu

yaşamı • sanatı • şiirleri

Battal Pehlivan'ın Öteki Yapıtları :

Kara Şavga/Öyküler, Mekin Yayınevi, 1976, ikinci basım 1979

Bahçe Biziz Gül Bizdedir/Türkülerimiz, Türkü Yayınevi, 1983

Âşık Veysel/İnceleme, Deniz Kitaplar Yayınevi (Çıkacak)

Basıma Hazırlayan

Nahit KAYABAŞI

Kapak

Mustafa DELİOĞLU*

Dizgi-Baskı:

ERENLER MATBAASI

Cilt

AYTAÇ CİLTEVİ

Copyright

Deniz Kitaplar Yayınevi, 1984

Genel Dağıtım

DENİZ DAĞITIM

Babıali Caddesi, 14/2

Cağaloğlu - İST. TEL. : 522 06 57

BATTAL PEHLİVAN

Dadaloğlu

**YAŞAMI
SANATI
ŞİİRLERİ**

Deniz Kitaplar Yayınevi

Cağaloğlu - İstanbul

OZANLAR DİZİSİ : 3
Birinci Basım : 1984

İÇİNDEKİLER

	İLK SÖZ	7
A —	DADALOĞLU'NUN YAŞAMI	9
	1 — Asıl adı	11
	2 — Babası, dedesi	12
B —	TARİHİ BİLGİLER VE DADALOĞLU'NUN DÜNYA GÖRÜŞÜ	15
	1 — 180 yıllık bir direnme	15
	2 — İlerici miydi, gerici mi?	25
	3 — Dadaloğlu salt bir aşiret ozanı mıydı? ...	28
	4 — Şiirlerinde geçen adlar	30
C —	SANATÇI KİŞİLİĞİ	37
	1 — Ölçü-Uyak	40
	2 — Kullandığı halk şiiri türleri	41
	3 — Dadaloğlu'nun öteki ozanlar arasındaki yeri	43
	4 — Önemli bir benzerlik	47
D —	DADALOĞLU'NUN GEZİP GÖRDÜĞÜ YERLER	57
E —	DADALOĞLU'NUN ÖYKÜCÜLÜĞÜ	63
	1 — Hurşit Bey ile Mahmihri	64
	2 — Ermeni Kızı	76
	3 — Emmim Kızı	78
	4 — Kral Kızı	80
F —	DADALOĞLU'NDAN ÖZDEYİŞLER	83
G —	ŞİİRLERİ	85
	1 — Kavga ve Dövüş Türküleri	87
	2 — Doğa, Gurbet ve Seveda Türküleri	119
	3 — Atışma ve Yergiler	183
H —	SÖZLÜK	195
İ —	ŞİİRLER DİZİNİ	217
K —	KAYNAKÇA	223

**Sevgili çocuklarım
Hatice, Mekin,
Rifat ve Hüseyin için**

İLK SÖZ ÖZANIN

«Koçyiğit kıymetin koçyiğit bilir
Aslan yatağına çakal mı gelir
Emmi day'adama çok gerek olur
Kabardıç'ın gürlemesi yel ilen»

DADALOĞLU

A — DADALOĞLU'NUN YAŞAMI (1785 - 1868)

Elimizdeki kaynaklar doğum ve ölüm tarihlerini 1785-1868 olarak belirtmişlerse de, Dadaloğlu'nun ne zaman doğup ne zaman öldüğü hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak 18. yüzyılın son çeyreğinde doğup 19. yüzyılın ortasında öldüğü kesindir. Çünkü o, dönemindeki olayların birçoğuna tanık olmuş ve onları şiirlerine/türkülerine konu etmiştir. Olayları ve konu edindiği kişileri irdelediğimizde, Dadaloğlu'nun söz konusu tarihler arasında yaşadığı kesinlik kazanmamakla birlikte, az çok belirlenmektedir. (Bak. sf. 26)

Ne yazık ki, yaşamı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığımız, büyük ozan Dadaloğlu da, öteki toplumcu ozanlarımız gibi, Saray'ın hedefi olmuş, unutulması için ne gerekiyorsa yapılmıştır.

Elimizdeki şiirleri, yazılı kaynaklar aracılığıyla değil, sözlü gelenek sayesinde bugüne erişmiştir. Bu yüzden de büyük bir bölümü yitip gitmiş, bugüne yalnızca bu kitapta yer alanlar kalmıştır. Dadaloğlu oldukça hareketli bir ömür geçirmiştir. Bir yandan aşiretler arası kavgalar, öte yandan Osmanlı'nın baskısı kendisini bir an bile durdurmamış; bu nedenle de şiirlerini cönklere ge-

çirme olanağı bulamamıştır. Bulduysa bile söz konusu keşmekeş içerisinde bu defterler yok olup gitmiştir. Tüm bu olumsuz etkenlere karşın onun şiirleri, aşiret geleneklerine uyularak dillerde, gönüllerde yaşamış ve unutulmamıştır. Eğer bugün Dadaloğlu yaşıyorsa, övünülmeye değer bir yanımız olan, sözlü geleneğimiz yüzündendir.

Şiirlerine baktığımızda, onun Toros Dağları'nın eteklerinden kalkarak Çukurova'ya, oradan da yine Toroslar'a konup-göçen Türkmen Oymaklarının Avşar Boyu'ndan olduğunu anlıyoruz.

**«Kalktı göç eyledi Avşar illeri
Ağır ağır giden iller bizimdir»**

**«Avşar ilinden sökün eyledim
Şam'da Kul Yusuf'u görmeye geldim
Ziyaret eyledik Şam'ı Şerif'i
Ustam divanına durmaya geldim»**

..... gibi dizeler Ozanın hangi aşiretten olduğunu ortaya koyduğu gibi; Anadolu insanının duygularını, yaşamını, gelenek ve göreneklerini içten gelen bir anlatımla ortaya sermektedir.

Osmanlı'nın zulmü karşısında, toplumsal olayları/tepkileri dile getiren Dadaloğlu, başta bağlı bulunduğu Avşar aşireti olmak üzere, tüm Türkmen boylarını bu gi-dişe, karşı koymaya çağırmıştır.

Elimizde bulunan şiirlerinden anladığımıza göre; Dadaloğlu Gâvur Dağları'nı Çukurova'yı, Torosları, Orta Anadolu'yu -kendisinin deyimiyle- «Yedi iklim dört köşeyi» baştan başa gezip dolaşmış ve öteki çağdaşlarıyla buluşup, onlarla ortak bir eylem birliği içerisinde bulunmuştur. 180 yıl süren «İskân» mücadelesinin büyük bir

bölümünde, Osmanlı'ya karşı, başta Avşarlar olmak üzere tüm Türkmenler'e önyak olmuş, onlara gerek bileğiyle, gerekse saziyla omuz vermiş, güç vermiştir :

«Hakkımızda devlet vermiş fermanı
Ferman Padişah'ın dağlar bizimdir»

Saray ve Saray Şairleri de bu durumu/durumları bildikleri için Dadaloğlu ve öteki ozanların yazdıklarına yasak koymuştur. Durum böyle olunca halkın içinden gelen, halktan kopmadan, halkla birlikte yaşayan ve onun acılarını, özlemlerini, sevinçlerini şiirlerine/türkülerine konu eden halk ozanları bir yana bırakılmış; halkın diliyle konuşan, halkın tüm gelenek ve göreneklerini, -hatta doğanın ve yörelerinin özelliklerini- yansıtanların yaşamları karanlığa gömülmüştür. Bugün Dadaloğlu'nun, Karacaoğlu'nun, Pir Sultan'ın, Köroğlu'nun, Nesimi'nin, Seyrani'nin, Emrah'ın, Kaygusuz Abdal vb.'nin yaşamlarıyla ilgili tam ve yeterli bilginin bulunmayışı; Saray'ın sanata, bilime, düşünceye, -kısaca- halka düşman tutumu yüzündendir.

1 — ASIL ADI

Dadaloğlu'nun asıl adı Veli'dir. Fakat büyük bir olasılık olmakla birlikte, çoğunlukla varsayımlara dayandığı için adının «Veli» olmadığını öne süren görüşler de vardır. Taha Toros'un verdiği bilgilere göre ⁽¹⁾, Erzinli bir «Halk Şairi» olan Saatçı Ahmet, Dadaloğlu'nun adının «Ali» olduğunu söylemiştir. Burhanlı aşiretinden olan Hasan Dayı da, adının «Veli» olduğunu savunur. Ali Rıza Yalgın, «Cenupta Türkmen Oymakları» adlı yapıtının

(1) Taha Toros/Dadaloğlu/Yeni Adana Basımevi. 1940.

3. cildinde, Binboğa'da Cerit aşiretinden olan Çomar Hasa-
san adlı birisinden söz eder. Çomar Hasa'n da Dadal'ın
adının «Mustafa» ya da «Veli» olduğunu söyler.

Ancak tüm bunlara karşın, yukarda da belirttiğimiz
gibi, asıl adının «Veli» olması büyük bir olasılıktır.

Örneğin :

«Sana derim sana dağlar sultanı
Veli senin Tanrım övdü Binboğa

ya da;

«İssız kalmış Fettahlı'nın Dağları
Aşık Veli çakıştırır beyleri» gibi dizelerinde adı
«Veli» olarak geçer.

Ve yine,

«Büyük beylerden amanlı
Ercegiz başım dumanlı
Veli'm der gönlüm gümanlı

Binboğa'da esin Pirut» dörtlüğünde de asıl
adını kullanmıştır. Fakat buna karşın hiç bir şiirinde, adı-
nın «Mustafa» ya da «Ali» olduğuna dair belirtiler yok-
tur.

Dadaloğlu'nun, saz çalıp türkü söylemeye başlama-
dan önce «Veli» adıyla, kısa bir süre İmamlık yaptığı da
söylenmektedir..

2 — BABASI DEDESİ

Dadaloğlu, diğer ozanlarımıza oranla biraz daha şans-
lıdır. Nedeni de, yakın bir geçmişte yaşamış olmasıdır.
Çünkü hakkında ilk araştırmalar yapılırken bile, kendisi-
ni tanıyanlara raslanmıştır.

Yine Taha Toros'un kitabına bakacak olursak ⁽²⁾, 1928 yılında yayınlanan «Halk Bilgisi Mecmuası»nın 1. cildinde Ahmet Şükrü'nün, Dadaloğlu hakkında bir yazısı yayınlanmıştır. Söz konusu yazıda Dadaloğlu padişah fermanı ile yersiz yurtsuz bırakılan ve Sivas'ın Simder köyüne iskân edilen bir aşirete mensuptur... Adana'ya bağlı Yemişli köyünde oturan Hasan Çavuş da, Dadaloğlu'nu Aziziye ve Hacın yörelerinde oturan Binboğa'daki Harmancı yurduna yaylaya çıkan Avşar aşiretinden sayıyor. Pınarbaşı'nın Köyyeri köyünden Amber Ağa'ya göre de, Dadaloğlu şimdiki Ceyhan İlçesine yakın Altıgözbekirli köyündendir. Anası Avşar, babası Cerit'tir. Babasının adı Musa, kendisinininki de Veli'dir ve 1785'de doğup 1868'de ölmüştür. Amber Ağa'ya göre Dadaloğlu iki evlidir. Karılarından birisi Cerit, diğeri ise Avşar'dır. Ali Rıza Yalçın'a gelince; o da, Dadaloğlu'nu Aladağ'ın Karahacılı adındaki Türkmen aşiretine bağlı Hacılı obasından olduğunu söyler.

Taha Toros kitabında, Dadaloğlu'nun ailece şair olduğundan söz ederken, kendisini küçükken tanıyan bir çok yaşlı insana rastladığını da söylemektedir. Hatta, «Karaisalı'nın Saydere köyünden İhtiyar Aziz Ağa'nın kendi iddiası ve babasının Dadaloğlu'nun arkadaşı olması hasebile söylediği de budur. Yine Kızıldağ'da 110 yaşında Hacı Dede bir düğünde Aşık Musa oğlu Dadaloğlu Veli'yi gördüğünü söylemiştir» demektedir ⁽³⁾.

Tüm bunlardan başka, Dadaloğlu'nun babasının Dadaloğlu Musa olduğunu ve onun da saz çalıp türkü söylediğini bir başka kaynaktan daha öğreniyoruz :

«Menemencioğlu Ahmet Bey tarafından yazılan kendi aşiretlerinin tarihinde (Menemencioğlu Tarihi), Gör Boy Beyinin oğlu Osman Beyin (1776-1777) yılında halkın hak-

(2) A. g. y.

(3) A. g. y.

sız şikayeti ve hatta rüşvetle Adana Valisi bulunan Çelik Mehmet Paşa tarafından genç yaşta idam olunduğu bildirilmekte ve Dadaloğlu Musa namındaki şairin söylediği ağıt da ilave edilmektedir.» (4).

Söz konusu yazmada Aşık Musa'nın 1776'da Adana Valisi Çelik Mehmet Paşa tarafından idam ettirilen Osman Bey için yazdığı ağıt da şu dizelerden oluşmaktadır:

Sana derim sana, ey Çelik Paşa
Aman derim, Boz Osman'ı öldürme
Şâd eyleyip nice düşmanlarını
Ara yerde acı haber bildirme

Arap ata binip oflaz sallanan
Demir zırhlar geyip taşlar vurunan
Düşmanına çatal matal görünen
Şahin yelli Boz Osman'ı öldürme

Kağan aslanlar gibi göğüs gerdi
Hangi hizmetinde kusur getirdi
Çok yüklere omuz verdi götürdü
Serdar börklü Boz Osman'ı öldürme

Budur sana Kul Musa'nın sözleri
Güne değdi gülden nazik yüzleri
Zemher (i) ettin ilkbaharı yazları
Yeni açmış tomur gülü soldurma

Görüldüğü gibi Dadaloğlu'nun babası Aşık Musa, elimizde bulunan şiirinde «Kul Musa» adını kullanmıştır.

Dedesine gelince, her ne kadar, adının «Halil» olduğunu söyleyen kitaplar varsa da, açıklayıcı bilgilere şimdiye kadar rastlanmamıştır.

(4) A. g. y.

B — TARİHİ BİLGİLER VE DADALOĞLU'NUN DÜNYA GÖRÜŞÜ

**1 — 180 YILLIK
BİR DİRENME**

**«Konup göç ki
söylenesin dillerde»**

Cahit Öztelli'nin, Ali Rıza Yalgın (Kozanoğulları ve Son Kozanoğlu T. F. Araştırmaları, Sayı: 3, Ekim 1949), Naci Kum (Adana Vali ve Mutesellimleri Adana 1952), Prof. Dr. Faruk Sümer (Oğuzlar, s. 256-288- ve Türk Tarih Encümeni Mecmuası, Sayı: 87-93 -maruzat- 1925... gibi kişi ve kaynaklara dayanarak verdiği bilgilere göre, «**Dadal-
oğlu'nun mensubu bulunduğu Avşar aşireti Oğuz Türk-
leri'nin önemli bir kolu olup, Oğuz Tarihi içinde dokuzun-
cu yüzyıldan başlamak üzere, önemli roller oynayarak,
adlarını zamanımıza kadar yaşatmışlardır**»

Öztelli'nin «Tarih Bilgisi» başlığı altındaki yazısı aynen şöyledir :

**«ON DOKUZUNCU yüzyılın ünlü ozanı Dadaloğlu,
güney illerinde dolaşan Türkmen topluluklarının Avşar bo-**

yundandır. Daha çok Çukurova'nın ve Toros dağlarının Erzin, Payas, Adana, Kozan çevreleri, Avşarların gezip dolaştıkları yerlerdir.

Avşarlar, Oğuz Türklerinin önemli bir koludur. Oğuz tarihi içinde dokuzuncu yüzyıldan başlamak üzere önemli roller yapmak suretiyle adlarını zamanımıza kadar yaşatmışlardır. Avşarlar, İslâmlıktan önce de sonra da devlet kurmuş, büyük hükümdarlar yetiştirmiş, Oğuzların tarihinde önemli yer almışlardır.

Anadolu'nun birçok yerlerine dağılan Türkmenler arasında Avşarlar güney bölgelerinde on altıncı yüzyıldan başlamak üzere büyük bir dayanışma içinde yaşamışlardır. Buralarda zaman zaman devlete karşı çıkan derebeylikleri durumundadırlar. Hele, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısından sonra, yüzyıllık süre içinde devleti çok uğraştıran olaylar çıkarmışlardır.

Konar-göçer oldukları için yaylak ve kışlaklarda hiç durmadan gezmişler, devlete vergi ve asker vermekten kaçınmışlardır.

Bu karışık ve disiplin bozucu durumları önlemek için hükümetlerin Adana valilerine gönderdikleri emirler, arşiv belgeleri arasındadır. Avşarların yatıştırılması ve bir yerde oturmalarını sağlamak için valilere geniş yetkiler verilmiş üzerlerine asker gönderilmiştir. Ama, çok yiğit ve cenkçi olan Avşarları devlet birliğine almak gerçekleştirilememiştir.

Son olarak 1864 yıllarında, Adana Valisi Ali Rıza Paşa zamanında, Avşarların nüfuzlu bir ailesi olan Kozanoğulları ayaklanmışlardır. Bunun üzerine hükümet, Derviş Paşa komutasında «Fırka-i İslâhiye» adı verilen bir orduyla üzerlerine gönderilmiştir. Ünlü tarihçi Cevdet Paşa da ordunun komiserliğine atanmıştı. Cevdet Paşa, padişaha sunduğu «Maruzât»ında Avşarlar için şöyle diyor:

«Ekser ahalisi Selçukîlerden kalma Türklerdir ki, Varşak (Farsak) aşiretinden ayrılmış topluluklardır. Bu dağlılar, Kozanoğullarının piyade askeri olup Çukurova'da, Ceyhan nehrinin sağ cihetindeki göçebe aşiretler dahi bunların süvari askeri idi.»

İşte, daha önce adını bildirdiğimiz Erzin, Payas, Adana, Kozan bölge ve dağlarında birer derebeyi gibi davranan Avşar ve öteki aşiret beyleri zaman zaman birbirleriyle kavga ettikleri gibi, bazen birleşerek hükümete karşı ayaklandıkları da oluyordu. Vergi ve asker vermeyişleri bir yana, postaları, hacı kervanlarını soyuyor, yol kesiyorlardı.

Bu durumlardan başka, hükümeti harekete geçiren başka bir sorun da vardı. Buralarda pek nüfuzlu bir duruma gelen Kozanoğullarının, İngilizlerin de kışkırtmasıyla bir gün bağımsızlık peşinde koşup kendi başlarına bir hükümet kurmalarından korkuluyordu. Bu yüzden, Kozan ve çevresinin uslandırılıp, göçebeliği bırakmalarına karar verildi. Derviş ve Cevdet Paşaların, üzerlerine gönderilmeleri bundan sonra oldu.

Dağlara çekilen Kozanoğulları, devlet kuvvetlerine karşı dayanamadılar. Derviş Paşa'nın yumuşak davranışıyla, fazla kan dökülmeden, aşiretlerin ayaklanması bastırıldı. Obalardan bir bölümü Orta Anadolu'yu, Kayseri, Sivas yörelerine sürülüp yerleştirildi. Bu iskân sonunda artık Avşarların hiç bir uygunsuz davranışları olmamıştır.

Bu son Derviş Paşa operasyonundan sonra Avşar'ın Kozanoğlu Beyleri bölgeden çıkartılarak İstanbul'da oturmaları sağlanmış, kimisi öldürülmüş, kimisi de uzak yerlere sürülmüştür» (5).

(5) Üç Kahraman Şair/Köroğlu-Dadaloğlu-Kuloğlu/Sf: 147, 148, 149/Milliyet Yayınları.

Bu durumda biz, Avşarlar'ın tarihi gelişimi hakkındaki bilgilere aynen katılıyoruz. Ancak, ister Cahit Öztelli'nin kendi görüşü olsun, isterse yararlandığı kaynakçalardan aldığı bilgiler olsun; Avşarlar'a ilişkin yorumlara katılmadığımızı belirtmek istiyoruz.

Örneğin, Avşarlar'ın 18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 180 yıl süren «iskân» ve dolayısıyla vergi ve askerlik sorunu karşısında gösterdikleri tepkinin, «**devleti çok uğraştırmak**» diye nitelendirilmesi; «(...) **birleşerek hükümete karşı ayaklanmaları da oluyordu. Vergi ve asker vermeyişleri bir yana, postaları, hacı kervanlarını soyuyor, yol kesiyorlardı**» şeklinde varsayımlara dayalı yanlış bilgilerin verilmesi, kısaca Avşarlar'ın yönetime karşı durup dururken, başkaldırdıklarının/uygunsuz davrandıklarının öne sürülmesi doğru değildir. Çünkü Avşarlar'ın eylemi başkaldırı değil, «nefs-i müdafaa» dır/direnmedir. O ana kadar bağımsız yaşayan ve dolayısıyla da yerleşik düzeni yadırgayan Avşarlar'ın baskı altında kalmak ve «vergi» paravanasıyla-sömürülmek istenmemeleri, söz konusu olayların doğmasına neden olmuştur. Nitekim sonunda Avşarlar'ın «aklına gelen, başına gelmiş» ve Osmanlı'nın zulmünden kurtulamamışlardır.

Avşarlar'ın haklılığını en somut bir biçimde veren büyük ozan Dadaloğlu, kavganın sonunun böyle geleceğini sezinlemiş olacak ki, çok önceden şu türküyü yakmıştır :

«Aşağıdan Yusuf Paşa geliyor
Düşmanına karşı koyan merd olur
Şâhin kıcasa da vermez avını
Aslı kurt, yavrusu yine kurt olur

.....

Küheylanım yedim yedim yederler
Olanca malımı talan ederler
Heves-güves yaptırdığım odalar
Korkarım ki düşman konar yurd olur

DADALOĞLU der ki, göründü dağlar
Aşiret kavgasın görenler ağlar
Öldüğüme asla gam yemem beyler
Zalim düşman üstümüze merd olur»

Dadaloğlu, Osmanlı'nın kendilerine karşı girdiği operasyondan sonra da; Cahit Öztelli'nin kitabında, «**yu-muşak davranışıyla fazla kan dökülmeden, aşiretlerin ayaklanmasını bastıran**»⁽⁶⁾ kişi olarak gösterdiği Derviş Paşa için şu dizeleri söylediğini görüyoruz :

«Yine tuttu Gavur Dağın boranı
Hançer vurup acarladın yarımı
Sana derim Mıstık Paşa öreni
İçindeki bunca Beyler nic'oldu

(.....)

Derviş Paşa yaktı yıktı elleri
Soldu bütün Çukurova gülleri
Karalar geydik de attık alları
Altınımız geçmez akça tunç oldu

Ağlayı ağlayı Dadal'ım söyler
Vefasız dünyayı şu insan neyler
Bin yiğidi bir kötüye kul eyler
Şimden geri yaşanması güç oldu»

(6) A. g. y.

Öyle olmasaydı; Ozanımız, Derviş Paşa için, «**Derviş Paşa yaktı yıktı elleri**» der miydi? «**Şimden geri yaşanması güç oldu**» şeklinde şiir söyle miydi?..

Avşarlar'dan yola çıkarak, sorunu asıl konumuz olan Dadaloğlu'na indirgediğimizde; onunla, aşiretinin sorunlarının iç içe olduğunu görüyoruz. Dadaloğlu'nun kavgası kişisel değil, toplumsaldır. Dadaloğlu Avşar'ın yiğit yüreği, gür sesidir.

Avşarlar, Derviş Paşa'nın askerlerine yenik düşmüşlerdir. Yenilmişlerdir/kırılmışlardır, ama eğilmemişlerdir. Dadaloğlu'nun kavgası sürmekte umutsuzluğa düşmeden «fırsat» kollamaktadır :

«Derviş Paşa gayrı kına yakınsın
Böbür böbür dört bir yana bakınsın
Emme bizden gece gündüz sakınsın
Öç alırsız ilk fırsatı bulanda

«**Halk Şiirinde Toplumsal Olaylar ve Başkaldırmalar**» adındaki incelemesinde (Demokrat Gazetesi, Şubat 1980 koleksiyonu) bu konuya da değinen **Mehmet Bayrak**, «**Başkaldırı geleneği içinde yer alan, ancak değişik bir konumla ortaya çıkan lider-ozanlardan biri de Dadaloğlu'dur**» demiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun o günkü durumu ile birlikte «**Dadaloğlu'nun Başkaldırısı**»nı şöyle anlatmıştır :

«**Reform ve rönesansını gerçekleştiren Batı karşısında Osmanlı İmparatorluğunun kendini yenileyememesi, 17'nci yüzyıldan başlayarak dışardan alınan savaş ganimetlerinin, haraçların, tazminatların giderek azalmasına yol açmıştır.**

Batı Avrupa'da 16'ncı yüzyılda kapitalizm gelişip,

devletler merkezileşir, sağlamlaşırken; Osmanlı İmparatorluğu ekonomik ve politik tutumunda bir değişiklik yapmamış, yine kalkınmasını toprak genişletmeye ve sömürge kurmaya dayandırılmıştır. Oysa bu yöntem, Batı'nın kalkınması, güçlenmesi karşısında tutmamış ve Osmanlılar Batı karşısında daha fazla tutunamamıştır.

Osmanlılar kendilerini yeni çağdaş gelişmelere uyarlayamayınca, 17'nci yüzyıldan sonra duraklamaya ve yıkıma doğru gitmeye başlamıştır.

Genişleme yoluyla elde edilen gelirler kesilirken, ticaret yollarının değişmesi, Batının gelişen sanayii karşısında yerli el sanatlarının değersizleşmesi ve vergi yükünü taşıyan köylünün ekonomik açıdan alabildiğine güçsüzleşmesi nedenleriyle ülke tam bir sosyo-ekonomik çöküntü içine sürüklenmişti.

Saray'sa ortaya çıkan gelir açığını kapatmak için halka yeniden vergi bindirmeye başlamıştı. Ancak artık yoksul köylü tabakaları Saray'a ekonomik destek olma gücünü yitirmişti. Bu nedenle Saray, çeşitli beyliklere verdiği toprakları geri alırken, vergi yükünü de köylü tabakalarının yanında bu kesime yüklemeye başlamış ve bu yüzden ayaklanmalar beyliklere ve kente de sıçramıştı. 17'nci yüzyıldan sonra ortaya çıkan Katırcıoğlu, Canbulatoğlu, Kara Haydaroğlu, Deli Hasan, ayaklanmaları bu türdendir.

Tarihe «İskân Olayı» ya da «İskân Faciası» olarak geçen meşhur kaç-göç hareketi de bu dönem koşullarının zorlamasıyla ortaya çıkmıştır.

Bilindiği gibi 1670'te alınan bir kararla, Avşarlar Hama-Humus arasında yerlermeye zorlanırlar. Fakat çölyazıda geçimini çıkaramayan ve sıtmayla karşı karşıya kalan Avşarlar, Anadolu içlerine kaçmaya başlarlar. Fakat durumdan habersiz kendi yaşantısını sürdüren Saray,

bunların Anadolu'ya yerleşmesini yasaklar ve elebaşılarını yakalayıp astırmak için kimi beyliklere buyruk verir. (Bu konuda eski kaynaklarda sayısız buyruk vardır.)

Fakat kimi ocakların söndürülmesi dışında, Osmanlı bir sonuca ulaşamaz. Geriye halkın yaktığı acı türküler kalır yalnızca :

Ilgıt ılgıt bir yel esdi Urum'dan
Duydum yaman olmuş hâli Avşarın
Kesildi kanadı kırıldı kolu
Yaylası kan ile yundu Avşarın

Olay, halk ozanı Kul Mustafa'nın şiirineyse şöyle yansır :

Bizim ilde bir Osmanlı zuhur etti
Sizin ile geçti mi ola ne dersin
Olam olam doldu çekildi göçler
Sizin ile geçti mi ola ne dersin

Kul Mustafa'm der ki müşkül halleri
Seyreyleyin sefil olan kulları
Has bahçeden öte ıssız çölleri
Ol Osmanlı geçti mi ola ne dersin

Bu 'kaç-göç' mücadelesi 19'uncu yüzyıl ortalarına değin sürer.

Dadaloğlu, bu çevrenin adamıdır ve bu olayların içinde yaşamıştır. Doğal olarak dizeleri bu olaylarla örülü olacaktır :

Kalktı göç eyledi Avşar illeri
Ağır ağır giden eller bizimdir

Arap atlar yakın eder ırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

Belimizde kılıcımız Kirmanî
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir

Dadaloğlu yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koçyiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir

Buraya gelmişken, halk edebiyatı tarihçisi Pertev Naili Boratav'ın, üç lider-ozan'la (Pir Sultan, Köroğlu, Dadaloğlu) ilgili değerlendirmesine de yer vermek istiyorum.

Boratav, «Bazı sanatçı çevrelerin halk şiirimizin geçmişteki önemli örnekleri arasında yer alan Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu gibi ozanların kiminin İran yanlısı şiiler, kimilerinin de Osmanlı devletine başkaldıran soyguncu ve eşkiyalar olduklarını söylemekte; ilerici aydınlarımız ise bu ozanlarda ezilen Anadolu halkının yoksulluğa, zulme ve baskılara karşı direnişinin simgesini bulmaktadır. Bu konudaki düşünceniz nedir?» yolundaki bir soruyu yanıtlarken şunları söylüyor :

«Pir Sultan'la Dadaloğlu'nun gerçek yaşamları üzerine çok az şey biliyoruz; çoğu sözlü anlatılanlardan bize kadar ne ulaşabilmişse...

Pir Sultan'ın politik yönü, (Şah, Şah) diye ünlemlerinden de anladığımıza göre, 16'ncı yüzyıl Kızılbaş Türk halkının Sünnî Osmanlı Devletine başkaldırışının sözcülüğüdür. O çağların Kızılbaşları dilinde 'Şah' deyimini, tâ Ali'den başlayarak, Kıyamet gününde yeniden dünyaya gelecek Mehdi'ye kadar, dünyayı haksızlıktan, karanlık-

tan, zulümden arıtacak kurtarıcıların simgesidir. Onlar, «her çağın bir Mehdisi vardır» derler. Son Osmanlı Pa-dışahına başkaldıran Mustafa Kemal'e «biat» edenler Anadolu Kızılbaşları olmamış mıydı? Onu zamanın Meh-disi saymışlardı.

Büyük davaların sözcü ve eylemcilerini kendi çağla-rının şartları içinde değerlendirmek gerekir. (...) O çağ-larda din ile devlet ayrı düşünülemezdi. Saint-Barthhèlèmy Gecesi Katolik Fransız Kralının Protestan Fransız halkı-nı kırdığı gibi, Yavuz da Şah İsmail'e karşı savaşılmaya giderken, yolu üstündeki Türk-Kızılbaş halkını kılıçtan geçirmişti. Devletin selâmeti nâmına!..

Dadaloğlu, çok sonra, 19'uncu yüzyılda, bu sefer din ve mezhep nedenleri ile değil de; Osmanlı Devletini eko-nomik yaşam şartlarının kaçınılmaz sonuçları ile tedirgin ettikleri için, konar-göçer aşiret düzenlerini yerleşik dü-zene dönüştürme programına başkaldıran Türkmenlerin direnişlerini dile getiren şairdir. Türkmenlerin direnişi bir bakıma çağ-dışı ama, zora ve kırıma dayanan, perişan-lıklara yolaçan bu insanların alın-yazısı, tâ Suriye içleri-ne Gâvur Dağlarına, Toroslara uzanan uçsuz bucaksız yurtlarında konup göçme olanağından bir anda yoksun bırakılmanın acıları da bir yankı bırakmadan geçip gide-mezdi.

Kısacası, Yunus, Pir Sultan, Köroğlu, Karacaoğlu, Dadaloğlu... Bu büyük halk ozanları -daha doğru bir de-yimle halkın bu büyük ozanları- yüzyıllar sonra dahi şiir-leriyle günümüzde de diriliklerini yitirmemişlerdir. Bu öl-mezliklerinin sırrı, çağlarının olaylarına ve insanlarına ilişkin tanitları, hiç bir yazılı belgenin saptamayacağı öl-çüde, bütün girinti çıkıntılarıyla bize kadar ulaştırmış ol-malarında, anlatımlarını, Türkçe sözün büyüğü nakışla-ryla dokumakta gösterdikleri ustalıklarındandır.»

2 — İLERİCİ MİYDİ, GERİCİ Mİ?

**«Hakkımızda devlet vermiş fermanı
Ferman Padişahın dağlar bizimdir»**

Birçok konuda olduğu gibi halk şiiri ve şairleri konusunda da kimi aydınların «kara» değerlendirmeleri olmuştur. Örneğin, kimisi, Pir Sultan Abdal gibi bir ozanı «İran casusu», kimisi de Dadaloğlu gibi bir ozanı «gerici» olmakla suçlamıştır (?).

Bu saçma savlar o denli «akılcı» (!) gerekçelerle ileri sürülmüştür ki, doğrusu şaşırmamak elde değildir. Örneğin, ilerici geçinen, aydın geçinen bazıları, Dadaloğlu için şöyle bir saçma savı rahatlıkla söyleyebilmişlerdir :

«Osmanlı, göçer olan Avşarları yerleşik düzene geçirmek istemiş, Dadaloğlu da buna karşı çıkmıştır. Oysa, yerleşik düzen, göçerlikten daha ileri bir yaşama biçimidir. Öyleyse, daha ileri bir yaşama biçimine karşı çıkan Dadaloğlu'na nasıl ilerici denilebilir?»

(7) Süleyman Yağız/Yürü Bre Hızır Paşa/Üççiçek Yayınları, 1983.

Bu saçma sav, soruluşundaki ustalık nedeniyle, ilk bakışta hiç de yanlış değilmiş gibi görünmektedir.

Oysa Osmanlı'nın amacı, göçer olan Avşarları yerleşik düzene geçirip onlara güzel bir yaşam sağlamak değildi. Osmanlı, onları daha kolay baskı altında tutabilmek için böyle bir şeyi yapmıştır. Çünkü Avşarlar, «İskân etmek paravanası altında yersiz yurtsuz bırakılmak» (8) istenmiştir.

Nitekim, Dadaloğlu da bunu bir şiirinde şöyle dile getirmiştir :

«Gitti Cerit gitti, gider Avşarlar
Gider oldu namusumuz arımız
Kavga kuruldu da kılıç çalındı
Hey ağalar nere vardı yarımız

Ağamız da çadırını tutardı
Kabıdını dal boyuna atardı
Her birimiz bin atlıya yeterdi
Döğüşerek ölmedi varımız

DADALOĞLU'm şu dağlara varınca
Korkarım yurtları ıssız kalınca
Saçılıp da Binboğa'ya konunca
Yaylalara dokunmazdı şerimiz»

Şiirde geçen, «Namusumuz arımız»la ilgili olarak Tahir Kutsi Makal şu notu düşmüştür :

«Mecit Paşa, (USLU DURMAZLARSA ATLARINI VE

(8) Süleyman Yağz/Direnen Saz Direnen Söz/Uyak Yayınları
1977 Sf: 45.

BURNU HIRIZMALI (*) KIZLARINIZI ADANA PAZARINDA SATARIM) demişti.» (9).

İşte Dadaloğlu, yerleşik düzen, göçerlikten daha ileri bir yaşama biçimi olmasına karşın, bu zihniyetteki, yani Avşarlara, «**USLU DURMAZSANIZ KIZLARINIZI PAZARDA SATARIM**» diyen Osmanlı'ya başkaldırmıştır. Salt bu nedenle de olsa, Dadaloğlu'nun ilericiliği tartışılamayacak kadar açıktır.

(*) Hırzma : Hızma.

(9) Tahir Kutsi Makal/Dadaloğlu/2. Baskı/Toker Yayınları, 1975, Sf: 103.

3 — DADALOĞLU SALT BİR AŞİRET OZANI MIYDI?

«Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden
Az yaşayıp dem sürmesi yeğ imiş»

Dadaloğlu'nun içinde bulunduğu koşullar, onu salt kavgacı, Osmanlı'nın «iskân» eylemine karşı aşiretinin sorunları uğruna başkaldıran bir ozan niteliğine büründürmüştür. İlk anda bu böyle görülebilir. Pek doğaldır ki, «O, barut kokuları, kılınc şakırtıları arasında Karacaoğlu gibi eşsiz halk türküleri söyleyemezdi. Bulunduğu muhit, yaşadığı devir, O'nu kalpten ziyade bileğe, aşktan ziyade silaha bağlamıştı.»⁽¹⁰⁾. Ancak Dadaloğlu kavga verirken/başkaldırırken, bir maddi temelden yola çıkmıştır. Halkın yoksulluğu ya da yoksul bırakılması, bırakılmak istenmesi onun temel sorunudur. Buna en somut ve çarpıcı örnek olarak, şu dördlüğünü gösterebiliriz :

«Okuttuğun tutmaz oldu âlimler
Kalktı da adalet arttı zulümler
Terlemeden mal kazanan zâlimler
Can verirken soluması zor imiş»

(10) Taha TOROS/Dadaloğlu/Yeni Adana Basımevi/1940, Sf: 16

Bu nedenle, Dadaloğlu'nun kavgasını, salt bir aşiret düzeyinde görmemek gerekir. O aşiretinin sorunlarının yanısıra diğer sorunlarla da ilgilenmiştir.

«Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Meğer dünya her tarafta bir imiş
Ben dünyayı Al'Osman'ın sanırdım
Meğer dünya yüz sultanlık yer imiş»

4 — DADALOĞLU'NUN ŞİİRLERİNDE GEÇEN ADLAR

Dadaloğlu'nun yaşadığı devri daha iyi saptayabilmek ve şiirlerinde en çok kişi adı kullanan bir ozan olduğunu belirlemek amacıyla, adları ve hakkında edindiğimiz bilgileri alfabetik sıra ile vermeyi uygun bulduk:

ABİDİN PAŞA: Avşar aşiretini Yozgat'a yerleştirmekle (iskân etmek) görevlendirilen ve daha sonra Kayseri'de öldürülen komutan.

ALİ BEY: Aşiret çatışmalarında, başarıyla savaşıp ün yapan bir Avşar.

ALİ ŞANLI BEYİ: Bir oymak beyi.

ALİ OĞLU: Küçük Ali oğlu.

APALAK: Bir aşiretin beyi.

ARSLAN BEY: Cerit aşiretinin beyi.

«AVŞAR KIZI» : Abidin Beyin karısı.

BEYDİLİ: Yıldızhan'ın çocuklarından Beydili'nin yönettiği aşiretin adı. Bu aşiretin Avşarlar'la akrabalığı vardı.

BEYAZITOĞLU: Kahramanmaraş ve Göksün'de oturan tarihi bir aile. Beyazıtogulları. Bir Türkmen oymağıdır.

BOZOKLULAR: Kayseri'de oturan bir kabilenin adı. Avşarlar'la Mağara (Tufanbeyli) önlerinde çarpıştı ve iki kez üst üste yenildi.

CADIOĞLU: Gemerek'te eğlenen bir derebeyi. «Maraş» Valisi Mecit Paşa tarafından Avşarlar'ı yenmesi halinde kendisine tuğ verileceği vaadedildi. Ancak Cadioğlu, Hökekçe boğazında daha önce hazırlıklı olan Avşar savaşıçılarına yenildi. Ve Tuğ denilen paşalık rütbesine kavuşamadı.

CERİT: Toroslar'da yaşayan bir Türkmen aşiretinin adı. Ceritler ile Avşarlar uzun süre rakip olarak yaşadılar.

CEVDET PAŞA: Kozanoğlu Mistik Paşa'nın başkaldırması üzerine kurulan «Fırka-i İslâhiye» ordusunun Kurmay Başkanı, Derviş Paşa'nın danışmanlığını yaptı. Cevdet Paşa bir tarihçi ve yazardır da... 1822'de Bulgaristan'ın Lofça kentinde doğdu. 1895'te İstanbul'da öldü. Ahmet Cevdet Paşa İstanbul'da eğitimini tamamladıktan sonra Sadrazam Mustafa Paşa ile birlikte çalıştı. «Tarih-i Cevdet» adıyla bilinen 12 ciltlik kitabı çok ün kazandı. «Kısas-ı Enbiya» ve «Tevarih-i Hülefa» adında iki kitabı daha yayımlandı.

CİLLEN: Bir aşiretin adı.

ÇAPANOĞLU MUSTAFA BEY: Yozgat'ın kurucusu Çapanoğlu soyunun son beyi. Sık sık yönetime başkaldıran bir ailenin en son ferdi. Çapanoğlu, Avşarlar'ın Yozgat'a sürülen bölümüyle sık sık çatıştı. Ama zaman zaman iki taraf dost da oldular.

DELİ OSMAN ALİ: Bir aşiretin elebaşısı.

DERVİŞ PAŞA: 1867-1868 yıllarında kurulup görev yapan «Fırka-i İslâhiye» ordusunun komutanı... Kozanoğlu Mistik Paşa ile çatıştı. Bu çatışmada yenik düşen

Mıstık Paşa yakalanarak İstanbul'a götürüldü. Gaziantep'e bağlı İslâhiye ilçesinin adı «Fırka-i İslâhiye» den gelmektedir. Hatta bugün ilçenin «Derviş Paşa» adını taşıyan bir de mahallesi vardır.

EMRAH: Ünlü bir halk ozanımızdır. Dadaloğlu'nun çağdaşıdır.

ELBEYLİ: K. Maraş ile Kadirli arasında barınan eski bir Türkmen oymağının adı.

«EŞE FATMA» : Bir kadın adı.

FETTAHLI: Bir aşiret adı.

GÖK ALİ OĞLU: Nurdağı eteklerinde yaşayan bir aşiretin beyi.

HASAN PAŞA: Adana dolaylarında hüküm süren Hasan-paşaoğullarının beyidir. Adana'ya Kars'tan gelmiş ve buralarda uzun süre beylik yapmıştır.

HAYDAR: Abidin Beyin oğlu.

HAYDAR BEY: Küçük bir aşiretin beyidir.

HALİT BEY: Bir Avşar Beyi. Bozdoğanogullarından Apti Bey ile çarpışma sırasında atı öldü, Apti Bey, «Gel atımın terkisine bin» deyince «Halit terkiye sığmaz» yanıtını aldı. Bu durumda kavgaya devam edildi. Türkmenler onu «Terkiye Sığmaz Halit Bey» diye anarlar.

İSMAIL: İskân edilenlerin dışında kalan bey.

KARACAOĞLAN: 17. Yüzyılda yaşayan ünlü bir halk ozanımız (Geniş bilgi için bak: Karacaoğlan/Hüseyin Seçmen/Deniz Yayınevi-1983)

KARAHACILI: Toroslar'ın bir kolu olan Aladağ'da yaşayan bir aşiret.

KARALAR: Bölgedeki küçük bir aşiret adı. Avşarlar ile arasında çıkan çatışmada yenildiler. Yüreğil bölgesinde otururlardı.

KOCA PAYAS: Bir komutan. Şimdi bir kasaba adıdır.

KOZANOĞULLARI: Osmanlılardan önce Karamanoğulları'nın egemenliği altındaydılar. Bugün kendi adıyla anılan (Kozan) yerlerde yaşayan Türkmen aşiretlerinden Avşarlar'ın ünlü bir ailesidir. Kozanoğulları, bu topraklar Osmanlı'nın hakimiyetine geçtikten sonra, karşı koymalara karşın uzun bir süre bağımsız yaşadılar. Ancak Tanzimat'ın ilânıyla birlikte (1865) hükûmet, Kozanlı oymağının ortadan kaldırılmasına karar verdi (1867-1868). Bunun üzerine Derviş Paşa yönetiminde bir ordu kuruldu. Tarihçi-Yazar Cevdet Paşa ise Derviş Paşa'nın danışmanlığını üstlendi. Yapılan çatışmadan sonra oymağın ileri gelenlerinden bazıları başeğmişlerse de bir çoğu direndi. Sonuçta Kozanoğulları yenik düştü. Mistik Paşa tutsak edilerek İstanbul'a götürülürken, Yusuf Paşa götürüleceği yere (Sivas) varamadan kaçtı. Bu arada iskan edilmek istenen öteki aşiretleri ayaklandırmaya çalıştı. Ancak bir süre sonra yakalanarak öldürüldü... Daha sonra Osmanlı'nın buyruğuna geçen bu topraklar Kozan'da merkezi Sis kasabası olmak üzere bir sancak kuruldu. Bu sancağa Facin, Feke, Kadirli (Kars) ilçeleri de bağlandı.

KÖROĞLU 17. Yüzyılda yaşamış sazlı ozanlarımızdandır. (Geniş bilgi için bak; Köroğlu/Hüseyin Seçmen/De-niz Yayınevi-1983)

KÜÇÜK ALİ OĞLU: Kozanoğulları'ndan bir bey, Adana mutesellimiyken (Vergi ve resimlerin alınmasına memur edilmişken), padişah fermanı ile yakalanarak idam edildi, ve başı İstanbul'a gönderildi. Dadaloğlu'nun babası Aşık Musa, uzun süre Küçük Ali Oğlu'nun nedimliğini (Meclis arkadaşlığını) yaptı. Mistik Paşa'nın babasıdır.

KÜÇÜK HACI: Bir eşkiya.

MECİT PAŞA: Sultan Mahmut zamanında yaşadı. Vali olarak Maraş'ta bulundu. Avşarlar ile öteki aşiretlerin iskânları sırasında önemli rol oynadı.

MENEMENCİ: Adana çevresinde yaşayan bir oymak. Şimdi bir dere adıdır.

MİRZA ALİ: Aşiret beylerinden birinin adı.

MİSTİK PAŞA: Avşar aşiretini hakimiyeti altında bulunduran Küçük Ali Oğlu'nun oğludur. Babasının 1817'de Adana Valisi tarafından idam edilip kesik başının İstanbul'a gönderilmesinden sonra, yaşamını gizli olarak sürdürdü. Daha sonra Valde Sultan onu bağışlayarak 16 yaşındayken «Paşalık» rütbesiyle onurlandırdı. Ancak 1868'de hükümetle aşireti arasında çıkan çatışmada yenik düşerek İstanbul'a sürgün edildi.

MÜRSEL OĞLU: Bir aşiret beyi.

NECİP PAŞA: Özgürlük isteyen aşiretlerin sindirilmesi ile görevlendirilen bir Osmanlı subayı.

OSMAN PAŞA: Padişah tarafından İstanbul'a çağrılan Elbeyli aşiretinin beyi.

ÖZER OĞLU: Selçuklular'ın dağılmasından sonra, Anadolu'da kurulan beyliklerden Ramazanoğlu'nun kurucusunun oğludur. Babası daha sağlığında topraklarını yedi çocuğuna dağıtmıştı. O, Payas, Misis, Dört Yol yöresindeki topraklardan bir çoğunun sahibiydi.

SAİT BATTAL: Bir aşiretin beyi.

SEYFİ HAN: Özeroğulları'ndandır. Bir süre kendi aşiretine beylik etti.

SEYİT OSMAN: Avşar asıllı bir halk ozanıdır. Bir çok çatışmada önemli görevler yüklendi.

SULTAN HAMİT: Zamanın Osmanlı padişahı.

TARBUS OĞLU: Ünlü bir Arap beyi.

TATAR HAN: Çukurova'daki aşiret çatışmalarında Adana eyalet beyliğinde bulunan bir komutan.

TÜLEK HASAN: Abidin beyin adamlarından biri. Bir savaşçı.

YUSUF: Abidin beyin oğlu.

YUSUF PAŞA: Çukurova'daki aşiret çatışmalarında Adana eyalet beyliğinde bulunan bir komutan.

YUSUF BEY: Kozanoğulları'ndandır. Yönetim askerleriyle yapılan çatışmada tutsak edildi. Ancak Sivas'a götürülürken kaçarak, aşiretleri hükûmete karşı ayaklandırmaya çalıştı. Önemli bir çalışma yapamadan yakalanarak öldürüldü.

ZOR PEHLİVAN: Köroğlu'nun beylerinden biri.

C — SANATÇI KİŞİLİĞİ

Dadaloğlu'nun şiirlerinde, Köroğlu'nun güçlü bileğini, Karacaoğlu'nın aşk dolu yüreğini, Pir Sultan'ın devrimci tutumunu bir arada görmek olasıdır. Bir yandan,

«Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir» derken; öte yandan,

«Yine bir dilbere meyil aldıldım
Ak gerdanda benler zer-nişanlıdır
Çift çift olmuş kirpikleri belinir
Zülfünün telleri pek reyhanlıdır» diye sesleniyordu.

Ama, O, önce bir cenk/savaş şairidir. Yaşamının tümü «barut kokuları ve kılınc şakırtıları» arasında geçtiğinden kavga şiirleri, aşk-doğa ve öteki şiirlerinden daha çoktur.

Dadaloğlu'nda sert, ama bir o kadar da sevecen aşiret ruhu egemendir. Sertliği, disiplinli oluşundan kaynaklanmaktadır.

O bir ozan olarak kendine düşeni fazlasıyla yapmıştır. Aşiretinin düşünlerinde halay havaları, üzgün günlerinde ağıt, kavga sırasında da koçaklamalar çalıp söyleyerek, onlara moral vermiş, umut vermiştir.

Ve yine O, elinde sazı, omuzunda tüfeği geleneğe uyarak gidebildiği her yere gitmiş, «gezginci halk aşığı» geleneğini gücü yettiği ölçüde sürdürmeye çalışmıştır.

Ozan, bazen bir komutan, bir mürşit gibidir, bazen de perişan bir görünümde. Ömrünü kavgalarla geçirdiği için yorgundur, bitkindir. Ama çoğu kez de, bu özelliklerinden hiç mi hiç eser kalmayan ve «bin atlıyı» yenecek güce sahip bir yigittir.

Konuşmalarının önünü ardını iyi yokladığı için, en doğrusunu söylemiştir. Bu nedenle de düşünceleri sabittir. Tartışma kabul etmez. Özü ile sözü birdir. Kaypaklıktan hiç hoşlanmaz. «**Kaypak Osmanlılar size aman mı?**» derken en tutarlı bir yanını yansıtmaktadır.

Türkülerini sade bir dille söylemiştir. Onun şiirlerini okuduğumuzda, yılların ardından onun sesini/sazını duyar gibi oluruz. Bir şiirindeki tüm dizesler bir zincirin halkaları gibidirler. Konu birliği vardır. Ölçülü-uyaklı şiirin tüm kurallarını eksiksiz uygular. Bilinç düzeyi ne olursa olsun, okuyan her kişi rahatlıkla anlayabilir. İşte bir örnek daha;

«Dinleyin ağalar bir söz edeyim
Bir güzel beni dilinen kandırdı
Söz verdi de geri döndü sözünden
Kötüleri üstümüze güldürdü»

.....

Özetlersek, Dadaloğlu büyük bir halk ozanıdır. «İl-

gilendiği olaylar nedeniyle hem bir devrin tarihini, hem de bir toplumun duyuş ve düşüncelerini yaratmıştır.» (11).

Ne yazık ki Dadaloğu'nun şiirlerinin yazılısını bulmak olası değildir. Ancak aşiret geleneğine uyularak, anılarda/zihinlerde yaşamış, unutulmadan günümüze ulaşmıştır. Sözlü geleneğin, bir yapıtı olduğu gibi saklayamadığı gerçeğini göz önüne aldığımızda, şiirlerinin kısmen de olsa değişmiş olabileceğini kabul etmek zorundayız. Ama yine de şiirleri en az değişikliğe uğrayan ozanın Dadaloğu olduğunu söyleyebiliriz.

(11) Cahit Öztelli/Üç Kahraman Şair/Milliyet Yayınları.

1 — ÖLÇÜ - UYAK

Dadaloğlu'nun aruz ölçülerine göre yazılmış şiiri yoktur. Genellikle hece ölçüsünün $4 + 4 + 3 = 11$ veya $6 + 5 = 11$ ve $5 + 3 = 8$ kalıplı olanlarını kullanmıştır. Ancak «**Sana derim sana da Cebeli Kozan**» dizesiyle başlayan Varsağısında her dize için ayrı ayrı hece kalıpları kullanmıştır. Yine «**Buna binen gönül de yorulur mu, derler**» dizesiyle başlayan türküde de serbest ölçü (vezin) egemendir. Bu iki şiirin dışında hece ölçülerine uymayan bir başka şiirine rastlanmaz.

Dadaloğlu'nun, ölçüye uydurmak için heceleri düşürdüğü de görülür: (N'oldu da Kazanoğlu'm n'oldu); uyak düzeni uysun diye anlamsız sözcük kullandığı da, (**Heceye** gönlüm **heceye**/Kılları dönmüş keçeye) gibi.

2 — KULLANDIĞI HALK ŞİİRİ TÜRLERİ

Her şiirin altına ayrı ayrı not düştüğümüz gibi; Dadaloğlu Koşma, koçaklama, varsağı, destan, ağıt, türkü ve güzelleme türlerinde şiirler söylemiştir. Şiirleri arasında en önemli yeri koşmaları tutmaktadır.

KOŞMA : Saz eşliğinde okunan ve hece ölçüsü ile yazılmış, ilk dördlüğünün birinci, ikinci ve dördüncü dizeleriyle, öteki dörtlüklerinin dördüncü dizeleri birbiriyle, kalan dizeler de kendi aralarında uyaklı; konuları da sevgi, gurbet acısı ve doğa olayları olan bir halk koşuğudur. Halk şiirinin en yaygın olanıdır. Genellikle on bir heceli dörtlüklerden oluşur. Özel ezgileri vardır. Bu ezgilere göre; Acem Koşması, Kerem, Kesik Kerem, Ankara Koşması, Sümmanî, Topal Koşma gibi adlarla birbirinden ayrılırlar. Genel biçime uymayan şiirler de bu ezgilerle okununca «Koşma» diye adlandırılırlar. Koşmalar biçimlerine göre de, Yedekli Koşma, Ayaklı Koşma ve Musammat Koşma diye ayrılırlar.

KOÇAKLAMA : Halk şiirinde, biçimi ne olursa olsun, konusu yiğitlik, savaş, kahramanlık olan ya da bir kahramanı öven, kahramanlık duygularını canlandıran koşuklar/yiğitlemelerdir.

VARSAGI : Genellikle sekiz heceli dörtlüklerden oluşur. Uyak düzeni, koşmalardaki gibidir. Bu tür,

adını Güney bölgesinde yaşayan Varsak aşiretinden almıştır. Genellikle yiğitçe bir eda ile söylenirler. Havası etkileyicidir. İçlerinde «bre, hey, be hey, hey gidi» gibi ünlemler geçer. Ezgileri genellikle güçlüdür.

DESTAN : Bireysel olayların yanısıra, bir kahramanlık öyküsünü, bir savaşı, depremleri, salgın bir hastalığı kısaca toplumsal olayları anlatan koşma biçiminde, hem sekiz, hem de on bir heceli dörtlüklerden oluşan bir türdür. Uyak düzeni koşmalardaki gibidir. Destanlarda olay öne geçer, yani olayı anlatmak önem kazanır. Bu anlamda gerçeklere bağlı kaldığı gibi, çok uzaklaştığı da görülür. Kendilerine özgü ezgileri vardır. Ozan istediği uzunlukta destan yazabilir.

AĞIT : Bir ölünün, gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarını, acılarını ya da büyük yıkımların acılı etkilerini dile getiren söz ya da okunan ezgi, yazılan şiiirdir. Bu da yaygın bir halk koşuğu türüdür.

TÜRKÜ : Konuları da, biçimleri de çok çeşitli olan, hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bezenmiş koşuk türüdür. Halk şiiri türlerinin aşağı yukarı tümü türkü olarak da okunabilir. Koşmalar gibi türküler de, ezgilerine göre bölünürler. «Usülsüz» denilen uzun havalar divan, hoyrat, koşma, bozlak ve Çukurova diye ayrılırlar. «Usullü» diye adlandırılanlar ise oyun havalarıdır.

GÜZELLEME : Halk şiirinde konusu sevgi olan lirik bir koşuk türüdür ⁽¹²⁾.

(12) Türkçe Sözlük/TDK Yayını - 7. Baskı 1983 - Mehmet Fuat/Karacaoğlu/De Yayınları 1980.

3 — DADALOĞLU'NUN ÖTEKİ OZANLAR ARASINDAKİ YERİ

Dadaloğlu, halk şiirimizin önde gelen ozanlarından olan Bayburtlu Zihri (ölümü : 1859), Everekli Seyrani (1807-1866), Erzurumlu Emrah (ölümü : 1854), Dertli (1775-1845)'nin döneminde yaşamıştır. Bu zaman, halk şiirimizin zengin ve başarılı bir dönemi olmuştur.

Dadaloğlu, her ne kadar çok gezmiş gibi görünüyorsa da, çağdaşları kadar değişik kültürlerle mensup toplulukları görme olanağı bulamamıştır. Gerede'nin Şahinler köyünde doğan Dertli İstanbul'u, Anadolu'nun birçok ilini, hatta Mısır'ı gezerken, Seyrani ve Zihni de İstanbul'u görmüş ve uzun süre burada kalmışlardır. Bu nedenle çok az da olsa, Osmanlıca'dan, Farsça'dan ve Arapça'dan etkilenmiştir. Erzurumlu Emrah şiirlerinde «rah-ı talep», «kadr-i bülend», gibi tamlamalar kullanmıştır. Aynı şekilde Dertli de şiirlerinde «girbeb-ı mihnet», «esb-i naz», «dâne-i kısmet», «câm-ı zehr» gibi Arapça ve Farsça sözcüklerden yararlanmışır.

Örneğin :

«İçinden feleğin câm-ı zehrini
Aldı gam leşkeri gönül şehrini

Yeter bunca demdir çektim kahrını
Diyar-ı gurbeti bana mı verdin

Bu nasıl tecelli bilmem ne hikmet
Serpilmiş cihana dâne-i kısmet
Dertli'yi gurbette koydun âkibet
Firak-ı hasreti bana mı verdin»

Bunlarla karşılaştırdığımızda Dadaloğlu'nun şiirlerini bozulmamış bir Türkçe ile söylediğini görürüz. O yapıtlarında sözcük oyunları yapmayı düşünmemiştir. Çağdaşlarının yararlandığı birçok tamlama ve yabancı sözcüğün yabancısıdır... Dadaloğlu'nun bir özelliği de, hiçbir nedenle kendisi için türkü yakmamasıdır. Şiirlerinin tümü toplumundur, aşiretindir... Onun işlediği şiir türü, halkı halkın diliyle halka veren şiirdir.

Dadaloğlu kavga şiirlerinde Köroğlu ve Pir Sultan'ın aşk, gurbet ve doğa şiirlerinde de Karacaoğlu'nın etkisinde kalmıştır. O da sembolik sanat yapan ozanlarımızdandır (Geniş bilgi için bak : Battal Pehlivan/Aşık Veysel/ Deniz Kitaplar Yayınevi-1984).

Kimi söylentilere göre Dadaloğlu, Karacaoğlu'nın şiirleriyle saz çalıp, türkü söylemeye başlamıştır. Hatta ilk gençlik yıllarında Karacaoğlu'nın dizelerini tam olarak alıp kullanmaktan da çekinmemiştir.

Örneğin, Karacaoğlu'nın,

«Çıkıp yücesine seyran eyledim
Gördüm ak kuğulu göller perişan
Bir firkat geldi de durdum ağladım
Öpüp kokladığım güller perişan»

dörtlüğüyle başlayan şiirini,

«Çıktım yücesine seyran eyledim
Cebel önü çayır-çimen görünür
Bir firkat geldi de coştum ağladım
Al yeşil bahçeli Kaman görünür»

şeklinde söylemiştir.

Bir başka örnek; Karacaoğlan,

«Okur derler bir güzele uğradım
Siyah zülfü mah yüzüne gül gibi
Boyuna kısa amma kendi münasip
Uzar gider bir şıvgacık dal gibi

Geydireyim yeşil ile al ile
Besleyeyim kaymak ile bal ile
Anan bana versin şunca mal ile
Kokulayım bir tomurcuk gül gibi

Kalem aldım kaşın gözün çatmaya
Hicab ettin adın sual etmeye
Seni satan çok pahaya satmaya
Bakıp durur yüz altınlık mal gibi

Hezere de Karac'oğlan hezere
Bir melhem yap yaralarım tazele
Bir saray yaptırdım şöyle güzele
On halaylık hizmet etsin kul gibi»

şeklinde söylerken; Dadaloğlu da,

«Gel ha güzel gel ha methin edeyim
Ağzın şeker dudakların bal gibi

Yaşta küçük ama boyda münasip
Sallanıyor bir fidence dal gibi

Kalem aldım kaşlarını çatmaya
Hicab ettim adın sual etmeye
Baban seni az bahaya satmaya
Bakıp durur bir liralık mal gibi

Gezdireyim yeşil ilen alınan
Besliyeyim şeker ilen balınan
Baban seni bana verse malınan
Koklar idim yeni açmış gül gibi

Hezele de Dadaloğlu'm hezele
Melhem eyle gel yaramı tezele
Ak saray gerektir böyle güzele
Çalışırdım on halaylık kul gibi» diye okumuş-

tur.

Yalnız Karacaoğlu, Köroğlu ve öteki ozanların değil; Dadaloğlu babası Âşık Musa ve (Dadaloğlu ile bir atışmasını sunduğumuz) Kul Yusuf'un da etkisinde kalmıştır. Fakat bu uzun sürmemiştir. Kısa bir süre içerisinde, olgunluğa adım atmış ve gerçek kişiliğine kavuşmuştur (*).

Dadaloğlu artık,

«Derviş Paşa gayrı kına yakınsın
Böbür böbür dörtbir yana bakınsın
Emme bizden gece gündüz sakınsın
Öç alınız ilk fırsatı bulanda» diye seslenebilmektedir.

(*) Tahir Kutsi Makal/Dadaloğlu.

4 — ÖNEMLİ BİR BENZERLİK

Ozanlar birbirinden etkilenirler. Bu kaçınılmazdır. Yani bir ozanın şiiri bir başkasınıninkine benzeyebilir.

Örneğin, Pir Sultan ABDAL'ın,

«Gam elinde benim zülfü siyahım
Peykân değdi sinem yaralandı gel
Suna başın için ağlatma beni
Bugün sevda candan aralandı gel

Gamdan hisar oldu mekanım yurdum
İşitmez âvazım dinlemez virdim
Bir değil beş değil on değil derdim
Düğümler baş verdi sıralandı gel

.....
Ne çekerse dertli sinem dağ olmaz
Günler gelir geçer ömrüm çoğalmaz
Neşterlidir yaralarım unulmaz
Gögerdi çevresi karalandı gel

Pir Sultan Abdal'ım haftada ayda
Günler gelir geçer bulunmaz fayda

Gönül Hak arzular canım hayhayda
Toprağın üstüme kürelendi gel» (13) şeklin-

deki şiiriyle, Karacaoğlan'ın,

«Bağlandı yollarım kaldım çaresiz
Gayrı dünya bana aralandı gel
Derildi dertlerim artsız arasız
Üst üste dizildi sıralandı gel

Yari görse idim haftada ayda
Sevip ayrılmaktan ne buldun fayda
Azrail göğsümde canım hayhayda
Ciğerimin başı yaralandı gel

KARAC'OĞLAN der ki başa yazıldı
Didem yaşı Ceylan oldu süzöldü
Kefenim biçildi kabrim kazıldı
Mezarımın üstü kürelendi gel» (14) diye söylenen şiirinde olduğu gibi..

Ya da 18. yüzyıl ozanlarımızdan Gevheri'nin,

«Ala gözlü nazlı dilber
Seni kadan sakınırım
Kandan değil hey efendim
Seni candan sakınırım» dörtlüğüyle başlayan şiiri ile, 1981 yılında yitirdiğimiz Âşık Ali İzzet'in ünlü,
«Mühür gözlüm seni elden
Sakınırım kıskanırım
Hem anandan hem babandan
Sakınırım kıskanırım» türküsündeki benzerlik gibi.

(13) Sabahattin Eyuboğlu/Pir Sultan Abdal/Cem Yayınevi-1983.

(14) Hüseyin Seçmen/Karacaoğlan/Deniz Yayınları-1983.

Bir başka örnekte de Nesimi ile Erzurumlu Emrâh'ı gösterebiliriz.

17. yüzyılda yaşayan ünlü ozan Nesimi'nin şiiri şöyle:

«Uykudan uyanmış şahin bakışlım
Dedim sarhoş musun söyledi yok yok
Ak elleri elvan elvan kınalı
Dedim bayram mıdır söyledi yok yok

Dedim ne gülersin dedi nazımdır
Dedim kaşın mıdır dedi gözümdür
Dedim ay mı doğdu dedi yüzümdür
Dedim ver öpeyim söyledi yok yok

Dedim aydınlık var dedi gözümde
Dedim günahım var dedi gönlümde
Dedim mehtap nedir dedi koynumda
Dedim ki göreyim söyledi yok yok

Dedim vatanın mı dedi ilimdir
Dedim bülbül müdür dedi gülümdür
Dedim NESİMİ ŞAH, dedi kulumdur
Dedim satar mısın söyledi yok yok»

Hatta Nesimi'nin çağdaşı olan Tamaşvarlı Gazi Âşık Hasan'ın da buna benzer bir şiiri var :

«Bilmem serhoş mudur uykudan kalkmış
Taramış zülfünü gerdana atmış
Beyaz ellerine al kına yakmış
Dedim öpüşelim dedi ki yok yok

Dedim selvi nedir dedi boyumdur
Dedim bu güzellik dedi soyumdur
Dedim ya cilveler dedi huyumdur
Dedim kucuşalım dedi ki yok yok

Dedim ölüm yok mu dedi aynımdır
Dedim öz vebalım dedi boynumdur
Dedim turunçların dedi koynumdur
Dedim koklaşalım dedi ki yok yok

Dedim yanakların dedi gülümdür
Dedim kaküllerin dedi sümbülümdür
Dedim o garip HASAN dedi kulumdur
Dedim sarmaşalım dedi ki yok yok»

1780 ile 1855 yılları arasında yaşadığı belirlenen Erzurumlu Emrah'ın de şu :

«Sabahtan uğradım ben bir fidana
Dedim mahmur musun dedi ki yok yok
Ak elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır söyledi yok yok

Dedim inci nedir dedi dişimdir
Dedim kalem nedir dedi kaşımdır
Dedim on beş nedir dedi yaşımdır
Dedim daha var mı söyledi yok yok

Dedim ölüm var mı dedi aynımdır
Dedim zülüm vardır dedi boynumdur
Dedim ak memeler dedi koynumdur
Dedim ver ağzıma söyledi yok yok

Dedim Erzurum nen dedi ilimdir
Dedim gider misin dedi yolumdur
Dedim EMRAH nendir dedi kulumdur
Dedim satar mısın söyledi yok yok»

Bilindiği gibi «yok yok» uyaklı koşmayı gerek radyolarımızda, gerekse başka kaynaklarda «**Erzurumlu Emrâh**» inki diye dinler ve -çoğumuz- öyle biliriz. Oysa gerçek hiç de öyle değildir. Türkünün kaynağı **Nesimi**'dir... Esasen, ne Erzurumlu Emrâh ne de çok az sayıda şiiri günümüze ulaşabilen Âşık Hasan böyle güzel şiirler yazacak güçte değillerdi. Sözlü gelenek, şiiri bazı değişikliklerle Emrâh ve Âşık Hasan'a mal etmiştir.

Bunlar gibi daha nice örnek gösterilebilir.

Asıl konumuza gelince;

Elimizde bulunan «Eritir ha benli/nazlı dilber eritir» ayağı üstüne dokunmuş ve her biri üç ünlü ozanımızın adını taşıyan üç şiir arasında, irdelenmesi gereken ve önemli sayılabilecek bir benzerlik sözkonusudur.

Pir Sultan Abdal ve Karacaoğlan'a ait kaynaklarda da göze çarpan bu güzel şiiri Dadaloğlu'nunkiler arasında da görüyoruz. Öyle ki, aynı şiir (ler), **Cahit Öztelli'nin** «**Karacaoğlan (Milliyet Yayınları-1978 sf: 210)**», «**Köroğlu-Dadaloğlu (Varlık Yayınları/1982 sf : 82)**» «**Üç Kahraman Şair/Köroğlu-Dadaloğlu-Kuloğlu (Milliyet Yayınları/1978 sf : 132)**» ve «**Pir Sultan Abdal (Özgür Yayımlar Dağıtım/1983 sf : 224)**» adlı kitaplarında -hiçbir açıklama yapmaksızın- ayrı ayrı yer almıştır.

Ozanların yaşadığı dönem sırasına göre, şiirlerden ilki,

«Dostun bahçesine bir hoyrat girmiş
Korudur hey benli dilber korudur
Gülünü dererken dalını kırmış
Kurudur hey benli dilber kurudur

Hangi dinden isen ona tapayım
Yarın mahşer günü bile kopayım

Eğil bir yol ak gerdandan öpeyim
Beri dur hey benli dilber beri dur

Dervişe ne olsa kendi tacından
İrakibe ölüm yare gecinden
Benzimin sarısı senin ucundan
Sarıdır hey benli dilber sarıdır

Bu meydanda serilidir postumuz
Çok şükür Mevlâ'ya gördük dostumuz
Bir gün kara toprak bürür üstümüz
Çürüdür hey benli dilber çürüdür

Kendisi okur da kendisi yazar
Hak hilâl kaşına eylemiş nazar
Senin akranların cennette gezer
Huridir hey benli dilber huridir

PİR SULTAN ABDAL'ım başından başlar
Eyesini yer de kimini taşlar
Bin çiçekten bir kovana bal işler
Arıdır hey benli dilber arıdır» (15) şeklindedir.

İkincisi ise :

«Akdağ'ın eteği bir yeşil koru
Korudur ha benli dilber korudur
Sevdan yüreğimde yağı eritir
Eritir ha benli dilber eritir

(15) Rıza Zelyut/Halk Şiirinde Gerçekçilik/Ayko Yayınları-1982
Sabahattin Eyuboğlu/Pir Sultan Abdal/Cem Yayınevi/1983
sf: 155.

Kır atın üstünde kaldı postumuz
İkrarından döndü m'ola dostumuz
Yarın kara toprak örter üstümüz
Çürütür ha benli dilber çürütür

Yüksek olur Arap atın kaltağı
Eşsiz kalmaz koç yiğidin yatağı
Varır bir kötüye değer eteği
Geri dur ha benli dilber geri dur

KARACAOĞLAN der ki gelip geçmedim
Yâr elinden zehir bade içmedim
Fırsat elde iken alıp kaçmadım
Beri dur ha benli dilber beri dur» (16) diye söy-
lenirken, Dadaloğlu'na ait olduğu öne sürülen de, şu di-
zelerden oluşuyor :

«Dostun bahçesinden yad el geçmesin
Kurutur ha nazlı dilber kurutur
Senin sevdan yüreğimde yağ komaz
Eritir ha nazlı dilber eritir

Yüksek olur Arap atın kaltağı
Eşsiz kalmaz koç yiğidin yatağı
Korkarım bir kötüye değer eteği
Geri dur ha nazlı dilber geri dur

(16) Mehmed Fuat/Karacaoğlan/De Yayınları-1980 sf: 76... İl-
han Başgöz/Karacaoğlan/Cem Yayınevi-1977 sf: 161... Hü-
seyin Seçmen/Karacaoğlan/ Deniz Yayınları 1983 sf: 211...
Dergah Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Ya-
yın Kurulu/Karacaoğlan-1982 sf: 273... Cahit Öztelli/Kara-
caoğlan/Milliyet Yayınları-1978 sf: 210... Cahit Öztelli/Pir
Sultan Abdal/Özgür Yayın Dağıtım-1983 sf: 224.

Arap at üstünde olsa postumuz
İkrarından döndü m'ola dostumuz
Bir gün kara toprak örter üstümüz
Çürüdür ha nazlı dilber çürüdür

DADALOĞLU'm der ki ben ne yapayım
Hangi din Hak ise ona tapayım
Eğil de bir al yanaktan öpeyim
Beri dur ha nazlı dilber beri dur» (17)

Ozanların birbirinden etkilenmesi doğaldır. Anoak sözlü geleneğin yol açtığı bazı yanlışlıklar bir şiirin çok az değişikliklerle de olsa asıl sahibinin yanısıra başkalarına da mal edilmesi gibi sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bunu «etkilenmeler»den ayrı olarak değerlendirmek gerekir. Yukarda ele aldığımız şiir bunun en somut kanıtlarından bir tanesidir.

Hemen şunu söyleyelim ki, ortaya çıkan bu sonuç sözlü geleneğin işleyişinden kaynaklanan bir yanlışlıktır. Başka bir neden aramak bizi daha büyük yanlışlıklara götürebilir. Yineleyecek olursak, tümü cönklere geçirilemeyen halk şiirleri sözlü gelenek sayesinde dilden dile aktarılarak yaygınlaşmış, her şiir/ türkü el değiştirdikçe az-çok değişikliğe uğramıştır. Fakat konu edindiğimiz bu benzerlik, apayrı bir noktaya varmış, folklorik bazı öğelerle birlikte, ozanın adı bile değişmiştir.

Bunun nedenini şöyle açıklayabiliriz :

(17) Tahir Kutsi/Dadaloğlu/Toker Yayınları-1975 sf: 133... Cahit Öztelli/Köroğlu-Dadaloğlu/Varlık Yayınları-1962 sf: 82. Cahit Öztelli/Üç Kahraman Şair/Milliyet Yayınları-1978...

Vaktiyle, bu kadar yaygın olmayan Pir Sultan Abdal'ın «Eritir hey nazlı/benli dilber eritir» ayaklı şiiri, Sivas'tan yola çıkmış ve gide gide Çukurova'ya varmıştır. O yörede yaşayan ve Pir Sultan'ı az tanıyan ya da tanımayan yorumcular (icracılar) türküyü alarak kendi yöresinin ozanına/Karacaoğlan'a mal etmiştir. Bir başka deyişle Çukurovalı Karacaoğlan'ın kendi sevgilisine, Pir Sultan'ın gözüyle bakmasını istemiştir. Hatta belki de söz konusu şiiri Pir Sultan'ın değil de, Karacaoğlan'ın sanmıştır. O günün insanına göre dünya o kadar küçüktür ki, onların dünyasında Karacaoğlan'dan başka ozan yoktur. Durum böyle olunca bir çırpıda Pir Sultan, Karacaoğlan oluvermiştir... Aynı durum Dadaloğlu için de söz konusudur. Yani şiiri kendi kendisine değil sözlü gelenek Dadaloğlu'na mal etmiştir.

Özetleyecek olursak, söz konusu şiir büyük bir olasılıkla Pir Sultan Abdal'ındır. Çünkü dizeler arasına gizlenen dünya görüşü ve üslup özelliği de bunun böyle olabileceğini göstermektedir.

D — DADALOĞLU'NUN GEZİP GÖRDÜĞÜ YERLER

«Binboğa'yı dersin dağların beyi
Gözükən Soğanlı hani Koçdağı
Aladağ, Bakırdağ, Bulgar'ın tayı
Erciyes ulunuz pirim var dağlar»

Diğer halk ozanları gibi Dadaloğlu da birçok yer gezip görmüştür. Ancak hiçbirisi onun kadar yer adlarını anmamıştır. Çukurova ve Toroslar'ın yetiştirdiği bu yiğit halk ozanı Tarsus'tan (Kahraman) maraş'a, Hatay'dan Kayseri'ye kadar olan geniş bir alanı dolaşmış ve şiirlerini dokurken gördüğü tüm il, ilçe, köy, yayla, dağ ve öteki yerlerin adlarını, hiçbir zorlamaya gerek duymadan ve birer imge inceliğiyle kullanmıştır.

Dadaloğlu'nun bu özelliğini belgelemek için gezip gördüğü yerlerin adını -alfabetik sıra ile- şöyle sıralayabiliriz :

Ahırdağı : Kahramanmaraş'ın kuzeyine düşen ve kuzeydoğuya doğru uzanan bir dağın adıdır. En yüksek yeri 2403 metre olan Milcan Tepe'dir. **Akdağ :** Kayseri'nin

kuzeyinde ve Akdağmadeni'nin güneyindeki dağdır. Akdağ, Boğazlıyan'ın doğusuna düşer. **Alabel** : Binboğa dağlarındaki bir geçit... **Aladağ** : Çukurova'nın kuzeybatısında, Adana'nın kuzeyindeki Toraslar'ın bir parçasıdır. Aladağ'ın en yüksek yerleri Demirkazık denilen yer (3726 metre) ile, Kaldıdağı'dır (3734 metre). **Alişar** : Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesine bağlı bir köy. **Amuk** : Amik Ovası. Hatay'dadır. **Antep** : Gaziantep. **Arıkyası** : Aladağ bölgesinde bir yayla düzü... **Anavarza Kalesi** : Çukurova'da tarihi bir kale. Yanında bulunan köy de aynı adla anılır. Kozan ilçesine bağlıdır. Köyün yeni adı ise Dilekkaya'dır. **Aziziye** : Bugünkü Pınarbaşı ilçesi.

Bakırdağ : Feka'nın kuzeyine, Saimbeyli'nin batısına düşen ve Samanlı ile Göksu ırmakları arasındaki bir dağın adıdır.. **Başkomuş** : Bir oba ya da bir köy adı olması gerekir. **Berit** : Kahramanmaraş'ın kuzeyinde, Binboğa dağlarından, Göksün çayıyla ayrılan dağ topluluğu. En yüksek yeri 3014 metredir. **Beylan** : İskenderun-Antakya yolu üzerindeki «Belen» Yaylası... Bir aşiret adı olma olasılığı da vardır. **Binboğa Dağı** : Toroslar'ın, kuzeydoğu yönündeki kollarından biri. Göksün'ün kuzeyine düşer. En yüksek yeri 2830 metredir. **Bor** : Niğde'nin bir ilçesi. **Bozak** : Yozgat'ın eski adı. **Bozokhan** : Yozgat'a giden yollardan birinin üzerindeki bir han. **Bozoklu** : Yozgat yöresinde oturan aşiretler ve bunların konup kalktıkları yerler. **Bulgardağı** : Toroslar'ın Mersin körfezinin batı kıyısına paralel uzanan ve Mersin'in kuzeybatısına düşen parçası. Şimdiki adı Bolkardağı'dır. Yerel adı ise Bozoğlar Dağları'dır.

Cebel : Cebel-i Bereket. Şimdi ilçe olan eski Osmaniye ilinin bir bucağı... Yeni adı, Yarpuz'dur. Yine Osmaniye'ye bağlı ve Gavur Dağları üstünde bir kasabadır.

Cihan'ın suyu : Ya Cihanbeyli ilçesinde bir dere ya da Ceyhan ırmağı... **Çiçekdağı :** Keskin (Ankara) ilçesiyle Mecidiye arasında, Çiçekdağı ilçesinde (Kırşehir) Delice ırmak vadisinde bir dağ topluluğu... Çiçekdağının yaylası saz şairleri tarafından çok övülür. **Çukur :** Çukurova'nın yerel biçimde söylenişi.

Ebedi : Büyük bir olasılıkla Çukurova'da bir köy adı olması gerekir. **Enzirek :** Kahramanmaraş ve Ahırdağı'nın kuzeyinde, Elbistan ve Kahramanmaraş toprakları arasındaki bir dağ...

Feke : Adana iline bağlı bir ilçe. **Frenk :** Avrupa...

Gâvurdağları : Amanos Dağları'nın bir bölümüdür. Amanoslar'ın kuzey kesimine düşer. Adana-Gaziantep karayolu ve Fevzipaşa Tüneli Gavurdağları'ndadır. «Gavurdağı» adı Amanoslardan daha çok yaygındır. Hatta Güneyliler, yöre halkına «Gavurdağı» demektedirler. **Gök-sün :** Kahramanmaraş'ın bir ilçesi. **Gövdeli :** Gaziantep ya da Kahramanmaraş topraklarında bir yer adı olması gerekir. **Gördeles :** Toroslar'da bir yer adı. **Gence :** Azarbeycan'da bir kent...

Harmancı : Çukurova'da bir köy... **Harnı :** Bir köy ya da bir yer adı. **Hasan Kalesi :** Güneyde bir kale adı. **Hamite Kalesi :** Eski bir kale. Hamite köyü, Osmaniye'nin Tecirli bucağına bağlıdır. Son zamanlarda adı «Gökçedam» olarak değiştirilmiştir. **Hacın :** Çukurova'da bir köy adıdır.

İmalar : Küçük bir oba. **İstanbul :** Bugünkü İstanbul'dur. Ozanın İstanbul'a kadar gittiği hakkında bir izlenim uyandırmaktadır. Son Kozanoğlu beyi olan Ahmet Beyin İstanbul'da sürgün bulunduğu sırada, onun yanına gitmesi olasıdır. Ancak ne dereceye kadar doğru olduğu bilinmiyor. **Ilıca :** Kozan'ın bir köyü.

Kamalak: Toroslar üzerinde küçük bir tepe. **Kamalığ:** Toroslar'da bir yer. **Kaman:** Dadaloğlu'nun gezdiği yörelerde bu adla anılan üç yer vardır. Birincisi Kilis'e bağlı bir köy, ikincisi Kırşehir'e bağlı bir ilçe, üçüncüsü ise Adana'nın Bahçe ilçesine bağlı bir köy... **Karadik:** Bir köy adı. **Karahacılı:** Aladağ'da yaşayan bir aşiret ve o yerin adı. **Karakuyu:** Güney Anadolu Bölgesi'nde bir yer adı. **Karardıç:** Toroslar üzerinde küçük bir tepe. **Karbeyaz:** Gavurdağı üzerindeki yaylalardan birinin en yüksek tepesi ya da Kilis'e bağlı Musabeyli bucağının bir köyü.

Kars: Kadirli'nin eski adı. **Kavrik:** Bir köy ya da bir yer adı. Kesin olarak nerde olduğu saptanamadı. **Ketizmen:** Elbistan'ın bir köyü. Bu köyün yeni adı, Taşburun'dur.

Kınalıtaş: Bir yer adı. **Kilis:** Gaziantep'in Suriye sınırındaki ilçesi. **Kined:** Nizip ilçesine bağlı bir köy. **Kısığ:** Kahramanmaraş'ın Andırın ilçesine bağlı «Kızık» köyünün yerel biçimde söylenişi. **Koçdağı:** Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinin güneyinde, Soğanlı-Kızıldağ-Bakırdağ sıradağlarının kuzey doğu yönüne doğru uzanan dağlardan biri.

Konurdağ: Kahramanmaraş'la Elbistan arasında bir dağ.

Kozan Dağı: Doğusunda Kezil ve Hacı'nın deresi, Göksün ilçesi; batısında Bakırdağ, Seyhan geçiti Zamantı; güneyinde Kadirli, Kozan, Ceyhan; kuzeyinde Yahyalı, Everek (Develi)'le Erciyes dağı vardır. Bu dağ orman ve madenleriyle Toroslar'ın en zengin ve en genç bir bölümüdür, **Kurucağ:** Andırın'ın Osmaniye'ye bakan yanı.

Lorşun: Kahramanmaraş'a bağlı bir bucak merkezi.

Mağara: Kızılıgöl-Soğanlı dağlarıyla Binboğa arasında bir ilçe merkezi. Adana'ya bağlıdır. Yeni adı ise Tufanbiyli'dir. **Maraş:** Kahramanmaraş'ın o zamanki adı. **Mercin:** Ceyhan nehri kıyısında bir köy. **Menemenci:** Küçük bir köy. **Misis:** Adana'ya bağlı bir bucak merkezi.

Adana'nın doğusunda ve Ceyhan yolu üzerindedir. Bugünkü adı ise Yakapınar'dır. **Murat** : Fırat nehrinin bir kolu. **Niğde** : Orta Anadolu'da bir ilimiz.

Pazarcık : Kahramanmaraş'ın bir ilçesi. **Pehlivanlı** : Güney'de bir köy adı. **Pınarbaşı** : Her ne kadar Kayseri'nin bir ilçesiye de, şiirdeki yerine göre Kahramanmaraş'ın bir köyü ya da yine orada bir yer adı.

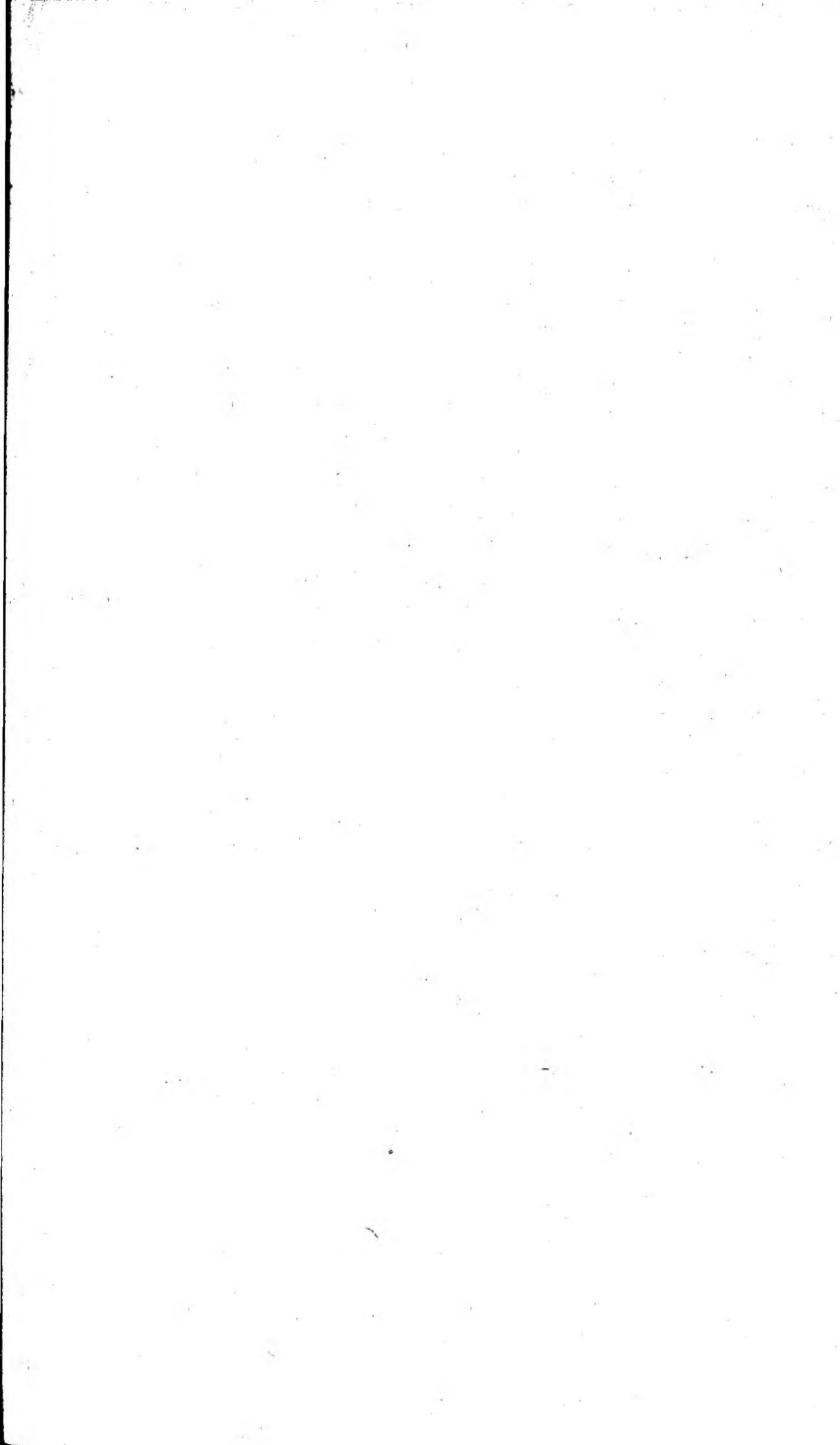
Rakiye : Rakka da denir. Eskiden Osmanlı sınırları içerisinde bulunan Halep ili topraklarındandır. Halep'in 230 km, doğusunda Belih suyunun Fırat'a karıştığı yere yakın bir kasabadır. **Reyhanlı** : Binboğa yakınlarında bir yer adı. Ayrıca bir aşiret de, bu adla anılır.

Saracık : Binboğa yakınlarında bir yer adı. **Senir** : Binboğa'da eski bir köy yeri. **Sar'aslan** : Sarıaslan köyü. **Sis** : Kozan ilçesinin halk arasındaki adıdır. **Soğanlıdağ** : Binboğa dağlarının batısında, Saimbeyli ve Feke'nin kuzeyinde, Göksün'ün kuzeybatısında bir dağ. **Su Çatı** : Bir tepe adı ya da küçük bir dağ olmalı.

Urum, Rum : Toroslar'ın üst yanı. Orta Anadolu.

Yarsuvat : Ceyhan ilçesinin eski adı. **Yarsıfat** : Seyhan nehrinin eski adı. **Yozgat** : Orta Anadolu'da bir ilimiz. Eski adı Bozok'tur.

Zamantı : Samantı nehri. Bağırdağ'dan doğar ve Ceyhan nehrine dökülür.

E — DADALOĞLU'NUN ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Dadaloğlu'nun dikkate değer diğer bir yanı da öykücülüğüdür. O, yaşadığı yörelerdeki gerçek olayları ve söylenegelen masalları ele almış ve güzelliğinden hiçbir şey yitirmeksizin eklediği türkülerle, onlara yeni birer boyut kazandırmıştır.

Dadaloğlu, 83 yıllık ömrünün yaklaşık 70 yılını saz çalıp türkü söyleyerek geçirmiştir. O, kavgalı günlerde olduğu gibi, neşeli ve kederli anlarda da halkla birlikte olmuş ve onların her türlü sorununa eğilmiş / çare aramıştır. Öykü ve şiirlerinin tümü söz konusu amacın birer ürünüdür.

Dadal'ın öyküleri de türküleri gibi, son derece sevilmiş, benimsenmiş ve dilden dile, gönülden gönüle aktararak bugüne erişmiştir. Bugün Çukurova ve Toroslar'da yaşayan halkımız özel günlerini / anlarını Dadaloğlu'nun ürünleriyle süslemektedirler.

Elimizde sadece «Hurşit Bey ile Mahmihri», «Emmim Kızı», «Ermeni Kızı», ve «Kral Kızı» adıyla bilinen öyküleri vardır.

Şimdi bunları sunuyoruz :

1 — HURŞİT BEY İLE MAHMIHİRİ

Aşkla başlayıp cinayetle biten bu ilginç öykü, Dadaloğlu'nun en çok bilinip sevilen yapıtıdır... İlk kez Ali Rıza Yalgın tarafından derlenip yazılmış (1922) ve «Memleket Mecmuası»nın 17 ve 18. sayılarında yayınlanmıştır. «Hurşit Bey ile Mahmihri»yi ilk yazılış biçimiyle -Hatta noktalama işaretlerine bile dokunmadan- aktarıyoruz :

«Hurşit Bey, Karaman'da oturmakta olan Molla Kadı oğullarından zavallı bir gençtir.

Karaman Beylerinden birinin oğlu olan bu genç, bir gün Karaman civarında göçüp, konan Türkmenler arasında güzel bir Türkmen kızına aşık olur, alâka peyda eder.

Günlerce bu iki aşık ormanlar arasında, soğuk pınarlar başında ateşin zevklerle vakit geçirirler. Her ikisi birbirini çıldırasıya sever.

Kıza izdivaç teklifinde bulunur. Kız Türkmenlerin Molla Kadı evlâtlarıyla münasebet peyda etmelerine imkân olmadığını söylemesi üzerine, 40 gün sonra kızın kaçırılmasına karar verilir.

Kızın kardeşi, Türkmen zbeylerinden idi. O hiç Mol-la Kadı oğullarına kız verir miydi? Bu işi haber alır qılmaz çadırları yıkar ve kız kardeşi Mahmihr'i de alarak me- hul bir semte doğru firar eder.

Fakat kız çadırlar sökülürken Hurşit Beyin kendisi- ni arayacağını bilerek metrk ocak taşları arasına ufak bir işaret bırakır. (Arkamdan gel) manasını gösteren bu tılsımdan sonra yola koyulur. Bu ihtiyata da kanaat getir- miyen Mahmihr Konya civarında yol üzerinde tesedf ettiği bir çobana da gideceği yeri söylemiş ve fazla ola- rak Hurşit'ten aldığı yüzüğü de çobana emanet olarak tevdi etmiş ve Hurşide tesadüf ettiğinde yüzüğü kendisi- ne vermesini reca eylemişti.

Aradan 35-40 gün geçer. Hurşit Bey Mahmihr'i ka- cırmak üzere yaylaya gelir. Ne görsün : Çadırlar yıkılmış, oba dağılmış. Sevgilisinin gezdii yerlerde çayırlar bit- miş. Çamaşır kuruttuğu dullarda artık kuşlar cıvıldıyor, Davarı sağdığı ağıla kartallar konmuş, ilk seviştikleri pı- nar ıssız kalmış.

Hurşit Bey aylarca hayaliyle yaşadığı bu yerlerin bi- rer baykuş yuvası kadar soğuk olduğunu görünce; yesin- den, dermansız kalır ve derhal bir ocak taşi üzerine c- melir, sazını alarak ağlamağa başlar...

Bilmem Hinde gitti; Bilmem Yemen'e
Bırakdı beni bu ellerde divane
Bir sualim vardır ayır, imene
Çayır; imen? Nazlı yarım niceoldu?

Belki gn sürmüşlerdir Ayaş'a
şimdi gözüm etmez yâri temaşa
Bir sualim vardır dağ ile taşa
Dağlar taşlar nazlı yârim niceoldu.

Göz yaşlarını silerken başını yere indirir ve taşlar arasındaki işaret gözüne ilişir, Derhal kızın (Meyan) ellerine gittiğini anlar. Sazını eline alır :

Üç taşları bir araya çatmışlar
Arasına bir tılsım atmışlar
Mahmihrimi uykularda tutmuşlar
Sürmüşler gitmişler Miyan çölüne

Hurşit Bey sazını torbasına yerleştirip atına bindi yola koyuldu.

Ovaları yel gibi geçti, dağlar aştı ve nihayet bir gün bir su kenarında bir sürü koyuna ulaştı. Çobana seslendi ve ona şu türküyü söylemeğe başladı.

Çoban sen bu yol üstünde durursun
Gelen geçen yolcuları görürsün
Mahmihri'den bana haber verirsin
Söyle çoban söyle haberin var mı?

Çoban kavalıyla Hurşit'in sualine cevap verir.

Ben kırk gündür bu yollarda dururum
Gelen geçen güzelleri görürüm
Sevgilinden sana haber veririm
Sor سوال sor da ünün vereyim

Hurşit Bey hemen saza sarıldı :

Çok oldu mu yarım burdan geçeli
Sırtında kepenek miydi keçe mi?
A çobanım sağlam mıydı hasta mı?
Söyle çoban söyle haber ver bana

Çoban, kızıdan aldığı yüzüğü göstererek cevap verdi:

Aştı gitti gördüm güzel boyunu
Çatık tutmuş kaşlarının yayını.
Kırk gün oldu bekliyorum yolunu
Vebalin boynuma attı da gitti.

Çoban son mısralarıyla kızın kendisine ne kadar re-
ca etmiş olduğunu anlatırken Hurşit Bey yine başladı.

İnim, inim kaldı güzel elimiz
Fırsat geldi söylemiyor dilimiz.
Çoban kardeş neye varır halimiz
Söyle çoban söyle öğüt ver bana.

Niderim ben bu dağlarda niderim
Başım alır diyar diyar giderim,
Döner isem seni vezir ederim,
Hoşça kal sen, izin ver çoban bana.

Atına biner ve süratle hareket eder. Fakat bir müd-
det sonra karşısına 7 tane yol çıkar. Genç şaşırır ve yi-
ne çobana döner. Çobandan yolun hangisinden gidece-
ği sorar.

Bölüm bölüm oldu çoban yolumuz
Çoban kardeş nerden varır yolumuz,
Yedi çatal oldu koca yolumuz,
Söyle çoban hangisinden gideyim?

Çoban kavalıyla cevap verir :

Kible tarafında bir göl açılır,
Hakkın rahmetleri yere saçılır.
Sağ kolun üstünde bir yol açılır,
Onu doğrutta git beyimin oğlu.

Hurşit Bey artık cenuba doğru yürür ve hakikaten karşısına bir (göl) çıkar.

Atını göle doğru sürer at karaya çıkacağı bir sırada müthiş bir çamur deryasına dalar, arka ayakları tamamen çamura gömülür. Hurşit güçlükle kendini karaya atar. Atını saatlarca kurtarmağa çalışır, uğraşır fakat hiçbir çaresini bulamaz. Nâçar kalınca ağlamağa ve atını orada terk ederek aşkının arkasından koşmağa karar verir, bu karar üzerine atına bir ağıt okumağa başlar.

Atım art ayağın mile batırdı
Batırdı da balçıklara oturdu
Dermanım yarısın bile götürdü
Serim ata kurban canım güzele

Kellesi iriydi sağrısı geri
Ne kadar çağırısam gelmiyor beri
Bile yitirdim hem de nazlı yarı
Serim ata kurban canım güzele.

Bir yanıma baktım saydır seçilmez
Bir yanıma baktım çaydır geçilmez
Mevlam kanat vermeyince uçulmaz
Serim ata kurban canım güzele

Atının methine başlar :

Enişe gidince ceylan sekişli
Yokuşa çıkınca tavşan büküçlü,
Önü bedir, bedir çifte nakışlı
Serim ata kurban canım güzele.

Üç güzele ördürürdüm saçını
Dört güzele dokuturdum çulunu

Dosta doğru döndürürdüm yolunu
Serim ata kurban canım güzele

Üzengi vurunca yerinde titrer
Kuyruk kaldırıncı sağrısı örtülür
Doru at önünde can mı kurtulur
Serim ata kurban canım güzele

Hurşid'i görünce sağrısı terler
İnişe gidince nalları parlar,
Mahmiri'nin yayla yolunu arar.
Serim ata kurban canım güzele

Şimdi Hurşit Bey yalın ayak, başı açık perişan bir
halde sazı koltuğunda yoluna devam eder,

Bir zamandan sonra, bir ağacın altında dinlenirken
havada uçup giden birkaç turna görür ve meys, meys
bu turnalara bir türkü söyler.

Turnam gidiyor talana
Dağları dolana dolana
Yarimden haber verene
Turnam yare selâm söyle.

Turnam gidiyor eşine
Şu cefalı yar düşüne
Canım aldıldım nefesine
Turnam yare selâm söyle.

Gökle giden uç turnalar
Birbirine eş turnalar
Önde giden baş turnalar
Turnam yare selâm söyle.

Yüce dağların belinden
Süzülün bâde yerinden
Sefil Hurşid'in dilinden
Turnam yare selâm söyle.

O gün ormanın içinde korkulu rüyalarla geceyi geçirir. Sabahleyin erkence yine yoluna devam ile ertesi gün akşamına kadar karşı ovanın üzerinde yabanî bir gül kümesine tesadüf eder ve burada da bir türkû okumak ister :

Gül ağacı deste, deste
Dibinde yatarım hasta
Önümü döndürdüm dost
Gül; yarimi görmedin mi?

Gül ağacı biçim, biçim
Ben ağlarım için, için
Yarım yükletmiştir göçün
Gül; yarimi görmedin mi?

Sazını bırakır bırakmaz uyur. Üykudan uyanınca yine yoluna devam eder. Birkaç saattan sonra bir köy kenarına gelerek çeşmesinin başına oturur. O sırada çeşmeye bir koca karı gelir, onu takiben koca karının kızları da gelerek çeşmede üç kız ve bir kadın bu yabancı delikanlıyı tecessüs etmeğe başlar, Hurşit Bey bu ihtiyar kadından bir su ister. Ve kızlarının ismini sorar. Kadın suyu verirken kızlarının birisi, Pembe, birisi Zümrüt ve en küçüğünün de Mihri olduğunu söylerken böyle bir delikanlıya malik olmasını da düşünür.

Hurşid'in aşkı yine canlanır ve sazını eline alarak koca kariya hitap eder :

Ebem şu dağları aştığ da geldim
Tuzluca göllere düştüm de geldim
Mahmihri'nin sevdasın tuttum da geldim
Aman ebe kadın bana bir haber.

İhtiyar kadın Hurşit beyın gözlerindeki asaleti okuyarak, böyle de delikanlıyı üç kızı bekâr dururken kaçırmağı ve Hurşid'e kendi kızlarından birini vermeği düşünür. Bunun üzerine cevap olarak şu koşmayı okumağa başlar :

Oğlum dağları aştın bilirim
Derince gölleri geçtin bilirim
Mahmihri'nin sevdasına düştün bilirim
Mah'ı terkeyle de Mihri'den söyle.

Mihri, kocakarının küçük kızının ismidir. İsim müşaheretini vesilesile (*) kızını Hurşit beye takdim eder. Hurşit bey buna da cevap verir :

Ebem geldiğim eller uzak ve taşlı
Evde kara anam gözleri yaşlı
Benim yarım ebem bir uzun saçlı
Aman ebe kadın bana bir haber...

Kocakarı yine ısrar eder :

Geldiğin yolları bilirim taşlı
Hasretli annenin gözleri yaşlı
Üç kızım var hepsi de uzun saçlı
Mah'ı terkeyle de Mihri'den söyle.

(*) Ad benzerliği aracılığıyla.

Hurşit bey bu kadının iğfalâtına kapılmıyarak şiddetle kalkar ve yoluna devam eder.

Ertesi günü yolu bir köye ulaşır. Köyde davullar çalınıyor ve her halde bir düğün oluyor. Köy kenarında bunu bir çocuktan sorar. Çocuk :

— Öz Beyin kardeşi Mahimihri, Germiyan beyinin oğlu ile evleniyor düğün var, der.

Zavallı Hurşit beyin yüreğine bir ateş düşer. Ve derhal aşık kıyafetiyle düğüne gider.

Gece yarısından sonra, damat bey Germiyan oğlu, aşıktan iyi bir türkü ister. Hurşit bey bu yeni rakibine yana yakıla bu türküyü okur :

Ne güzel yakılmış yarin kınası
Beş kere akçeye değer sinesi
Torulmuş, terlemiş kaymak memesi
Desem han öldürür demesem öldüm?

Kadir mevlâm kalem vermiş kaş vermiş
Ağzına mercandan ufak diş vermiş
Ak memeler tomur tomur baş vermiş
Desem han öldürür demesem öldüm?

Varayım göreyim Arabistan'ı
Yare giydireyim telli fistanı
Sevem koynundaki pamuk mestanı
Desem han öldürür demesem öldüm?

Seyreyleyin Ferhat ile Şirini
Ne hoş sevmiş onlar birbirini
Hurşit verir Mihre garip serini
Desem han öldürür demesem öldüm?

Burada han diye tasvir ettiği damattır. Germiyan beyinin oğlu, «han» ismiyle yadedilmiştir.

Meclis bu türküden fena halde hiddetlenir. Hele Damat olacak Han adeta çıldırır, mutlaka bir cinayet çıkacak gibi olur. Fakat mecliste hazır bulunan kabadayılardan Tütüncü Hasan isminde biri arayı bulur. Yalnız bu mühim vaka kızın kulağına değer. Ve hemen şüphelenecek bu aşıkı görmek ve dinlemek ister. Alacağı delikanlıyı çağırır, ona :

— Dün akşam beylerin huzurunda saz çalan aşıkı ben de dinlemek isterim, der.

Han bilmeceburiye (*) aşıkı kızın meclisine getirir. Hurşit bey sazını terennüm ettirmeğe başlar ve kıza şu türküyü okur.

Kaldır nikabın aradan
Görenler şadüman olsun
Hakeyle haki payını
Gizli sırlar beyan olsun

Ben seni severim candan
Mahmihri'm geçme benden
Gümüş saçtan gül memeden
Hissemi ver helâl olsun

Döşüme geldi'n döşüme
Bak neler geldi başıma
Al dudağın sür başıma
Hakkımı ver helâl olsun

«Hurşit» derler güzel Mahım
Seni yakar benim ahım

(*) Zorunluluk nedeniyle, mecbur kalarak...

İki gözüm melek şahım
Yarın mahşer divan olsun

Kadınların hiçbiri bu türkünün ne olduğunu anlamaz. Fakat kız teshir edilmiş olur. Ve usulca Hurşit beye, gece yarısında gelmesini söyler. Gece yarısı olur. Eski aşık-lar damdan iyi bir at intihap ederek firar ederler..

Ertesi günü Han kırk atlı ile bunları takibe koyulur ve birkaç gün sonra Hurşit beyin atının battığı göl başında bastırır. Vakit gece olduğundan kızı bir ağaca bağ-lıyarak Hurşid'i Cellad Araba teslim ederler Arap Cellad bir köşede Hurşidi derhal keseceği sırada Hurşit bir tür-kü söylemesine mezuniyet ister ve son göz yaşının dam-lalarını sazına damlatarak :

Mahmihrim için ölem
Beni uz kes Arap kölem
Hor dünyadan yüzüm dönem
Bir soluk göster yarimi

Arap, Hurşit beyi fazla söyletmiyerek başını gövde-sinden ayırır ve kanlı gömleğini doğruca Bey'e takdim eder.

Kız gömleği görür görmez vaveyla (*) koparır ve Hurşid'in başı ucunda bir türkü söyleyeceğini ısrar ve hatta, aksi takdirde katiyen Han'a teslim olmayacağını ihtar eder.

Han, Cellâdın idaresi altında gitmesine izin verir. Kız Hurşid'in başı ucunda ağlamaya, ayılıp bayılmaya ve tür-kü okumağa başlar :

(*) Çığlık...

Ormanlarda ayva olmaz
Araplarda namus olmaz, ar olmaz
Ölür Mahmir sizlere hiç yar olmaz
Öldürdün Hurşidi neyledin Arap

Kul olaydım kametine postuna
Nasıl kıydın Arap nazlı dostuma
Beni de yık cesedinin üstüne
Öldürdün Hurşidi neyledin Arap

Türküsünü ikmal ederken bir taraftan da cebinde saklı olan kalemtraşını (bıçağını) çıkarıp kendine saplıyarak Hurşid'in cesedinin üstüne düşer ölür. Han Mah-mihrisiz kalır.» (18).

(18) Cahit Öztelli, Üç Kahraman Şair/Köroğlu-Dadaloğlu-Kul-oğlu (Milliyet Yayınları-1978) adlı kitabının 162'nci sayfa-sında bu öykünün «Dadaloğlu'ndan çok önceki yazmalar-da ve saz şairlerinin şiirlerinde bulunduğunu» ve Dadal-oğlu'na ait olamayacağını yazmaktadır. Ancak somut bir kanıt göstermemektedir.

2 — ERMENİ KIZI

Dadaloğlu ilk gençlik çağında, o çevrede yaşayan ve çok güzel olan bir Ermeni kızına âşık olur. Kız da Dadal'a sevdalanmıştır. Ancak gelenek ve görenekler evlenmelerine engel olmaktadır. Tek çare Ermeni Kız'ın müslüman olmasındandır Kız kabul etmeden önce Dadaloğlu'nu sınamaya karar verir.

Ermeni kız, ilk sözü alarak Dadaloğlu'na şu şekilde seslenir :

Ermeni Kızı :

«Bire oğlan ihlas oldunsa
Aşk ile ummana daldınsa
Eğer bana âşık diye geldinse
Gidebildiğin yere git Dadaloğlu

Bire oğlan nerede idin yektep
Senin için oldu camiler mektep
Gökten inmiş tam yüzdört kitap
Dördü sofuda, yüzünü bul Dadaloğlu»

Dadaloğlu :

«Bir ağız var mı bundan geride
Yetim hakkıdır vermezdin beriye

Dördü sofuda, yüzü peride
Sofu cin elinde hey gâvur kızı (*)»

Ermeni Kızı :

«O kimdir deveye kendi uleytin sardı
O kimdir cennete sağ iken girdi
Bak dünya binasın hangi gün kurdu
Viranesi hangi gün? bil Dadaloğlu»

Dadaloğlu :

«Hazreti Ali kendi uleytin deveye sardı
İdris Peygamber cennete sağ iken girdi
Dünyanın binasın Ulupazar günü kurdu
Viranesi Cuma günü ey gâvur kızı»

Ermeni Kızı :

«Bre oğlan bunu böyle mi dedi Eyyüp
Dedi dizginini eyleme seyyip
Perdeni arala kalması ayıp
Kalksın perde ben Veli'yi göreyim»

Ermeni Kızı ile Dadaloğlu konuşurlarken aralarında bir perde vardır. Sonunda Dadaloğlu'nun kararlılığına bilgiçliğine dayanamayan Ermeni Kızı, perdenin aradan kalkmasını ister. Yani «pes» diyerek, müslüman olur ve Dadal'la evlenmeye karar verir.

Not : Dadaloğlu'nun Ermeni Kızı'yla evlendiğine dair hiçbir bilgi/belge yoktur. Ozanın kendi kişiliğinde bir başka genci anlattığı sanılmaktadır.

(*) Anadolu'da müslüman olmayanların tümüne «Gâvur» denilirdi

3 — EMMİM KIZI

Avşarlar'da, Ceritler'de ve öteki aşiretlerde «kan bozulmasın», «nesil bozulmasın» gerekçesiyle yabancından kız alıp vermek yoktu. Bir köy ya da oba halkı kesinlikle kendi çevresine kız alıp veriyor, daha çok da bu tür ilişkiler yakın akrabalar arasında oluyordu... Dadaloğlu Avşarlar'ın bu geleneğini «Emmim Kızı» adlı öyküsüyle belgeliyor. Dadal'a göre, kız özveride bulunmalı, hatta «kolundaki halkayı (bileziği) emmisinin oğlunun atına nal» etmelidir.

Öykü dört dörtlükten oluşmaktadır :

Oğlan :

«Arkamızdan atlı kovar
Gelen atlı cana kıyar
Anam babam kana boyar
Ben gidemem emmim kızı»

Kız :

«Al şalvarın çul edeyim
Kol halkamı nal edeyim
İncilerim yem edeyim
Kalk gidelim emmim oğlu»

Oğlan :

«Kız atımın nalı yoktur
Arkasında çulu yoktur
Bu Dadal'ın halı yoktur
Ben gidemem emmim kızı»

Kız :

«Dadaloğlu etme inat
Dağın yamaçları kanat
Hızır bulur bize kır at
Kalk gidelim emmim oğlu»

Ozan, öyküdeki delikanlının yerine kendisini koyar.
Kimi Halkbilim'cilerine göre de «Oğlan» Dadaloğlu'-
nın kendisidir.

4 — KRAL KIZI

Bu öyküde de yine aşk konusunda yapılması gereken/ya da istenen özveri dile getirilir.

Dadaloğlu, vurgun olduğu kız ile arasında geçen konuşmaları şiirleştirerek olayı şöyle anlatır :

Dadaloğlu :

«Çeşme başı bekleyen kız
Koyma beni yollarımdan
Uzat bir suyun içeyim
Kralın kızı kurban gelin»

Kız :

«Yayla yayla göçmedin mi
Soğuk sular içmedin mi
Hiç de güzel seçmedin mi
Oğlan oğlan deli oğlan»

Dadaloğlu :

«Yayla yayla göçüp geldim
Karlı suyun içip geldim

Çok güzeller seçip geldim
Ey kral kızı kurban gelin»

Kız :

«Yolcu isen git yolunca
Şal kutnu perçem boyunca
Beş kardaşım var duyunca
Yok ederler seni oğlan»

Dadaloğlu :

«Yolculukta olur işim
Kız yoluna kurban başım
İster olsun on kardaşın
Komam seni kurban gelin»

Kız :

«Benim babam pek delidir
Duran taş kan yürütür
Öldürür de hem sürütür
Yok ederler seni oğlan»

Dadaloğlu :

«Odanızın hasırıyım
Karıncanın yesiriyim
Babandan üstün deliyim
Kralın kızı kurban gelin»

Dadaloğlu, öykünün burasında coçar. Kızın nazlanmaları, suyu yokuşa sürmesi yarar sağlamaz. Sevdığı kız için her türlü özveride bulunacağını belirtir ve «Evinizin

hasırıyım / Karınca'nın yesiriyim» diyerek alçak gönüllü-
lüğünü vurgular. Dadaloğlu sonunda kızı razı eder.

Öykü yine Dadaloğlu'nun sözleriyle sona erer :

«Dadaloğlu, halin yaman
Üç beş adam bir de imam
Nikahımız kıyan bir can
Düzgün yürü yolun gelin»

F — DADALOGLU'NDAN ÖZDEYİŞLER

Dadaloğlu'nun bir diğer becerisi de, özdeyişçiliğidir. Bunlar da türkü ve öyküleri gibi oldukça yaygındır. Güney Anadolu Bölgesinde, özellikle Toroslar'da bugün yaratılmış gibi söylenegelen özdeyişlerden üçü şöyledir :

1.

Atın dik başlısı
Yiğidin ağır başlısı
Öküzün inek başlısı
Tarlanın çakıl taşlısı
Güzelin uzun saçlısı
Baha olmaz devlet imiş!

2

Deveciden dost tutan
Genişletsin kapusunu

3

Aptal iti kurbanda olur sılacı
Değirmencilerden umarlar fagaç (*)
Ak it pamukçudan alır haracı

(*) Fagaç : Pagaç, külde pişen ekmek ya da çörek.

G — ŞİİRLERİ

1 — KAVGA VE DÖVÜŞ TÜRKÜLERİ

«Kaypak Osmanlılar,
size aman mı?»

DAĞLAR BİZİMDİR

Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eyler ırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

Birgün birimize beşe sayarlar
Demir donla miğfer külâh giyerler
Kavgayı görünce figan kurarlar
Eli mızraklı ağalar bizimdir

Belimizde kılıcımız kirmani
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir

Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir. (*)

(*) Koşma.

KOZANOĞLU

Kozan Dağı çatal matal
Arasında aslan yatar
Ünü büyük Kozanoğlu
Kürk geydirir at bağışlar

Çıktım Kozan'ın dağına
Karı dizleyi dizleyi
Yaralarım göz göz oldu
Hekim gözleyi gözleyi

Kara çadır eğmeyinen
Önü çapraz düğmeyinen
Kozanoğlu teslim olmaz
Beş bin atlı gelmeyinen

Bir göz attım otağına
Çıktım Kozan'ın Dağına
Osmanlı'dan medet olmaz
Kaç kurtul Kozan Dağına

Kır atım ürktü boşandı
Üzengi yere döşendi
Ne yatarsın Kozanoğlu
Kılıcı düşman kırşandı

Kozan Dağı karlı buzlu
Etrafı hep gelin kızlı
Gitme beyim öldürürler
O hayınlar dünden sözlü

Sürdürür atım sürdürür
Sürgüsü duman püskürür
Yiğitliğin şerefi cenk
Hem ölür hem de öldürür

Kozanoğlu oturuyor
Beylik toplar atılıyor
Ne durursun Kozanoğlu
Kan gövdeyi götürüyor

Kozan'a iller Kozan'a
Akıl ermez bu düzene
Öldürmüşler beyimizi
Yasak mezarın gezene

Kozan Dağı sis mi tutar
Altın tabak pas mı tutar
Kozanoğlu ölmeyinen
Avşer ili yas mı tutar

Şu Feke'nin hanımları
Kara bilmez alınları
Kör olasin Derviş Paşa
Hep dul kodun gelinleri. (*)

(*) Türkü.

KOZANOĞLU ÖLÜNCE

N'olaydı da Kozanoğlu n'olaydı
Sen ölmeden bana ecel geleydi
Bir çıkınlık canımı da alaydı
Böyle rüsvay olmasaydık cihanda

Neyledik de Hakk'a büyük söyledik
Ne akılla kahpeleri dinledik
Cahıl idik, n'ettiğimiz bilmedik
Aciz çıktı, bak adımız her yanda

Beyim gelir, arkasından bin atlı
Cümlesine sanki kuştur, kanatlı
Ölürsek derdimiz olur bin katlı
Yar yetimi kalır mıydı meydanda

Derviş Paşa gayrı kına yakınsın
Böbür böbür dört bir yana bakınsın
Amma bizden gece gündüz sakınsın
Öc alırsız ilk fırsatı bulanda

Dadaloğlu, söyler size adını
Şimdiden yok bilsin hasmım kendini
Bağlasalar, parçalarım bendimi
Yatacağım bilsem bile zindanda. (*)

(*) Ağıt.

HARAM OLDU ÇUKUROVA

İlgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan
Duydum perişandır hali Avşar'ın
Gam, kasavet kalkmaz oldu serinden
Döndü gurbet ile yolu Avşar'ın

Gitti geldi baharları yazları
Avlattılar şahinleri bazları
İşkân etti gelinleri kızları
Duydum garsalanmış gülü Avşar'ın

Bize haram oldu Çukurovalar
Şahin uçtu ıssız kaldı yuvalar
Türkmen kızı katarlamış mayalar
Bozuldu katarı ili Avşar'ın

Avşar dediğin de bir büyük oba
Çağırsan beyleri etmiyor töbe
Al çufa üstünde boz beden aba
Giyinen beyleri dolu Avşar'ın

Dadaloğlu bu iş bize güç oldu
Osmanlı'dan altınımız turç oldu
Gözü kanlı yiğitler'miz nic'oldu
Ermedi çakmağa eli Avşar'ın. (*)

(*) Ağıt.

DOST AĞLASIN

Ölürüz de kömür gözlüm ölürüz
Dost ağlasın zalım felek utansın
Kıyamette kavuşmak var biliriz
Dost ağlasın kahpe felek utansın

Bir çıkmaza girdi bugün yolumuz
Geçit vermez sağımızla solumuz
Kalır gayrı bizim burda ölümüz
Mert ağlasın, namert olan utansın

Avşar ili yaylasına göçmedik
Aşın yeyip sularını içmedik
Tenhalarda kendimizden geçmedik
Can ağlasın, hayın felek utansın

Dadaloğlu'm yine coştı çağladı
Ak üstüne karaları bağladı
Fırkat odu yüreciğim dağladı
Ben ölem de Çaparoğlu utansın. (*)

(*) Koşma.

ÖLDÜRMÜŞLER BEYİMİZİ

Kozan'a iller Kozan'a
Akıl ermez bu düzene
Öldürmüşler beyimizi
Yasak mezarın gezene

Kara çadır is mi tutar
Altın tabak pas mı tutar
Kozanoğlu ölmeyilen
Avşar kızı yas mı tutar

Şu Feke'nin hanımları
Talim bilmez âlimleri
Kör olasin Derviş Paşa
Hep dul koydun gelinleri

Kara çadır eğme ilen
Ucu yere değme ilen
Ne kaçarsın Kozanoğlu
Üç beş atlı gelmeyilen

Kızılırmak akmam diyor
Kenarımı yıkmam diyor
Ünü büyük Kozanoğlu
Ben yerimden kalkmam diyor

Kızılırmak akar gider
Kenarını yıkar gider
Ünü büyük Kozanoğlu
Boyuncuğun bükür gider. (*)

(*) Bu «semai» mânilerden meydana getirilmiştir. Daha önce okuduğunuz «Kozanoğlu» adlı türkünün tekrarı gibidir.

BEYİMİZİ ALIN GELİN TURNALAR

Hükümet, Avşar Beyini İstanbul'a çağırmıştır. Bey gider ve bir daha geri dönmez. Aşiret sızlanır, sabırsızlanır... Dadaloğlu bu durum karşısında sazını eline alarak oba oba gezer ve onları yatıştırmak için şu türküyü yakar:

Turnalar katar katar sefere varın
Ordan efendimizi siz alın gelin
Urum diyarında, han huzurunda
Bekletmen divandan söz alın gelin

Çıksın Sultan Hamit seyrana çıksın
Sivasın sırtını, aslana baksın
Hil'atlar geydiresin, çelenkler konsun
Ordan efendimizi tez alın gelin

Davetçi gönderir şol Çapanzade
Gayet sever, muhabbeti ziyade
Silinsin, süpürsün, döşensin oda
Zayıftır vücudu, uz alın gelin

Mürseloğlu karşı çıkar ilinen
Hanesine teklif eyler yolunan
Yolunu döşetir acem şalınan
Küheylan atları yüz alın gelin

Der Dadal'ım, gece gündüz işim zar
Efendisiz dünya bize olmuş dar
İl, aşiret bütün beyler intizar
Bekletmen temmuz'u güz alın gelin. (*)

(*) Ağıt.

KIRIM VAR

Gecebaş geldi de nerde kışladı
Ufacık ellerle neler işledi
Taze gelin büyük kızdā başladı
Ölüm de güzeli sevmiye benzer

Gecebaş geldi de el-ayak şaştı
Han evler kapandı dükkanlar göçtü
Koç yiğit kalmadı toprağa düştü
Analar yürekten yanara benzer

Ulu minarede salâ verildi
Binbir ayak bir ayağa derildi
Kabirciye kazma kürek verildi
Arkadan da Mehdi gelire benzer

Dadal, Mevla'nın sunduğu ağıdır
Pençe vurur can evini dağdır
Ecel değirmende uzun öğüdür
Teknenin başında yük vara benzer. (*)

(*) Ağıt.

NECİP PAŞA İLE KOZANOĞLU

Osmanlı Hükûmeti, Kozanoğlu'na karşı Necip Paşa'yı göndermişti. Halk Edebiyatı geleneğine göre, savaşlarda karşı karşıya gelen orduların komutanları konuşturulur. Bu şiirde de Dadaloğlu Necip Paşa'yla Kozanoğlu Ahmet Beyi konuşturmuştur. Necip Paşa, Kozanoğlu'nun kendi rızasıyla teslim olmasını istemektedir. Sonunda öyle de olmuş ve Ahmet Bey İstanbul'da «ikamete memur» edilmiştir. Bir süre sonra Trablus'a sürülen Kozanoğlu Ahmet Bey 30 yıl kaldıktan sonra İstanbul'a dönebilmiştir. İkinci Meşrutiyet'te (1908) hemen sonra ölen Ahmet Bey bir daha aşiretine dönemiştir.

Necip Paşa :

Yozgat tarafından çıktı bir paşa
Görünen Avşar'ı yaktı ataşa
Dövüşür dövüşür de çıkamam başa
Sen de gönlünle gel hey Kozanoğlu.

Kozanoğlu :

Ben Kozanoğlu'yum sırta kaçarım
Ağzımdan burnumdan köpük saçarım
Bir varırsam bin taneni biçerim
Beri gel hasmını gör Necip Paşa.

Necip Paşa :

Sen bir boz'ağaçsın ben yeni balta
Dövüşün dövüşün de sen giden alta
Boğazına takarım demirden halka
Sen de gönlünle gel hey Kozanoğlu.

Kozanoğlu :

Ben Kozanoğlu'yum okur yazarım
Atamdan dedemden serbest gezerim
Bir varırsam bin taneni ezerim
Beri gel hasmını gör Necip Paşa.

Necip Paşa :

Askerimi çekerim dağın ardına
Seni yakarım da ateş ördüne
Öldürür de arpa ekerim yurduna
Sen de gönlünle gel hey Kozanoğlu.

FERMANLI YAZDILAR BİZİ

Efendim beyim ediyor fikri bazı
Fermanlı kaleme yazdılar bizi
On iki vezir de bir etmiş sözü
Eski geydirdiler bize, kindir bu

Yar yerine indim ana yoluna
Nâmeler gönderdim Anadolu'ya
Bizden nefes kalsın Mirza Ali'ye
Kanlı gömlek koç yiğide dondur bu

Ebedi'ye uğrar m'ola yolumuz
Neye varır ahvalimiz halimiz
Gidi düşman kovup gider malımız
Zehirine şeker şerbet baldır bu

Hökümet atlısı kır atlı olur
Fermanlı olanlar vurmadañ ölür
Geçmez kara günler böyle mi olur
Davranın kardaşlar bize ündür bu

Dadaloğlu'm der ki neyin davası
Gökte gövel ördek şahinin avı
Ne kadar methetsem Avşar'ın beyi
Yenilmez mızrağı yaman ildir bu. (*)

(*) Koşma.

OSMANLI'YA AMAN MI?

İlgıt ılgıt seher yeli esiyor
Gâvur Dağlarının başı dumanlı
Gönül binmiş aşk atına aşıyor
Bire beyler cünunluğun zaman mı

Aşağıdan iskân evi gelince
Sarıp da gül benzimiz solunca
Malım mülküm seyfi gözlüm kalınca
Kaypak Osmanlı'lar size aman mı

Aşağıdan iskân evi geliyor
Bezirganlar koç yiğide gülüyor
Kitabın dediği günler oluyor
Yoksa devir döndü ahir zaman mı

Aşağıda akça çığın ötünce
Katar başı mayaların sökünce
Şah'tan ferman Türkmen ili göçünce
Daha da hey Osmanlı'ya aman mı

Dadaloğlu'm sevdası var başımda
Gündüz hayalimde gece düşümde
Alışkan tüfekte dağlar başında
Azrailden başkasına koman mı. (*)

(*) Koçaklama.

KÜÇÜK ALİ OĞLU (*)

Bozok Han'dan sürer gelir ötesi
Özer Oğlu, Seyfi Han'dır atası
Baz şahanlar sarı kaplan yuvası
Varılmaz yurduna Küçük Ali Oğlu (**)

Dağlarında ala geyik gezişir
Engininde keklik, turaç ötüşür
Düşmanların sınırından bakışır
Giremez yurduna Küçük Ali Oğlu

Aşık Dadal varsın ünün söylensin
Haleb'in paşası sofrasını dürsün
Beylan'ın beyleri pekmezin satsın
Tuğlar sana lâyük Küçük Ali Oğlu. (***)

(*) Küçük Ali Oğlu, Osmanlı'nın zûlmuna karşı ayaklanmış, üzerine gönderilen Halit Paşa komutasındaki orduyu yenmişti. Dadaloğlu, bu türküyü bunun üzerine yakmıştır.

(**) «Küçük Al'oğlu» şeklinde okunacak.

(***) Türkü.

TÜRKMEN OĞLU

Bindiğin at Aşkar mıdır, ya Düldül
İrengi bozadır der Türkmen Oğlu
Eyerlen kır atı mahzun kalmasın
Biner dövüşürüm der Türkmen Oğlu

Ali Paşa'm her ülkeyi bağladı
Ah etti de torun deyi ağladı
Her obadan üç beş yiğit hoşladı
Siftah hoşlayan da bir Türkmen Oğlu

Karartısı çok, ordusu da fena
Dövüşen yiğitler boyanır kana
Kasavet mi çıkar doğuran ana
Nöbet bıçağa bindi der Türkmen Oğlu

Kara Ahmet der gel etme inadı
Bıldır deden dedemizi sındı
Benim koğduğumun kalkmaz kanadı
Çekerim çengeni der Türkmen Oğlu

Elinde kargısı oylukta satır
Kesilen kelleler meydanda yatır
Korkma beyim korkma salavât getir
Arkamızdan gelen koç Türkmen Oğlu

Gezdir Dadaloğlu kır atı gezdir
Nalları dökülmüş yeniden düzdür
Kargının ucuna Maşallah yazdır
İlet Sadık Beye ver Türkmen Oğlu. (*)

(*) Destan.

SANA DERİM SANA HASAN KALESİ

Sana derim sana Hasan Kalesi
Alt yanından dövüş oldu, yön oldu
Yiğit olan yiğit çıktı meydana
Koç yiğitler arap ata bin oldu

Akşamki gördüğüm şu kara düşler
Hesaba gelmedi kesilen başlar
Eyerlen atımı küçük kardaşlar
Hünkâr tarafından bize gel oldu

Akşamınan ikindinin arası
Aldı beni şu dünyanın yarası
Ecel geldi ölmemizin sırası
Ağladı il-oba, gözü kan oldu

Dadaloğlu'm der ki belim büküldü
Gözümün gevheri yere döküldü
Üç yüz atlı ile cenge dikildi
Yüzü geldi, iki yüzü dön oldu. (*)

NOT : Bu son dörtlüğün şu şekilde olanı da var :

Dadaloğlu'm der de, belim büküldü
Göz göz oldu yaralarım söküldü
Bu dövüş beş yüz atlı seçildi
Yüzü geldi, dört yüzü de yağ oldu.

(*) Koşma.

TUĞLAR SANA LÂYIK

Şol Çukurova'da benim. diyenler
Yanıma gelir ünümü duyanlar
Beş arap at ile beş yavru şahin
Avlar sana lâyık Küçük Al'oğlu

Arap at üstünde cıda atanlar
Ejderhayı ağzı ile tutanlar
Soyunup meydanda savaş edenler
Beyler sana lâyık Küçük Al'oğlu

En küçük kardaşın yerini tutsun
Oğlun Mıstık Paşa cıdanı atsın
Beylanlı Mustafa Paşa pekmezin satsın
Tuğlar sana layık Küçük Al'oğlu

Der Dadal'ım eyleyelim niyazı
Ağ üstüne yazarlar kara yazı
Kara gün karaların kar beyazı
Dağlar sana lâyık Küçük Al'oğlu. (*)

(*) Koşma.

YİNE BAŞ KALDIRDI ŞOL ÇUKUROVA

Yine baş kaldırdı şol Çukurova
Kimi alkış eder, kimisi dua
Şahın beyliğine yetmez tül'deve
Kalmadı muradım der Ali Oğlu

Kuş kemiğinden saraylar yaptırdım
Şahinime gökte turna kaptırdım
Gökteki kartala çanlar taktırdım
Kalmadı muradım, der Ali Oğlu

Nice kuşlarımı dumanda buldum
Menemenci akıntıya atımı saldı
Cerid'in, Avşar'ın güzelin aldım
Kalmadı muradım, der Ali Oğlu

Dadal'ım da der ki, samurdan kürküm
Odadan odaya çağrılır türküm
Ulu devlet ordusundan yok korkum
Kalmadı muradım, der Ali Oğlu. (*)

(*) Türkü.

URUM'A DOĞRU

Cerit, Rakiye'den sökün eyledi
Bir firkat geldi de serime doğru
Altı arap atlı Avşar beyleri
Çek atın başını Urum'a doğru

Cerit, Rakiye'den arayı açın
Murad'ın altından Kined'i geçin
Sarardı benziniz yaylaya göçün
Çek atın başını Urum'a doğru

Dolanayım Yarsuvat'ın yolundan
İçen ölmez Binboğa'nın gölünden
Arslan Bey'im Sar'aslanın yolunda
Çek atın başını Urum'a doğru

Dadaloğlu'm der de ne söylesem hak
Şükür olsun Mevla'ya yüzümüz ak
Bize bu illerde devir günü yok
Çek atın başını Urum'a doğru (*)

(*) Koşma.

YUSUF PAŞA GELİYOR

Aşağıdan Yusuf Paşa'm geliyor
Düşmanına karşı koyan merd olur
Şahin kocasa da vermez avını
Aslı kurt yavrusu, yine kurt olur

Arap atlar yağma oldu arada
Fitiller işliyor arzın yarada
Bana derler ne gezersin burada
Ölenece yüreğimde derd olur

Küheylanım yedim yedim yederler
Olanca malımı talan ederler
Heves-güves yaptırdığım odalar
Korkarım ki düşman konar yurd olur

Dadaloğlu der ki, göründü dağlar
Aşiret kavgasının görenler ağlar
Ben de öldüğüme acımam beyler
Zalım düşman üstümüze merd olur. (*)

(*) Koşma.

KARALAR DÖVÜŞÜ

Karalar, Karalar ünlü Karalar
Davanızı ancak mahşer aralar
Haçı Osman tuttuğunu yaralar
Ulaştı hayfını aldı Karalar

Avrat ilen don yumağa giderler
Gine de kavgasın yaman ederler
Karahacılı'da kuzu güderler
Daha kime cıda atar yaralar

Dadaloğlu der ki, şol bana n'oldu
Aktı göz yaşlarım kan ile doldu
Saatim ay oldu, günüm yıl oldu
Gelip geçmez kara günde sayarlar. (*)

(*) Türkü.

AVŞARLAR'LA YEDİBOY AŞİRETİNİN ÇARPIŞMASI

Avşarlar göç ederlerken karşılarına çıkan Yediboy aşiretiyle savaşa tutuşurlar Bu çatışmada Avşarlar Yediboy'u bozguna uğrattılar. Dadaloğlu bu olayı bir türkü ile dile getirmektedir. Koşmada adı geçen Yediboy'u oluşturanlar, Cerit, Sırkıntılı, Karahacılı, aşiretleridir.

Karalar bağladı buruğu düştü
Misis mihenk imiş alasın kaçtı
Sırkıntılı, Karahacılı kaçtı
Boz kartala pay oldu ya ölünüz

Avşar'ın uyluğu duruyor atta
Cerid'in hopuru çıktı Yarsuvat'ta
Kaçtı tecirliiler hep selamette
Kaçın Sırkıntılı, Gâvur Dağı carınız

Çekildi Avşar'ın atlısı bindi
Cerid'in üstüne peştemal döndü
Göçmüş Sırkıntılı yurduna kondu
Nerde kaldı kolu bağlı delimiz

Der **Dadal'**ım bu böyle olmadı
Atlı fena düştü birbirini bulmadı
Yürü bire Cerit sana yurt kalmadı
Geç Arabistan'a, Amuk yolunuz. (*)

(*) Koşma.

OSMAN PAŞA

İskeleden kalkmış ol Osman Paşa
Kıcılı, boranlı dağ var önünde
Elbeyli beyleri at başı çekmez
Çevrilip konacak yer var önünde

İllerde Osman bey zorbalar başı
Aşireti var çıplak eder savaşı
Keser kelleleri basar üleşi
Kartallar dönecek yer var önünde

Küçük Ali Oğlu haykırır kalkar
Düşmanın görünce belini бүker
Çıplak kılıcıyla demir bent söker
Omuzu kalkanlı er var önünde

Dadaloğlu'm der oradan geçerse
Elbeyli, Avşar'dan yolun aşarsa
Akan kanlı Murad köpük saçarsa
Sait Battal gibi er var önünde. (*)

(*) Koşma.

İKİ AŞİRETİN KAVGASI

Bir gün Avşar Beyi Mirza Oğlu'na bir haber gelir. Reyhanlı aşiretinin beyi Mürsel oğlu Haydar Bey, Avşarlardan biraz toprak istemektedir. Oysa aşiretlerin konup göçtükleri topraklar ayrılmıştı ve kimse kimsenin topraklarına giremiyordu. Reyhanlı aşireti, Avşarlardan istedikleri toprağı alamayınca savaş ilân ettiler. Bunun üzerine her iki aşiretin savaşçıları Elbistan Ovasında savaşa tutuştular. Sonunda Mürsel Oğlu yenildi... Dadaloğlu. Avşar beyinin ozanıdır. Mirza Oğlu'nun isteğı üzerine olay şöyle öyküleştirilir :

Mürsel Oğlu der de : Ey Mirza Oğlu
Evimden meydana çıkmam var, dedi
Binbir atlım var da ağalı, beyli
Onların maşkına bakmam var, dedi

Mirza : savaş paklar işin sağını
Küküm ettim Kürdistanın beyini
Başına yıkarım Beyrut dağı
Yazın Andırın'a dökmem var dedi

Mürsel der de : Mirza etme inadı
Bir kez de deden dedemi sındı
Benim koğduğumun kalmaz kanadı
Çelen kanatlarını çekmem var, dedi

Mirza der : bir edek illerimizi
Eski Reyhanlı da sınıyor bizi
Kavga temizlesin Elbistan düzü
Gök kanatlıyı meydana dökmem var, dedi

Mürsel der : erlerim hep farızatlı
Elbistan çakmaklı Firenk barutlu
Üst geldi Tecirli ile Ceritli
Kara çadırları yıkmam var, dedi

Mirza der de : Ne gelir erin elinden
Avşarlar da kaçmaz geçer serinden
Tümünüzü kovarım Saracığ'ın belinden
İpi boğazına takmam var, dedi.

Mürsel der de : ey benli cırık
Kalkmıyor kanadım kollarım kırık
Sana derim sana ey hayın çürük
Senin de üstüne çökmem var, dedi

Bilmem neylediler bilmem nettiler
Elbistan düzündə toy düğün ettiler
Kimi öldürdüler kimi azat ettiler
Cafer'i de azat etmem var, dedi

Dadaloğlu'm der ki, gözlerim kanlı
Nice bey öldürdüm, hep ünlü şanlı
İmdadına gelsin Cerit, Mendilli
Yüce dağ başına çıkmam var, dedi.

GÖÇ

On bir kişi Horasan'dan çıkanda
Ak sayaya yeşil düğme dikende
Çıkıp yücelerden engin bakanda
Yol alıp gidiyor göçü Avşar'ın

Avşar'ın uşağı şöhretli gezer
Gördüğü düşmanın bağrını ezer
On beş yirmi atlı bir ordu bozar
Yenilmez kuvveti gücü Avşar'ın

Çıkılı çakmaklı kütüklü yurdu
İndi Kığılı'ya çok safa sürdü
Hüsмен Ovası'nda haberi geldi
Acıya uğramış uçu Avşar'ın

Bitmesin ekini selvi söğüdü
Sait Battal hiç içinde yoğudu
Fino fesli dal püsküllü yigidi
On kişiye yamaç ücü Avşar'ın

Coşkun sular gibi dolanıyorduk
Ne duruluyok, ne bulanıyorduk
Firkattan firkata ulanıyorduk
Sankim neydi bunda suçü Avşar'ın

Taşlar Dadal'ım da bağrını taşlar
Gözümüzde akar kan ile yaşlar
Bize yol görüktü kavım-kardaşlar
Kalmaz yanınızda öcü Avşar'ın. (*)

(*) Koşma.

YİĞİT APALAK

Bu öykü, yiğit bir kişi olan Apalak'ındır. Çatışmalarda şehit olmuştur. Bilindiği gibi Dadaloğlu, sık sık aşiretine mensup kahramanları över. Bu şiirinde de böyle bir övgü yer almaktadır. Apalak eski günleriyle anılmaktadır :

Bir vuruşta düşmanların ikiye
Yarın aslanlarım derdi Apalak
Serden geçin, yaraları yarala
Sarın aslanlarım derdi Apalak

Haleb'in, Arteb'in soyun keserim
Cehd-edersem Elbistan'ı basarım
Bağdat kapısına kilit asarım
Varın aslanlarım derdi Apalak

Hersinen mi geldin hey beyin oğlu
Zannettin Hasan'ın kolları bağlı
On beş oğlun vardı, başları tuğlu
Yürün aslanlarım derdi Apalak

Ordu geldi karşımıza düzüldü
Alnımıza kara yazı yazıldı
Yekbıyık vuruldu ordu bozuldu
Kırın aslanlarım derdi Apalak

Dadaloğlu'm söylemezdin hileyi
Alışanlı Beyi buldu belâyı
Vurup da düşürdü Halit Köle'yi
Vurun aslanlarım derdi Apalak. (*)

(*) Koçaklama.

KOCA PAYAS BU OYUNU ÇOK GÖRDÜ

Koca Payas (1) bu oyunu çok gördü
Yedi dağ üstünde ordusun kurdu
Yavuz Sultan Selim korkup da verdi
Beybaban zorunan aldı tuğları

Ahır Dağı'nda da Kara-Beyaz'ın (2)
Bir yazın ağlattın bir de bu güzün
Kar-Beyaz'ı alırsak Şam'aça bizim
Daha Şam'dan öte bir güz ağları

Der Dadaloğlu'm da böyle söyledi
Yedi Avşar, Türkmen beyi varidi
Tüfeğimiz Macar, otu frenk barutu
Ölen ölmüş, hesap edin sağları. (*)

(1) Koca Payas : Bir komutanın adı. Payas : Hatay'ın bir kasabası.

(2) Kar-Beyaz : Hatay ili sınırları içinde bir dağ adı. Bir kasaba...

(*) Koşma.

GİTTİ CERİT GİTTİ GİDER AVŞARLAR

Gitti Cerit gitti, gider Avşarlar ⁽¹⁾
Gider oldu namusumuz arımız ⁽²⁾
Kavga kuruldu da kılıç çalındı
Hey ağalar nere vardı yarımız

Ağamız da çadırını tutardı
Kabıdını dal boynuna atardı
Her birimiz bin atlıya yeterdi
Dövüşerek ölemedi varımız

Dadaloğlu'm şu dağlara varınca
Korkarım yurtları ıssız kalınca
Saçılıp da Binboğa'ya konunca
Yaylalara dokunmazdı şerimiz. (*)

(*) Koşma.

- (1) **Gider Avşarlar**: Cerit aşiretinin Rakka'ya yerleştirildiğini üstü kapalı bir biçimde dile getiriyor. Mecit Paşa Avşarları da Cerit'e yakın yerlere, Adana çevresine iskân ediyor, yurtlandırıyor.
- (2) **Namusumuz arımız**: Mecit Paşa, «uslu durmazlarsa atlarını ve burnu hırızmalı kızlarını Adana pazarında satarım» diyerek Avşarları susturmaya çalışıyordu. Dadaloğlu bunu ima ediyor.

YARA YARA BİR KAVGAYA GİRMEDİK

Yara yara bir kavgaya girmedik
Sağa sola kılıçları çalmadık
At üstünde döğüşerek ölmedik
Ok değmeden gözlerimiz kör oldu

Birden kapıştılar kulunu tayı
Kanı karrak oldu yoksulu bayı
Böyle sağ gezmeden ölmemiz eyi
Herbirimiz bir kötüye kul oldu

Der Dadaloğlu'm da sözün sırası
Yara biter, bitmez dilin yarası
Mağrınınan Maşırığın arası
Size bol da bizim ele dar oldu. (*)

(*) Ağıt.

**2 — DOĞA ,GURBET
VE SEVDA
TÜRKÜLERİ**

BİR YİĞİT DE

Bir yiğit de anasından doğunca
Kur'ağaçtan bir dal bitmiş gib'olur
Yaşı varıp on beşine değince
Yükünü kumaştan tutmuş gib'olur

Aşıklar sazını eline alsa
Güzeller perdesin yüzünü vursa
Bir yiğit sevdiğin sesini duysa
Gölde gövel gövel ötmüş gib'olur

Eğlene bire de gönlüm eğlene
Ay gele de orta yeri dolana
Yiğidin sevdiği yanınd'olana
Günde düğün bayram etmiş gib'olur

Dadaloğlu'm der ki sözüm kayıran
Çekip yırtıp bir yakadan ayıran
Diyom muhannetten karın doyuran
Eliyle ağı yutmuş gib'olur. (*)

YALAN DÜNYA

Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Meger dünya her tarafta bir imiş
Ben dünyayı Al'Osman'ın sanırdım
Meğer dünya dört sultanlık yer imiş

İrili ufaklı insan piç oldu
Onlar doğdu geçinmesi güç oldu
Altı arap atlı şahbaz nic'oldu
Mâmur sandım yalan dünya çürümüş

Okuttuğun tutmaz oldu âlimler
Kalktı da kitaplar arttı zülümler
Terlemeden mal kazanan zalimler
Can verirken soluması zor imiş

Dadaloğlu'm der ki sözüm vasiyet
Benim sözüm dinleyene nasihat
Besmelesiz kazanılmış piç evlat
O da dünyasına ziyankâr imiş. (*)

(*) Koşma.

KALMADI DÜNYA

Sökün geldin şu cihana beriden
Ah çekip de dağı taşı eriden
Bakırları adam yapıp yürüden
Sultan Süleyman'a kalmadı dünya

Yalansız hey dünya önceden yalan
Baykuşlar tüneye olası viran
Telli Ayvaz'ından zevk-sefa süren
Koç Koroğlu'na da kalmadı dünya

Baktım yüksek görünüyor ovalar
Yer yüzünü tutmuş sinsi yılanlar
Mızrağın ucundan al kanlar damlar
Çölde Tarbuşoğlu'na kalmadı dünya

Onbeş oğlu var da kolları bağı
O aşkın elinden yüreğim dağı
Ortada çadırı beş çatal evli
Zorpehlivan Oğlu'na kalmadı dünya

Bekledi de şu Yozgat'ın ardını
Çekeriz de Bozoklu'nun derdini
Çok şükür İsmail tuttu yurdunu
Çapanoğlu Mustafa'ya kalmadı dünya

Hey bileği var da kaplan bilekli
Kadife yorganlı eli gerekli
Ortada çadırı dokuz direkli
Milliboy Beyi'ne kalmadı dünya

Dadaloğlu'm der de dünya bir idi
Korkusundan cümle âlem dururdu
Şu Çukurova'nın kendi kilidi
Şanlı Has Paşa'ya kalmadı dünya. (*)

(*) Koşma.

SANA DERİM SANA DA

Sana derim sana da Cebeli Kozan
Sefer edip üstüne kakmam var benim
Bu devri sen eski devir belleme
Pençe vurup ciğerini çekmem var benim

Edemem bunu dayımın oğlu
Bilirim seni adın saraylı
Adam orağıyım budarım seni
Senin gibi nice ejderha yutmam var benim

Derebeyler içinde menendin yoktur
Sorun memlekette secerem çoktur
Atlım Avşar beyi yayanım lektir
Al kanın Adana'ya dökmem var benim

Dadaloğlu'm der sen hak bu işe
Seyreyle şimdi olan savaşa
İki yiğit çıktı derler dögüşe
İkimizin de meşkine bakmam var benim. (*)

(*) Varsağı.

YÜRÜ BİRE AZİZİYE

Yürü bire Aziziye
Acep karın kalktı m'ola
Boynu uzun alaların
Çayırında kalktı m'ola

Erken gelir, Kaynar'ın yazı
Ne hoş akar şu Muzur'un gözü
Koca ırmak tutar buzu
Karla değer söktü m'ola

Ateş atım yanar gördüm
Geri gitmek benim derdim
Koyak koyak benim yurdum
Lâle sümbül bitti m'ola

Arada muzı yelişir
Oturmuş düşman gülüşür
Halit el için çalışır
Avşar ili göçtü m'ola. (*)

(*) Türkü.

BİZİM İLİN KOYUNLARI KUZULAR

Bizim ilin koyunları kuzular
Derdim artar yaralarım sızılar
Anayı babayı gönül arzular
Kader böyle imiş kime ne deyim

Bizim ilde lâle sümbül top biter
Bülbülün kumrusu firkatli öter
Sılada sevdiğim gözümde tüter
Kader böyle imiş kime ne deyim. (*)

Not: Bu türkû/şiir Sivas, Kozan, Kayseri dolaylarında söylenmektedir. Sonu bilinmemektedir.

(*) Türkü.

BİNBOĞA

Bereket var toprağında taşında
Kırık kırık eser yelin Binboğa
Seyfilerin döner yanıbaşında
Farız avcı ister yerin Binboğa

Binboğa'yı dersen ünlüdür ünlü
Güz ak saya geyer yaz ipek donlu
Sağ yanın Saracık, solun Reyhanlı
İli Avşar değil Cerit Binboğa

Dadaloğlu'm der ki sen seni tanı
Adam Arap ata vermezdi yanı
Sana derim sana dağlar sultanı
Sana eş olur mu Cerit, Binboğa. (*)

(*) Koşma.

KIZLAR GELİR YAYLAMIZA

Bizim yaylamız meşeli
Dibinde güller döşeli
Altı top top menekşeli
Kızlar gelir yaylamıza

Bizim yaylamız otl'olur
Sütü kaymağı tatlı olur
Kız gelinden kutlu olur
Kızlar gelir yaylamıza

Bizim yaylamız kayalı
Pınarları süt mayalı
Kilerinde kar dayalı
Kızlar gelir yaylamıza

Bizim yaylamız oluklu
Akar suları balıklı
Dadaloğlu'm çift belikli
Kızlar gelir yaylamıza. (*)

(*) Türkü.

ALADAĞ

Dumanlıdır Aladağ'ın alanı
Ortasında sarı çiçek savralı
Yiğitler durağı aslan yatağı
Dilberlerin hep de böyle ala mı

Pınarında her yenice sağlık var
Çimeninde istar görmüş yağlık var
Kızlarında başkaca aklık var
Irmağı da şu dağların ala mı

Koç yiğitler cirit oynar dölekte
Geyikleri yaylım eder yaylakta
Bir koku var toprağında ırmakta
Gözüm yaşı davarında kala mı

Dadal'ım der bin bir dağı gezerim
Aladağ'da bir yapılı gözerim
Hak vergisi şıvgaların ezerim
Bağışla-gör mor sümbülü ala mı? (*)

(*) Koşma.

YİNE GELDİ YAZ AYLARI

Yine geldi yaz ayları
Göçeceğim şimden geri
Yaz yağmuru sulu olur
Coşar çağlar şimden geri

Ağaçlar pürçünü açtı
Kuşlar kılavuzun seçti
Yolumuz gurbete düştü
Garip düştüm şimden geri

Ağaçlar geydi donunu
Kuşlar artırdı ününü
Garip olan vatanını
Anar ağlar şimden geri

Dadaloğlu'm der ki bana
Derdim artar ondan yana
Öter bülbül yana yana
Gözüm çağlar şimden geri (*)

(*) Koşma.

BİNBOĞA DA KOÇDAĞI'NI GÖZEDİR

Binboğa da Koçdağı'nı gözedir
Geyik ceran lale sümbül tazedir
Ablak sığınları boynun uzadır
Farız avcı ister sana Binboğa

Binboğa'da Koçdağı'ndan otludur
Kış ak geyer yazın yeşil postludur
Sağ yanı Saracık sol Reyhanlı'dır
İlin Avşar değil Cerit Binboğa

Başında var senin ak kuğulu gölün
Senir'den gider de on iki yolun
Ayağından çekilişin kız, gelin
Aslın toprak değil yağdır Binboğa

Bereket var toprağında taşında
Seygi kuşlar yuva yapar başında
Kamalağ'ın Karardıc'ın kaşında
İmil imil eser yelin Binboğa

Karlar yağıp Karardıc'ı basınca
Gıcılı boranlı yeller esince
İmaların Kamalığ'a pısınca
Farız avcı ister gölün Binboğa

Dadaloğlu der şu bana ne oldu
Gözüm aktı da kan ile doldu
Saatim ay oldu günüm yıl oldu
Ne pek medhettim ben seni Binboğa (*)

(*) Koşma.

ÖTÜŞÜR ÖRDEĞİ

Atım kalk gidelim sılaya doğru
Tırnağını taşa vurmam düzünen
Koç yiğit de gurbet ele düşerse
Yanar bağı ateşinen közünen

Bilirdim Kilis'i ezel ezeli
Çok olur oranın okur yazarı
Şirin olur Antep ili güzeli
Eğler koç yiğidi cilve nazınan

Karakuyu derler beyler dolanır
Orda içen Gövdeli'de sulanır
Pazarcık suyunda gönlüm bulanır
Ötüşür ördeği turna kazınan

Ahır Dağı'n erken geçin ağalar
Alışar çevresi bahçeler bağlar
Kısığ'ın yöresi şol ulu dağlar
Karı yatar namlı namlı buzunan

Dadaloğlu'm der sılaya varalım
Orada dost hatırını soralım
Ketizmen'den Pınarbaşı'n bulalım
Eşe Fatma'm oynar döner nazınan. (*)

(*) Koşma.

ÇİÇEK DAĞI

Alaydım da cura sazım dizime
Çekseydim sürmeler ala gözüne
Cihan güzel olsa girmez gözüme
Sende gümanım var Çiçek Dağı

Şu karşıki dağda yanar bir ışıık
Aldırmış sevdiğin ağılar bir aşık
Bir ceren bakışlı zülfü dolaşık
Sende bir gümanım var Çiçek Dağı

Dadaloğlu söylenmiyor borandan
Elbeyli'den geldim koru Yaradan
Yıkılsın dağların kalksın aradan
Sende bir gümanım var Çiçek Dağı. (*)

(*) Güzelleme.

GÜZELLER YATAĞI BİNBOĞA

Binboğa da Koç Dağı'nı gözedir
Lâleleri sümbülleri tazedir
Akça turnaları başın uzadır
Dudulu kumrulu başın Binboğa

Duman duman başın görünmez pustan
Ak sayalı gelinlerin çekilir hastan
Bir yanın Avşar da bir yan Elbistan
Zamantı'dan gelir kışın Binboğa

Yıldır yıldır eder toprağın taşın
Yüz bin yılı geçkin belki de yaşın
Buluklar da gökler de can yoldaşın
Güzelleri seyir işin Binboğa

Kamalağın kara ardıcın bitiyor
Dadaloğlu'm cidasını atıyor
Kara gözlüm senden yükün tutuyor
Bulunmaz menendin eşin Binboğa. (*)

(*) Koşma.

YÜRÜ YİĞİT YÜRÜ

Yürü yiğit yürü yoluna yürü
Ağustos'ta erir dağların karı
Gayeı güzel olsa yiğidin yâri
O yiğit yanına nazınan gelir

Sana derim sana hey Kınalıtaş
Gözümden akıttın kanlar ile yaş
Göllerde oynayan iki yeşil baş
Göllerin safası kazınan gelir

Yürü yiğit yürü yolundan kalma
Her yüze güleni dost olur sanma
Ölümden korkup da sen geri durma
Yiğidin alnına yazılan gelir

Misis köprüsünde kollarım bağlı
Ayrılık elinden ciğerim dağlı
Göksün'e varınca Bayazıtoğlu
Sana gelen beyler sözünden gelir

Dadaloğlu'm der ki kolum yazılı
Atım gök-kır attır yanı tazılı
Gelir koyunları yanı kuzulu
Karışmış sağmalı yozunan gelir (*)

(*) Türkü.

YAZ BAHAR AYLARI GELDİ YERİŞTİ

Yaz bahar ayları geldi yerışti ¹⁾
Akdeniz'in kabarması yel ilen
Eğer arif isen kurtar kendini
Zamanede pek uğraşma el ilen

Sırrını söyleme avrada yada
Verir kısmetini ol Bari Hüda
Yaptırırsan iki dostu bir oda
Çok çalışma adam olman mal ilen

Koç yiğit kıymetin koç yiğit bilir
Aslan yatağına çakal mı gelir
Emmi day'adama çok gerek olur
Kabardıc'ın gürlemesi yel ilen

Der Dadaloğlu da kaydadı yürek
Bir zaman ağladık bir zaman gülek
Şimdi ağzı uygun on kardaş gerek
Konak göçek, devran sürek el ilen. (*)

(1) Yerışti : Erişti, kavuştu.

(*) Koşma.

GÖÇTÜ M'OLA AVŞAR İLLERİ

Garipçe garipçe öten ibili
Acep göçtü m'ola Avşar illeri
Alabel bahçesi güzel konalga
Açtı m'ola Ilca'nın gülleri

Arikyazı nergizlerin bitti mi
Turnaların garip garip öttü mü
Seyfi gözlüm senden semah tuttu mu
Çalkan bire yarsıfat'ın gölleri

Kûpların durağı Cihan'ın suyu
Güzel eğlencesi Mercî'nin kıyı
Gitti de gelmedi bir delim deyi
Ara sıra gözler m'ola yolları

Dadaloğlu'm der de bulandı bendim
Bâdeyi içti de söylüyor kendim
Zzin ver kuluna beyim efendim
Yakın olsun ıraktaki çölleri. (*)

(*) Koşma.

BİZİM YAYLA

Seyir etsem görünür mü
Başkonuş'un dağı şimdi
Yaylalarda dem sürmenin
Vakti geldi, çağı şimdi

Bizim yaylanın kuşuna
Can dayanmaz ötüşüne
Serin yaylalar başına
Kuraydım otağı şimdi

Kalbi mahzun olanların
Görek diye ivenlerin
Dadaloğlu beylerinin
Sis'tedir oymağı şimdi. (*)

(*) Türkü.

COŞTUM AĞLADIM

Çıktım yücesine seyran eyledim
Cebel önü çayır çimen görünür
Bir fırkat geldi de coştum, ağladım
Al yeşil bahçeli Kaman görünür

Şaştım hey Allah'ım ben de pek şaştım
Devrettim Akdağ'ı Bozok'a düştüm
Yozgat'ın üstünde bir ateş seçtim
Yanar oylum oylum duman görünür

Biter Kırşehir'in gülleri biter
Çağırır dalında bülbüller öter
Ufacık güzeller hep yeni yeter
Güzelin kaşında keman görünür

Gönül arzuladı Niğde'yi Bor'u
Gün günden artmakta yiğidin zârı
Çifte bedestenli koca Kayseri
Erciyes karşımda yaman görünür

Dadaloğlu'm da der, zatında zatı
Çekin eyerleyin gökçe kır atı
Göçmek değil bizim ilin muradı
Ak yâre gitmemiz güman görünür. (*)

(*) Koşma.

HASRET OLAN YORULUR MU?

Çıkarım Bozok Dağı'na
Avşar ili görünür mü
Allah bir de işi iki
Gittim amma gelinir mi

Yücelerde olur geyik
Yol bekliyor gözü büyük
Benim yarım allar geyik
Nazlı nazlı salınır mı

Yeğün ekinin firezi
Takım koymuşlar kirazı
Yeri ülker üç terazi
Bakın ağ yar görünür mü

Sahilin kuşu Urum'a uçtu
Eğlenmenin vakti geçti
Yaylalar aklıma düştü
Coştı gönül durulur mu

Dadal'ım der ki zatımız
Artar ünle fırkatımız
Yaylaya dönse atımız
Hasret olan yorulur mu. (*)

(*) Türkü.

AÇILMIYOR GÜLÜMÜZ

Yıkılası Hemite'nin kalesi
Gitmez oldu aşiretin belası
Çukurova yıkılıp viran kalası
Çevrildi burada kaldı ilimiz

Yeter hey ağalar bu sitem yeter
Kuruçağ'a varınca guguklar öter
Gelin kız kalmadı hep sayrı yatar
Sehil yerde açılmıyor gülümüz

Esmiyor garbisi mucuğu çöker
Ağırdır gecesi üvezi yakar
İçilmez suları yosunlu kokar
Yaylaya yukarı dönsün yolumuz

Karadik'ten öte Harnı'nın düzü
Oturmuş beyler de ediyor sözü
Fettahlı beyler yok kim'edek nazı
Enden enden kırık bizim kolumuz

Arabistan atlarına binerdik
Al kaputu ak kendire atardık
Her birimiz bir orduya yeterdik
Alışkan tüfektir bizim zorumuz

Kavruk'a varınca semah dönerdi
Genişleyip Su Çatı'na konardı
Ha deyince bir gök atlı binerdi
Mertlik köprüsünden geçer yolumuz

Dadal der Erciyes erenlerin yatağı
Bayazıtlı kolumuzun tutağı
Ahırdağı yaylamızın eteği
Allah'ım yaylaya dönder yolumuz. (*)

(*) Koşma.

ABİDİN BEY AĞIDI

Hani ya benimlen harbe girenler
Benim imdadıma gelen ağlasın
Kem haberim gitsin Avşar kızına
Saçı sümbül kuzu Sunam ağlasın

Böyle imiş de benim kaderim
Karaları bağlasın da pederim
Öksüz kaldı bey Yusuf'um Haydar'ım
Kafesinde tor şahinim ağlasın

Böyleymiş kaderde yazılan yazı
Hepten Tülek Hasan yelledi bizi
Evvel ezel sadıksız dayım kızı
Top zülüflerini yolan ağlasın

Dokuz boğumdur da kargının boyu
Düşmana at katmak ecdadın huyu
Gitti gelmedi nice oldu deyü
Abidin Beyim, deyü anam ağlasın. *)

(*) Ağıt.

KANLI GÖMLEK

Mağara önünde kavga kuruldu
Öttü tüfek, davlumbazlar vuruldu
Duydum Bozoklu'nun beli kırıldı
İlleri sürgüne gitti beylerin

Küçük Hacı ile Gök Ahmet geldi
Elaman vermedi hepsini kırdı
Her birine temiz bir boya vurdu
İstanbul'a gitti şanı beylerin

Ali Bey oğlu Deli Osman Ali
Alayından zorba idi Zor Veli
Bağrını kurşuna verdi Seyf Ali
Etten kale oldu canı beylerin

Ali Bey'im attığını düşürdü
Cadı Oğlu'nun tedbirin şaşırdı
Mağara Su yontusunda deşirdi
Kanlı gömlek oldu donu beylerin

Yaşa Dadaloğlu'm sen binler yaşa
Cadı Oğlu düşürdü şol Aslantaş'a
Yarasının ünü gitti Maraş'a
Necip Paşa'm çifte çeksin tuğları. (*)

(*) Destan.

GÖZLERİMİZ KÖR OLDU

Yörü bire Hemite'nin kalesi
Dört bir yanın gülbenk oldu ün oldu
Göğsümüzün göz göz oldu yarası
Arap atın koç yiğidin gün oldu

Yara yara bir kavgaya girmedik
Sağa sola kılıçları vurmadık
At sırtında dövüşerek ölmedik
Ok yemeden gözlerimiz kör oldu

Ne yaman hayf oldu Avşarlar Kürtler
Yürekten çıkar mı böyl'olan dertler
Kayboldu arada boyn'uzun atlar
At vermemiz iskânlıkta zor oldu

Vurdular sineme mihnet karası
Açılıyor göz göz oldu yarası
Mağrıbınan maşırığın arası
Size bol da bizim ile dar oldu

Yayanlıkta yürümesin bilmeyen
Saatlarca at üstünden inmeyen
Yurtlarının kıymetini bilmeyen
Kumaşımız tazılara çul oldu

Burdan kapıştılar kulunu tayı
Kanı karrak oldu yoksulu bayı
Böyle sağ gezmeden ölmemiz eyi
Her birimiz bir kötüye kul oldu

Söyle **Dadal** söyle gördüğün düştən
Ayak atılmıyor yatan üleştən
Gene haber geldi kavım kardaştan
Altınımız geçmez akça pul oldu. (*)

*) Koşma.

BEYLER NİC'OLDU

Gine göründü Anavarza Kalesi
Hiç gitmiyor aşiretin belâsı
İlahi Mecit Paşa Hak'tan bulası
Çukurova kildi beyler nic'oldu

Yaylaya da Binboğa'ya çıkardı
Katarını tülû maya çekerdi
Şöhret için altın köşe takardı
Boynu uzun sunaları nic'oldu

Güzeller yaylası Harmancı yurdu
Nice oldu Çukurova'nın kurdu
Aralıklarda kalmış Hacılar Kürd'ü
Altı arap atlı beyler nic'oldu. (*)

(*) Koşma.

BEYLER NİC'OLDU

Gine tuttu Gâvur Dağı boranı
Hançer vurup acarladın yaramı
Sana derim Mıstık Paşa öreni
İçindeki bunca beyler nic'oldu

Çınar sana arka verip oturan
Pöhrenk ile sularını getiren
Yoksulların işlerini bitiren
Samur kürklü koca beyler nic'oldu

Tavlasında arap atlar beslenir
Konağında baz şehinler beslenir
Duldasında nice yiğit beslenir
Bozkır atlı yüce beyler nic'oldu

Feneri de deli gönül feneri
Atları da dolanıyor kenarı
Sana derim sana Küçük Ali öreni
Sana inip konan beyler nic'oldu

Sabahaca kandilleri yanardı
Soytarılar fırıl fırıl dönerdi
Ha deyince beş yüz atlı binerdi
Sana inip konan beyler nic'oldu

Mıstık Paşa gitmiş odası yaşlı
Hatunları vardı hep turna sesli
Top top zülüflü de İstanbul fesli
Uzun boylu hatunların nic'oldu

Saçı altın bağı fesler sırmalı
Lâhuri şal giymiş gümüş düğmeli
Gözleri kudretten siyah sürmeli
Mor belikli güzellerin nic'oldu

Derviş Paşa yaktı yıktı illeri
Soldu yurdumuzun bütün gülleri
Karalar geydik de attık alları
Altınımız geçmez akca tunç oldu

Ağlayı ağlayı **Dadal'**ım söyler
Vefasız dünyayı şu insan neyler
Bir yiğidi bir kötüye kul eyler
Şimden sonra yaşaması güç oldu. (*)

(*) Destan.

SIRA SIRA DAĞLAR

Dinlen ağ'lar birem birem söyleyim
Arçı çarşı gider yolun var dağlar
Kamalaklı Karardıçlı sekiler
Selvili söğütlü şarın var dağlar

Binboğa'yı dersen dağların beyi
Gözüken Soğanlı, hani Koçdağı
Aladağ, Bakırdağ, Bulgar'ın tayı
Erciyes ulunuz pirin var dağlar

Ahırdağ'dan gördüm Maraş elini
Engizek'de derler ilin çoğunu
Gezdim seyreyledim Konur Dağı'nı
Göğsü gök ördekli gölün var dağlar

Dadaloğlu'm bunu böyle diyeli
Üç yüz altmış altı dağı sayalı
Burnu hırızmalı katar mayalı
Kol kol olmuş gelir ilin var dağlar. (*)

(*) Koşma.

BURCU BURCU KOKTU M'OLA

Yürü bire Pınarbaşı'm
Acep karın kalktı m'ola
Gözü büyük ablak sunam
Çığırından çıktı m'ola

Hüdâ sılaya niyetim
Gurbete verdin kismetin
Möhür gözlümün hasretin
Yüreğini yaktı m'ola

Tel gelir Kaynar'ın yazı
Ters akan Mucur'un özü
Zamantı'nın tutar yüzü
Garbi değip söktü m'ola

Bülbülüm altın kafeste
Yar sılada kulak seste
Usul boylum Gördeles'te
Yollarıma baktı m'ola

Bıktım usandım canımdan
Ayrı düştüm vatanımdan
Bizimkiler kavgasından
Sağ selamet çıktı m'ola

Erciyes gibi kuşanan
Yarsıfat gibi boşanan
Sümbülleri nazı Anşa'm
Zülüfüne taktı m'ola

Dadal'ım sıladan haber
Gözümde dağların tüter
Koç dağı'nda kekik biter
Burcu burcu koktu m'ola. (*)

(*) Türkü.

AVŞAR İÇİNDE BEN GÜZEL GÖRDÜM

Avşar içinde ben güzel gördüm
Kozan arasından çeker göçünü (1)
Kınamış ayağını başını
Sırma ile örmüş sümbül saçını

Her sabah her sabah kendini över
Altın saç bağları topuğu döver
Sâde kaşı ile gözleri değer
Acem ülkesinin tâc-ı tahtını

Dadaloğlu al yanağın gülünden
Misk kokuyor saçlarının telinden
İnce belli nazlı yarin elinden
Bir kaç sene bekleyelim Hacı'nı. (*)

(1) Göç çekmek : Göçetmek. Develerini başka yere götürmek.

(*) Güzelleme.

GÖNÜLDEN GÖNÜLE YOL GİDER DERLER

Gönülden gönüle yol gider derler
Onu sürmeğe bir hoşça can gerek
Doğru söyle yiğit işin doğrusun
Hilebaz olamaz yiğit bön gerek

Guna kılıç derler aralar açar
Püskürür meydana al kanlar saçar
Bazı kötüler de öğünür geçer
Yiğit batman döğer gözde hon gerek

Yüksek kayalarda şahan olamaz
Kısırdır katırlar kulun kunlamaz
Bazı hocalar da çalgı dinlemez
«Nedir kuru ağaç, bize din gerek» (')

Dadaloğlu der ki belim bükülür
Gözümün gevheri yere dökülür
Yalnız taştan duvar olmaz, yıkılır
Koç yiğide emmi dayı il gerek. (*)

Hocaların vaizlerde sık sık kullandıkları sözdür.
Koşma.

GÜZELE ÖVGÜ

Güzelin yüzü de ayın tekeri
Dili oğul balı nöbet şekeri
Omuzlar aşağı gerdan yukarı
Yürüyüşü köstek olur güzelin

Güzellerin sarayına varmalı
El bağlayıp divanına durmalı
Kırmızı önlüklü altın burmalı
Ağ elleri toprak olur güzelin

Başı burada da de boynu şurda
Koç-kolan yetmiyor göbeği yerde
Dün Baharoğlu'nda bu gün şu evde
Ayakları ufak olur güzelin

Dudağından şeker şerbet bal döker
Gülüşünden inci mercan gül döker
Saçlarından sırma sırma tel döker
Göğsü kolu yumşak olur güzelin

Dadaloğlu'm dört köşeyi gezerim
Nerde güzel görsem cismim överim
Güzellerin bakışını severim
Bakışları kaçak olur güzelin. (*)

(*) Güzelleme.

ŞU YALAN DÜNYAYA GELDİM GELELİ

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Severim kır atı bir de güzeli
Değip on beşine kendim bileli
Severim kır atı bir de güzeli

Atın beli kısa boynu uzun
Kuru suratlısı elma gözünü
Kızın iplik iplik süt beyazını
Severim kır atı bir de güzeli

At koşu tutmasın çıktığı zaman
Yalı kaval gibi yıktığı zaman
At dört kız on beşe yettiği zaman
Severim kır atı bir de güzeli

Dadaloğlu'm hile yoktur işimde
Yiğit olan yiğit görür düşünde
At dördünde güzel on beş yaşında
atı bir de güzeli. (*)

(*) Güzelleme.

BİR GÜZEL SEVDİM

Yükseklerde şahin gibi süzülür
Enginlerde turna gibi düzülür
Haçan dostu ansa gönlüm üzülür
Şimdi döndüm düzen tutmaz tele ben

Adama bakışta bir hoşça bakar
O dostun hasreti sinemi yakar
Ak göğsün arası mis gibi kokar
Bülbül gibi kona idim dala ben

Dadaloğlu'm der ki zatı zatınan
Bir güzel sevdim ben pek fırkatınan
Önü sine bentli bir al atınan
Düşeydim de o dost ile yola ben. (*)

(*) Türkü.

GÖVEL ÖRDEK GİBİ İNDİ GÖLLERE

Gelin ağ'lar seyredelim güzeli
Gövel ördek gibi indi göllere
Cilâlar sürünmüş allar geyinmiş
Doğan aylar gibi doğdu sabahtan

Ak yârin de karşısında durulmaz
Huri midir melek midir bilinmez
Acar akça ile satın alınmaz
Dür-ü mâh gibi de geçti sabahtan

Mecnun gibi ben dağları gezerim
Bir güzelde ahdım kaldı nazarım
Nerde güzel görsem ismin yazarım
Defterim elimden aldı sabahtan

Dadaloğlu der ki, usuldur boyu
Kaşları yay olmuş kirpikler oku
Bahası yok kaşlarının her yayı
Kirpiği sinemi deldi sabahtan. (*)

(*) Koşma.

OY DEDİ

Ben sana ne yaptım hey kanlı zalım
Siyah zülfün mah yüzüne moy, dedi
Bir ok vurdun deldi geçti sinemi
Ne ağrıttı ne incitti oy, dedi

Bir keten geymiş de önleri sarı
Kokar güller gibi dökülen teri
Hörü mü melek mi yoksa bir peri
Hiç görmedim böyle persek boy, dedi

Lâhûri saçığı sırması telden
Arasan bulunmaz değme bir elden
Ne selviden ne senemden ne daldan
Hiç görmedim böyle usul boy, dedi

Dadaloğlu'm der de davı ne davı
Göldeki turna da şahinin avı
Ne al geymiş ne kırmızı ne mavi
Ne düğün ne bayram ille toy, dedi. (*)

(*) Koşma.

GÜL BİTMESİN

Yüce Hakk'a bir dileğim var benim
Yaşadıkça yardan irak etmesin
Yar yanında geçer olsun her günüm
Kem rakibin dağında gül bitmesin

Aradım da en son buldum dengimi
Yar hasmıyla çıkıp ettim cengimi
Sen söyle ben doldurayım cöngümü
Muhabbetlik aramızdan gitmesin

Kara meşe üzerinde mazi var
Ardımızda nice nice tazı var
Şah Suna'nın verilmiş bir sözü var
Olur mu hiç ikrarını gütmesin

Beri gel de aslan yarım beri gel
Niceleyin sarılırsız görsün el
Zülüflerin dökem yüzüne tel tel
Binbir puse az gelsin de yetmesin. (*)

(*) Koşma.

SÖYLEŞİP GİDER

Beni del'eyledi bu âh-u zarlar
Çan çalıp develer buzlaşır gider
Altı arap atlı dolu cıdalar
Elinde turnalar söyleşip gider

Boyunu benzettim bir selvi dala
Yanakları benzer tomurcuk güle
Seherin vaktında düzülmüş yola
Bin bir katarını düzleşip gider

Gene şenliklendi dereleler düzler
Otağın yüklenmiş gidişin gözler
Simden çuha geymiş gelinler kızlar
Hani yayla der de özleşip gider

Dadaloğlu'm der ki yürekten derdim
Güzeli methetmek dilimde virdim
Salını salını giderken gördüm
Yürekte yaralar sızlaşıp gider. (*)

(*) Koşma.

YÜCE DAĞ BAŞINDA

Yüce dağ başında Kamber Tay olur
Korkarım ki emeklerim zay olur
Sevda sevda derler üç beş ay olur
Bizim sevda senesini doldurur

Arkını yaptım da suyu akıyor
Kahpe felek hiç yüzüme bakmıyor
Çok yuva bekledim cücük çıkmıyor
Boş yuva bekleyen yoz kuşa döndüm

Şu felekle bir oyuncuk oynadım
Oynadım da oyunumda yenildim
Farzını kıldım sünnetine yanıldım
Beş vakit namazı kılmışa döndüm

Der Dadaloğlu'm da nedip n'etmeli
Sözlerimi birem birem tutmalı
Mirasçıya kalacak malı n'etmeli
Üç beş oğlan olmadıktan geri. (*)

(*) Türkü.

AÇMIŞ GÜL GİBİ

Gel ha güzel gel ha medhin söyleyim
Ağzın şeker dudakların bal gibi
Yaşta küçük amma boyda münasip
Sallanıyor bir fidanda dal gibi

Kalem aldım kaşlarını çatmaya
Hicabettim adın sual etmeye
Baban seni çok bahaya satmaya
Bakıp durur bin liralık mal gibi

Gezdireyim yeşil ilen alınan
Besleyeyim şeker ilen balınan
Baban seni bana verse malınan
Koklarıdım yeni açmış gül gibi

Hezele de Dadaloğlu'm hezele
Melhem eyle gel yaramı tezele
Ak saray gerektir böyle güzele
Çalışırdım on halayık kul gibi. (*)

(*) Koşma.

AT KULAĞINI DİKMIŞ GÖZÜNÜ SÜZER

At kulağını dikmiş gözünü süzer
Gövel ördekler gibi göllerde yüzer
Çırpıştırınca akça cerendir tozar
Eşkini seldir, yiğide eşkin gerek

Hey ağalar sözümün doğrusu böyle
Noksanı varsa beri gel bana söyle
Türkmene bir at bir yayla davar ile
Ala dilbere mor çimenli yurt gerek

Atın tımarı kendin yap da arsinma
Çifte ver yemini de eksiğin sayma
Kendi elinle atın hoyrata salma
Ağır devlete eşkince bir at gerek

Dadaloğlu ata der aşkın denizi
Hiçbir şey bilmiyor da sanmayın bizi
Binit atlar içinde yamandır doru
Üveyi-kır ile sakarsız al gerek. (*)

(*) Koşma.

BEN BİR SIR İDİM

Hakk'ın kandilinde ben bir sır idim
Anamın rahmine indirdin felek
Ak mürekkep idim kızıl kan ettin
İnsan sıfatına döndürdün felek

Ellisinde yaşım yarıyı geçti
Altmışında yolum yokuşa düştü
Yetmişinde her tebdilim dolaştı
Mertebe mertebe indirdin felek

Sekseninde senetlerim yazıldı
Doksanında her düzenim bozuldu
Yüz yaşında kemiklerim ezildi
Sabi sübyanlara döndürdün felek

Der Dadal'ım da yaktın yandırdın
Verdim ağzıma da içtim kandırdın
Son hitamı azraili gönderdin
Hiç dünyaya gelmemişe döndürdün felek. (*)

(*) Yaş destanı.

ÖPEYİM BEYAZ ELLERİ

Yücesine çıktım baktım engine
Ovasının köpüklenmiş selleri
Yiğit olan düşmez ise dengine
Kendisine güldürür bütün elleri

Yücesinden bakıp gördüm uzağı
Kahpe düşman kurar m'ola tuzağı
Seçemedim hırsız ile kaçağı
Daha kimler tuttu acap yolları

Çok geçmeden nice atlı sökölür
Cümlesi de yolumuza dökölür
Yenilirim boyuncuğum bükölür
Eller derer has bağında gülleri

Beri gel de yayla kızı beri gel
Kıllarımı kemer yapsam ince bel
Saçların omuza dökülsün tel tel
Koklayım öpeyim beyaz elleri

Dadaloğlu der ki halim yamandır
Dağ başları yine tozdur dumandır
Hak bilir ya bugün hodri meydandır
Tutmak gerek geçitleri belleri. (*)

(*) Koşma.

DOSTUN BAHÇESİNDE

Dostun bahçesinde yâd el geçmesin
Kurutur ha nazlı dilber kurutur
Senin sevdan yüreğimde yağ komaz
Eritir ha nazlı dilber eritir

Yüksek olur arap atın kaltağı
Eşsiz kalmaz koç yiğidin yatağı
Korkarım bir kötüye değer eteği
Gerî dur ha nazlı dilber geri dur

Arap at üstünde olsa postumuz
İkrarından döndü m'ola dostumuz
Bir gün kara toprak örter üstümüz
Çürütür ha nazlı dilber çürütür

Dadaloğlu'm der ki ben ne yapayım
Hangi din hak ise ona tapayım
Eğil de bir al yanaktan öpeyim
Berî dur ha nazlı dilber berî dur. (*)

(*) Türkü.

NOT: «ÖNEMLİ BİR BENZERLİK» (Sf: 47) başlığıyla açıkladığımız bölümde bu şiiri ele almış ve her ne kadar Dadaloğlu'nun şiirleri arasında göstermişsek de, Pir Sultan'ın olması gerektiğinden söz etmiştik.

YİNE BİR DİLBERE MEYİL ALDIRDIM

Yine bir dilbere meyil aldirdim
Ak gerdanda benler zer nişanlıdır
Çift çift olmuş kirpikleri belinir
Zülfünün telleri pek reyhanlıdır

Bana nisbet çıkmış yolun üstüne
Samur kürk geyinmiş alın üstüne
Taramış saçların belin üstüne
Bir elma yanaklı sim gerdanlıdır

Ne yaman bahçeli güllü goncalı
Sinem vurdu bir kirpiği kancalı
Bilmem Ödemişli bilmem Genceli
İlle yanılmazsam Pehlivanlıdır

Dadal'ım düşürdüm sarpa yolumu
Gördü gözüm kabul ettim ölümü
Geldi geçti hiç sormadı halimi
Âlâ güzel amma pek elvanlıdır. (*)

(*) Koşma.

TURNAM GELİR

Turnam gelir katar katar
Kanadın boynuna atar
Seher ile bir kuş öter
Ötüşü gül dalınd'olur

Yiğidin gözü kanlısı
Kır atın sarı donlusu
Güzelin göğsü benlisi
O da Aydın ilind'olur

Kederlenme deli gönül
Yiğide hörmeter olur
Namlı namlı kar istersen
O da Çiçek Dağınd'olur

Dadal'ım ben yoktur malım
Her sözlerim Hakk'a malûm
Allah'ın sevdiği kulun
Sevdiceği yanınd'olur. (*)

(*) Türkü.

DİNLEYİN AĞALAR

Dinleyin ağalar bir söz edeyim
Bir güzel beni dilinen kandırdı
Söz verdi de geri döndü sözünden
Kötüleri üstümüze güldürdü

Devşir hey sevdiğim simlerin kuşan
Deli olur senin sevdana düşen
Dostum nerde deyi sorup sormayan
Muhabbeti ara yerden kaldırdı

Senin için geyeceğin alları
Irak idi yakın ettim yolları
Heves-güves yetirdiğim gülleri
Korkuyorum bir soysuza yoldurdu

Dadaloğlu'm der ki bakın halime
Değirmen dönüyor gözüm seline
İnanman güzelin tatlı diline
Çokça beni serseriye yeldirdi. (*)

(*) Koşma.

EĞRİ KAŞ GEREK

Hey ağ'lar her sürem ata binilmez
Ata binince de uğru boş gerek
Her güzele benim diye aldanma
Kâhkül kıvrım kıvrım eğri kaş gerek

Yiğidin atı da kulağın diker
Güzel ırgalanır da omuzun silker
Kınalı keklik gibi gürleşir kalkar
Güzele gerdan da ata dös gerek

Yiğidin atı da çabuktan olur
Güzelin yüzünde çifte ben olur
At dördünde ağam biraz çiğ olur
Güzele on dörtte ata beş gerek,

Dadaloğlu'm da bunu böyle söyler
Eksiği varsa ağ'lar siz tamam eylen
Bin atta da biri yavuz olmalı
Yavuz ata uygun arkadaş gerek. (*)

(*) Koşma.

OTURMUŞ AĞ GELİN TAŞIN ÜSTÜNE

Oturmuş ağ gelin taşın üstüne
Taramış zülfünü kaşın üstüne
Bir selamın geldi başım üstüne
Alırım kız seni komam ellere

Atımın kuyruğu cura saz gibi
Divana durmuş da ergen kız gibi
Alarmış yanağı bahar yaz gibi
Getirin atımı göçem illere

Dadaloğlu'm der oldum kastana
Gelir geçer selam verir dostuna
Kocayıp da dayandırdın postuma
Göçeyim mi kahpe Bulgar illere. (*)

(*) Koşma.

SELVİ BOYLU

Her sabah her sabah seyran gezerken
İras geldim selvi boylu fidana
Top top olmuş kirpiklerin bölünmüş
Hoş benzettim samur kaşlar kemana

Al yanağın elmas m'ola kar m'ola
Çapraz vurmuş düğmeleri dar m'ola
Acap mislin şu cihanda var m'ola
İnsem gitsem Hindistan'a Yemen'e

Eliftir kirpiği ira'dır kaşı
Bu güzellik sana Mevlâ bağışı
Arasam cihanda bulunmaz eşi
Hiç mislin gelmemiş devr-i zamana

Dadaloğlu'm der de hûpların hası
Ferhat'ın Şirin'i, Mecnun Leylâ'sı
Aklım eğlencesi gönlüm yaylası
Bir yel esti başımdaki dumana. (*)

(*) Güzelleme.

YAYLA GÜZELİ

Yaylalarda bir güzele uğradım
Gümüş nalın geyer altın halınan
Onun her bakışı bin gazi değer
Şu dünyada paha yetmez malınan

Entarisin geydirsinler sıvayı
Hiç geymesin atlas ile dibayı
Beş yüz arşın yüksek olsun sarayı
Al yanağa gün değmesin yılınan

İnanmayan gelsin baksın maşkına
Altın tasta bade içmiş aşkına
Bin ilâyık gördüm sultan köşküne
Dört çevresi sümbül ilen gülünen

Ben ilayık gördüm onu paşaya
Arap köye tayınıni taşıya
Yurttan yurda bindirsinler koşuya
Göçebe de böyle gitsin ilinden

Dadaloğlu bunu söyler yolunan
Ebruları sırmayınan telinen
Sallanı sallanı gidiyor mayan
Gezdir zalım yeşilinen alınan. (*)

(*) Güzelleme.

BUNA BİKEN GÖNÜL

Buna biken gönül de yorulur mu, derler
Aplak sığın gibi ırına ister
Akça ceylan gibi ayakta seker
Benim metettiğim ata dutkun yoldaş
İle uzak yol gerek...

Altın yemin ver onu karsıma
Elle timar et onu arsinma
Sana bir sözüm var onu dursunma
Ağır devlet fuzul avrat dutkun yoldaş
Mamur il gerek...

Bize derler aşıkların denizi
Ne güzel de metederler bizi
Gönlüm haz etmez de (vahşi) yağızı
Yiğidin atı çakalı sarı, kurmayı
Duru demiri kır kavuğun at gerek...

Söyle Dadaloğlu sen böyle söyle
İlkbaharda gerek bu ata yayla
Binboğa'nın dazında kalamaklı
Karardıçlı, Bozdoğanlı, Çöküktaşlı
Başı alapırılı, karlı dağ gerek... (*)

Not: Tahir Kutsi Makal «Bu türküde belirgin bir şekilde Dede Korkut'un etkisi vardır.» diyor.

(*) Türkü.

İLGİT İLGİT BİR YEL ESTİ

İlgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan
Gam kasavet kalkmaz oldu serimden
El ayırsa ayrılmazdım yarımından
Felek bir yanıımı boşa getirdi

Başım koydum eşiğinin taşına
Kurban olam elâ gözün kaşına
Bizi kınayanın versin başına
Felek bir yanıımı taşa getirdi. (*)

Not: Bu türkû/şîirin diğer dörtlükleri bilinmemektedir.

(*) . Türkû.

KELEP KELEP OLMUŞ DOSTUN ZÜLÜFÜ

Kelep kelep olmuş dostun zülüfü
Dökmüş ay yüzüne gider eğlenmez
Bilmem Begdilili, bilmem Köşekli
Bir kız göçün çekmiş gider eğlenmez

Yedeğine almış ⁽¹⁾ bir katar maya
Haline münasip bir karşı taya
Sarı şalta ile sıktırma saya
Yıkmiş hilâlî kaşın gider eğlenmez

Bir çift güzel gördüm salınıp gider
Cemalin şailesi beni deli ider
Kaşlar helâllanmış gözler el gider
Kan bulanık akar gider eğlenmez

Yaylasın yaylamış inmemiş düzlüğe
Vardır hasretin yolun gözleye
Aceb uyar indim'ola tuzlaya
Bir kız göçüm çekmiş gider eğlenmez

Adını sorarsan huridir huri
Tigi müstekimden uygun her yeri
Yörük başına bıraktın nari
Cayır cayır yakar gider eğlenmez

Veli'm ⁽²⁾ ey der usul boyu dal gibi
Altım heril kesme kekil tel gibi
Firdevs'i âlâ gonca gül gibi
Borca borca kokar gider eğlenmez. (*)

(1) Yedeğine almış : Arkasına, yayına almış.

(2) Dadaloğlu'nun asıl adı.

(*) Koşma.

SABAHIN SEHERİNDE

Sabahın seherinde koyvermiş ⁽¹⁾ göçün
Derdinden ölenin bilmiyor suçun
Taranmış zülfü de koyvermiş saçın
Dizilmiş yollara el karma karış

Yaşını sorarsan onbeş yaşında
Hiç gaflet ⁽²⁾ yok kirpiğinde kaşında
Elvan elvan her çiçeği başında
Sümbül reyhası gül karma karış

Der Dadaloğlu'm da şu kimin sesi
Ağzından çıkıyor bağlama sesi
Eğilmiş pınardan doldurur tası
Veriyor içene bal karma karış. (*)

(1) Koyvemmiş göçün: Göç için yol almaya başladı.

(2) Gaflet: Buradaki anlamı, eksik'tir.

(*) Koşma.

AĞIT

Can evimden vurdu felek neyleyim
Ben ağlarım çelik teller iniler
Ben almadım toprak aldı koynuna
Yarım diyen bûlbûl diller iniler

Doya doya mâh cemalin görmedim
Saçlarını çözüp çözüp örmedim
Bir gecelik safasını sürmedim
Sarmadığım ince beller iniler

Kara olur Okçular'ın yoncası
Görülmemiş şu dünyada buncası
Açılmadan kopup düştü goncası
Bahar ağlar açan güller iniler

Gider oldum Avşar ili yoluna
Bakmam gayrı bu diyarın gülüne
Karakarı taksın çapar kuluna
Yağız atlı nice kullar iniler

Göremedim baharını yazını
Çalamadım curasını sazını
Özge yarin nice çekem nazını
Gözlerimden akan seller iniler

Varayım da mezarına varayım
Baş ucunda el kavuşup durayım
Bıktın mıydı benden deyip sorayım
Mezarına giden yollar iniler

Yürü bire **Dadaloğlu'm** yürü git
Dertli dertli **Çukurova** yolun tut
Bunda suçun varsa **Hakk'a** tevbe et
De ki gayrı bizim iller iniler.

ARAP ATIN KOÇ YİĞİDİN GÜN OLUR

Yürü bire Halit'in kalesi
Dört bir yanın gülbenk olur ün olur
Arap atlar döne döne döğüşür
Arap atın koç yiğidin gün olur

Yayanlıkta yürümesin bilmeyen
Saatlerce at üstünden inmeyen
Yurtlarının kıymetini bilmeyen
Her birisi bir kötüye kul olur

Dadaloğlu'm dağda her kuş ötemez
Yiğitler de derdi baştan atamaz
Yurdunu yitiren yerde yatamaz
Kavgaya girende başka hal olur (*)

(*) Koşma.

**3 — ATIŞMA
VE
YERGİLER**

BİR ATIŞMA

Aşık Yusuf, yöresindeki tüm aşıkları yener. Öyle büyük bir ustadır ki altmış iki aşıkla atışmış tümünü de «mat» etmiştir. O sıralarda Dadaloğlu daha on beş yaşlarında bir çocuktur, ama adı her yerde söylenmektedir. Aşık Yusuf onunla da karşılaşmak ister. Arar ve bir gün bulur. Atışırlar. Dadaloğlu'nun yaşı çok küçük olmasına karşın 'Aşık Yusuf'u yener. Atışma sırasında, Aşık Yusuf, Dadal'a sarışın olduğu için «sarı» diye seslenir... Ayrıca saygı gereği Dadal, ilk sözü Aşık Yusuf'a verir.

Yusuf :

Acem illerinden coştum da geldim
Arayı arayı çocuğu buldum
Altmış iki aşık sazını aldım
Ver sazını bana, ey sarı kuzum.

Dadal :

Ben de bilem Acemlerden geldiğin
Arayı arayı hasmın bulduğun
İspat et altmış iki saz aldığın
Dediklerin yalan, ey Yusuf Emmi.

Yusuf :

Ağ'lar bu çocuğun nedir davası
Yüreğimde aş firenklerin ağısı
Nerde çocuk; yerin göğün çivisi
Bunun da manasın ver, sarı çocuk.

Dadal :

Emmi çocuk gibi söyleme sözü
Hiç bir şey bilmez mi sandın sen bizi
Yer yüzünde dağı gökte yıldızı
Bilemez mi sandın, ey Yusuf Emmi.

Yusuf :

Ağ'lar bu çocuğun bana kastı ne
Bağlamasını kıvrakça çalmış destine
Yedi kat yer, gök neyin üstüne
Buna da bir çare bul sarı çocuk.

Dadal :

Senin dediğin bir yeşil, bir sarı
Şeriat yakinken danışsak bari
Hakk'ın özenerek verdiği nuru
Su gibi bilirim, ey Yusuf Emmi.

Yusuf :

Aman Ağ'lar ben bu çocuğu n'iderim
Kovarım buradan tekdir ederim
Sazını alır kuzu gibi güderim
Ver sazını bana, ey sarı çocuk.

Dadal :

Nereye gidersen ben gelirim
Her ne sorar isen onu bilirim
Üleş gibi seni dağda sürürüm
Tellerim zehirden, ey Yusuf Emmi.

Yusuf :

Hendeklerden deve gibi hoplatırım
Sıkar da gözünü patlatırım
Erciyes'in başından atlatırım
Ben Yörük'üm anla, ey sarı kuzu.

Dadal :

Arkan yaz günü de uğrun güz günü
Çeke varıyorsun sıkı tut ha dizgini
Yavaşça özengile doru kuzgunu
Önü hendek gelir, ey Yusuf Emmi.

Yusuf :

Haydi çıkak Erciyes'in başına
Seyredelim etrafına döşüne
Erciyes de girmiş kaç bin yaşına
Bunun karşılığın ver sarı çocuk.

Dadal :

Emmi çıkalım Erciyes'in başına
Seyredelim etrafına döşüne
Aç ağzını ben bakayım dişine
Aldın mı alımın, ey Yusuf Emmi.

Yusuf :

Nice aşıklar alamadı sazımı
Koç yiğitler çeker idi nazımı
Yiğit başın için alma sazımı
Hayır duamı al, ey Dadaloğlu.

Dadal :

Ben Dadal'ım bilmedin mi zatımı
Al altımdan gel de arap atımı
Somruk verem sana eşek etini
Ver sazımı, var git Yusuf Emmi.

BİR YERĞİ

Dadaloğlu'nun bağlı bulunduğu Avşar aşireti, Yozgat yöresine sürülmüştür. Avşarların Çukurova'dan sürülmesini fırsat bilen, Yarsuvat (Ceyhan) ilçesine bağlı Tatarlı köyünün ağası Memicioğlu, Avşarların yeri-yurdu olan Binboğa'ya çıkmak ister. Bu haberi alan Dadaloğlu sazını eline alarak bu türküyü yakar :

İp kalmadı salıncağa takacak
İt kalmadı Binboğa'ya çıkacak
İşkân mıdır başımıza kakacak
Arkasından yetişiyor sağları

Bire Memicioğlu'm unutma bunu
Lorşun benim derdin hanıya Hunu
Unuttun mu kuzum geçen günleri
Yalman kalpak geyer idi beyleri

Yalanları gerçeklere kattınız
Kumaş diye çulunuzu sattınız
Avşarların aleyhine attınız
Unuttun mu gök kır atlı ağ'ları (1)

Koca Payas bu oyunu çok gördü
Yedi dağ üstüne ordusun kurdu
Yavuz Sultan Selim korkup da verdi
Bey baban zorundan aldı tuğları

Ahırdağı'ndan da Kara-beyazın
Bir yazın ağılattı bir de bu güzün
Karbeyaz'ı alırsak Şam'acak bizim
Şam'a kadar gider ulu dağları

Emmim Hacı Osman böyle söyledi
Altı Türkmen beyi Avşar yediydi
Firenk barutlu da Macar tüfekli
Ölen öldü hesap edin sağları

Âşık Dadaloğlu doğruyu sever
Her zaman koyağa mazi mı yağar
Adamın aslanı Avşar'dan doğar
Yine yapar al çarpılı evleri.

YÜCE DAĞ BAŞINDA KAR VAR BUZUNAN

Yüce dağ başında kar var buzunan
Yaktın beni ağda ilen nazınan
Yaremi doldurdun ince tuzunan
Üstüne de biber ektin öl deyi

Sabahtan kalktım da günden ileri
Ben kimi sevmişim senden ileri
Ziyaret olmuşsun kurban istersin
Daha malım yok ki candan ileri.

Not: Dadaloğlu'na ait bu türkü Aşık Veysel tarafından derlenmiş ve uzun süre onun tarafından söylenmiştir. Ancak ozan, türkünün sonunu unutmuş ve daha sonra hatırlayamamıştır. Bu iki dörtlük plâğa okunmuş halde arşivlerde bulunmaktadır.

DOST DOST DİYE KAPISINA GELDİĞİM

Dost dost diye hayaline geldiğim
Dost ile uyarmış özünü benden
Çatık kaşı benlerini sağdığım
Dost ise çevirmiş yüzünü benden

Hani dost uğruna can baş verenler
Hasretin söylesin gözle görenler
Şimdi bizden yüz çevirmiş yarenler
Evvel ayırmazdı gözünü benden

Gözüm yaşı döner mi sellere
Bu ayrılık hâr düşürür güllere
Evvel aşna idim her bir hallere
Şimdi saklıyor sözünü benden

Sadık gerek dost yoluna suyuna
Gönül kayıl haktan gelen oyuna
Besbelli ki oynayamam yayına
Onun için kaldırmış izini benden

Her sabah naz ile gelip geçersin
Doldurup da al badeler içersin
Veli'm (1) ider ak göğsünü açarsın
Şimdi makablamış yüzünü benden. (*)

(1) Veli : Dadaloğlu'nun gerçek adı.

(*) Koşma.

EMMİNİN SAKALI KABA

Emminin sakalı kaba
Kâh çuha giyer kâh aba
Seni sevsin bizim oba
Emmin seni heyheylesin

Emminin sakalı ağdır
Senin cünunluğun çağ'dır
Ergenler benden yeğdir
Emmin seni heyheylesin

Heçeye gönlüm heçeye (1)
Kılları dönmüş keçeye
Öte geçeden bu geçeye
Emmin seni heyheylesin

Der Dadal'ım okuşursun
Koçlar gibi tokuşursun
Tenha bulsan öpüşürsün
Emmin seni heyheylesin. (*)

Not: Bu türkü eğitimci-ozan Nebi Dadaloğlu tarafından derlenmiştir. Dadaloğlu, bu şiiri/türküyü yaşamının son günlerinde, kendisine «Emmi» diyen bir kıza karşılık söylemiştir.

(1) Heçeye: Bu sözcüğün anlamı yoktur. Uyak için uydurulmuştur.

(*) Koşma.

AVŞAR ELLERİNDEN SÖKÜN EYLEDİM

Avşar ellerinden sökün eyledim
Şam'da Kul Yusuf'u görmeye geldim
Ziyaret eyledim Şam-ı Şerif'i
Ustam divanına durmaya geldim

İsa Peygamber havaya uçtu
İdris Peygamber sahlebi içti
Suyu suya köprü kurdu kim geçti
Bu sualı Yusuf'a sormaya geldim

Pınarlar vardır üstü yapılı
Elleri var hocasına tapılı
Bir şar gördüm üçyüz altmış kapılı
Kimin açıp kimin vurmaya geldim

Hani benim asa ile postlarım
Yavru şahin (1) can kafeste beslerim
Yüküm ipek kumaş ağaç isterim
Kimin alıp kimin vermeye geldim

Der Dadal'ım da kaynadım taştım
Aleme yettim, kırklara da eriştim
İkindi zamanı Beyt'e ulaştım
Eşiğine yüzüm sürmeye geldim. (*)

(1) Yavru şahin : Kalp.

(*) Koşma.

H — SÖZLÜK

— A —

aba: Kaba kumaştan yapılan ceket.

acar akça: Altın para, bol para.

acarlamak: Yenilemek.

ağaçlar geydi donunu: Ağaçlar yapraklanıp, çiçeklendi.
Donandı.

ağır devlet: Beylerin gösterişli yaşamı.

âğlık: Aklık, güzellik.

and: Heves.

ah-u zâr: Ah çekip inleme.

Akça çığın: Bir yayla kuşu.

Akdağ: Yozgat iline bağlı ve bugünkü Akdağmadeni yanında bulunan bir dağ.

Ala: Aladağ'ın kısa söylenişi.

ala: Hile, kandırıcı, aldatıcı, al, karışık renk.

Al'Osman: Osmanlı hanedanı.

alapırlı: Sarı-kırmızı ışık saçan, güneşi yansıtan

alarmak: Kızarmak.

alayından: Tümünden.

Ali Şanlı Beyi: Bir oymak beyi.

alışkın tüfek: Sahibine alışmış, iyi vuran tüfek.

alkış: Methetme, övme.

altın köşe: «Altın köstek» de denilen ve ucuna saat ta-

kılan, boyna geçirilip bele dek uzanan kolye.

altın burma: Burma bilezik.

aman dilemek: Merhametine sığınmak.

Amuk: Hatay ilindeki Amik Ovası'nın eski adı.

Apalak: Bir avşar beyi.

aptal: Akılsız.

arif: Bilgili, kamil.

arpa ekmek: Bir halk deyimidir. Harap edilen yerlerde iz kalmayın diye sürüp arpa ekerlerdi. Kent ve köy-leri yer yüzünden silmek anlamındadır.

arsıma: İhmal etme.

arsınmak: Utanmak, çekinmek, onuruna dokunmak.

arşı çarşı: Eğri-büğrü, kıvrımlı.

arşın: 60 cm.'lik bir uzunluk ölçüsü.

Anşa'm: Ayşe'm.

Aşkar: Battal Gazi'nin efsaneleşmiş atının adı.

aşna: Aşına, bilme hali.

at başı çekmez: Başkasının emrine girmez, uşaklık etmez.

ateş ördüne: Ateş alevine.

atlas: Değerli bir kumaş.

At vermemiz iskânlıktâ zor olur: Avşarlar, iskân edilince devlete vergi ve asker vermeyi kabul etmek zorunda kaldılar. Bu vergi de belli oranda at vermektir. Ancak bu 'at verme' yoluyla ödenen vergi onlara çok zor gelirdi. Dadaloğlu bu dizeyi içeren türküyü bunun için yakmıştır.

avrad: Kadın.

avrad ile don yumağa giderler: Burada bir 'alay' söz konusudur. Korkak ve ürkek bir erkekten/erkeklerden söz ediliyor.

Çünkü Pınarbaşı ilçesi.

bâde: İçki.

baha olmaz: Değeri biçilmez.

Bari Hûda: Yüce Tanrı.

Başkomuş: Güney'de bir yer adı.

basar üleş: Paylaşmaya başlar.

baz: Doğan kuşu.

bel: Geçit veren dağ.

belik: Saç örgüsü.

belinir: Bölünür.

belinmek: Ayrılmak, bölünmek.

beri: Bu taraf.

besmelesiz: İnanişâ göre, kocanın cinsel ilişkiden önce besmele çekmesi gerekmektedir. Böyle yapılmazsa, doğan çocuk piç sayılır. Bunlara halk ağzında «besmelesiz» denir.

Beyazıtlı: Maraşlı aşireti.

Beyt: Hazreti Muhammed'in makamı.

bıldır: Geçen yıl.

Bin bir ayak bir ayağa derildi: Halk bir araya geldi, ölü evinde toplanıldı.

Binboğa: Torosların bir kolu.

binit atı: Binek atı.

birem birem: Birer birer, tek tek.

Bor: Niğde'nin ilçesi.

boran: Tipi, şiddetli fırtına.

borca borca: Burcu burcu.

boya vurma: Tümünü hizaya getirmek.

Bozok: Yozgat'ın eski adı.

bön: Mert, kahraman.

Bulgar illeri: Bulgar dağı çevresi ve halkı.

Bulgar'ın tayı: Bulgar Dağı'nın dengi, benzeri.

buncası: Bunun gibisi.

buruk: Üzüntü, keder.

— C —

car: İmdat, yardım, sığınak.

Cebel: Gavur Dağları üzerinde bir kasaba.

cehdetmek: Gayret etmek, yekirmek, azmetmek.

ceran: Geyik, karaca.

Cerit: Çukurova'da bir aşiret.

cıda: Savaşta kullanılan kargı, mızrak.

cırık: Uzun boyu.

Cihan'ın suyu: Cihanbeyli suyu ya da Ceyhan Nehri.

cın: Bir kısım meleğe verilen ad.

cönk: Saz şairlerinin şiirlerini yazdıkları bloknot biçiminde uzunlamasına açılan defter.

cüda: Ayrı düşmek.

cura: Küçük saz.

cünunluk: Coşkunluk, delilik.

— Ç —

çakmak: Çakmaklı tüfek.

çapar: Ulak, haber taşıyan.

çatal ev: Büyük çadır.

çatal matal: Kahraman, yiğit.

çatmak: Boyamak, rastık sürmek.

çekilmek: Gitmek.

çelik tel: Ozanın çaldığı sazın telleri.

çeşmim: Gözyaşım.

çelen: Sivri uç.

çenge: Çene.

çırpıştırmak: Atı mahmuzlayıp, koşturmak.

çuha: Kıl kumaş.

dal püskül: Uzun ve bol püskül.

dava: Kan davası, düşmanlık, görülecek hesaplaşma.

davar: Koyun, keçi gibi küçük baş hayvan, sürü.

davı: Konu, konuşulan şey, dava.

davlumbaz: Cenk davulu, büyük davul.

dazında: Düzünde.

delimiz: Genç savaşçımız, delikanlımız, gözü pek.

demir bent söker: Demirleri parçalar, zincirleri keser.

demirdon: Zırh.

dem sürmek: Eğlenmek.

dermek: Toplamak.

deşindi: Yeri eşti.

deşir: Çabuk ol.

devir günü: Mutlu gün.

devran sürmek: Hoşça yaşamak.

devretmek: Dolaşmak.

dıklamak: Girmek, katılmak.

diba: Değerli bir kumaş, kalın canfes kumaş.

dilinen: Söz ile.

divane: Deli.

don: Elbise, giysi.

doru: Kıra yakın at rengi.

doru kuzgun: Doru renkteki at.

dölek: Düzlük.

dön oldu: Öldü, dönemedi.

dövüşün: Dövüşürsün.

dursunma: Duraksama.

duruluyok: Duruluyoruz.

düşmana at katmak: Düşmanın üzerine at sürerek savaşmak, korkmamak.

düzen tutmaz tel: Akordu bozuk saz.

düzünen: Düz ile, düz yolda.

— E —

ebe: Teyze, hala yakınlığında farzedilen kadın.

Ebedi: Bir köy ya da yayla adı.

ebru: Kaş. Dadaloğlu bu sözcüğü şiir anlamında kullanmıştır.

ecdad: Ata.

ecel: Ölüm anı.

Elif: Eski alfabenin ilk harfi.

eli gerekli: Eli her işe ulaşan, nüfuzlu.

elvan elvan: Çok renkli, çeşitli.

elvanlı: Nazlı, cilveli, döneke.

emmi: Amca, babanın erkek kardeşi.

en: Ek yeri, eklem, dirsek. (En enden kırık bizim kolumuz:
En dipten kırık bizim kolumuz)

Engizek: Kahramanmaraş'ta, Ahırdağı üzerinde bir dağ.

ergen: Yeni gelişmiş kız ya da erkek.

ermedi: Varmadı.

eşkin: Atın, tırısla rahvan arası yürüyüşü.

Eşe Fatma: Bir kadın adı.

evenlerin: Umut edenlerin.

ezel: Eskiden beri.

— F —

farizatlı: Usta, kurnaz, talimli, eğitilmiş, işini bilir.

ferman: Padişah'ın emri.

fermanlı kaleme yazmak: Devlete karşı ayaklanmış, ölüm
me hüküm giymiş.

Fettahlı: Bir aşiret adı.

fikr etmek: Düşünmek.

firdevs-i âlâ: Cennetten bir köşe.

firez: Ekin biçildikten sonra tarlada kalan kök, anız.
fino fesli: Küçük fesli.
firkat: Ayrılık.
Frenk barutu: Avrupa barutu.

— G —

garbi: Batı yeli, Iodos yeli.
garsalamak: Örselemek.
Gâvur Dağları: Torosların bir kolu.
gazi: Süs altını.
gecebaş: Bir salgın hastalık. Kozanoğlu ayaklanması sırasında kolera salgınının çıktığı, Cevdet Paşa'nın «Maruzat» ında yazılıdır. Bu salgında binlerce kişinin öldüğü bilinmektedir. Bu sözcüğü içeren türkünün, o salgının acısıyla yakıldığı sanılmaktadır.
geçe: Taraf, yaka.
Gence: Azarbeycan'da bir kent.
geyik: Giymiş (allar geyik: Allar giymiş).
gıybet: Arkadan konuşma.
gib'olur: Gibi olur.
göç çekmek: Göç etmek, develerini başka yere götürmek.
gök atlı: Çelik gömlekli süvari, atlı.
Göksün: Kahramanmaraş'a bağlı bir ilçe.
görüktü: Göründü, gözüktü.
gözer: Kalbur.
gözü büyük: Sevgilinin sıfatı, yüzü.
gözü kanlı: Yiğit, cesur.
güman: Şüphe.
günde: Her gün.

haçan: Ne zaman.

hak: Doğru.

haki pay: Ayak tozu. (Doğrusu «hak-ı pay» şeklindedir.)

hak ise: Doğru ise.

hal: Halhal, ayak bileğine takılan halka, bilezik.

halayık: Hizmetçi kız ya da kadın, cariye.

Halit'in Kalesi: Halit Bey'in askerleri, savaşçıları.

hâr: Çalı çırpı, diken.

has: İyi, güzel.

Hasan Kalesi: Güney'de eski bir kale.

hasım: Düşman.

hasret: Özlem.

hayfını aldı: Öcünü aldı.

hers: Hırs, sinir, öfke.

hersinen: Hırsla, kızgınlıkla.

heves-güves: Özenerek, heves ederek. Burada «güves» anlamsızdır, «heves» sözcüğünü pekişkinmek için uydurulmuştur.

heyheylemek: Boşvermek, salıvermek.

hezele: Uyak için uydurulmuş, anlamsız bir söz.

hırızma: Hızma.

hil'at: Kaftan, üstlük. Padişah ve sadrazamlar bir kimseye rütbe verecekleri zaman «hil'at» giydirirler ve başlarına çelenk koyarlardı.

hodri meydan: Kavgaya çağırma sözü, meydan okuma.

hoğlamak: Yardıma koşmak için toplanmak, öne atılmak.

hopura çekmek: Dağırmak, perişan olmak.

hoyrata salmak: Başı boş bırakıp salmak, bakımsız bırakmak.

hön: Kanlı kavga.

höyük sağı: Atta, sağırının yüksek olması.

hup: Güzel.

Huma: Bir kuş adı.

hun: Korkusuzluk.

Hünkâr: Padişah, sultan.

— I —

ırgalamak: Salınmak, hafif sallanarak yürümek.

ıstar: Bez veya kilim tezgahı.

— I —

ibili: İbibik kuşu.

ikrar: Verilen söz.

ilin çağı: Aşiretlerin, aşiret fertlerinin çoğu.

il-oba: Halk, oba halkı.

ihlâs etmek: Arınmak, kurtulmak, düşünerek bir sonuca varmak.

ira: «R» harfi olup, yay biçimindedir.

iskân: Zorla bir yere oturtmak, yurt hareketi... İskân etmek: Yerleştirmek, zorla oturtmak.

iskân evi: Avşarlar'ın topraklarına yerleştirilen yabancı aşiretlerin göçü.

it: Köpek.

— K —

Kabıt: Kaput, palto.

kaçak: Aşirete ihanet edip kaçanlar.

kafadar: Arkadaş.

kağan aslan: Kükreyen aslan.

kakacak: Eksik tarafı söyleyecek.

kakmam: Yürümem.

kalem kulaklı: İnce uzun kulaklı.

- kalkan döşlü:** Geniş göğüslü.
- kaltak:** At eğeri.
- kaltağ:** Özengi, ata binişte ayak konulan yer.
- Kamalak:** Bir tür çam ağacı.
- Kaman:** Kırşehir'e bağlı bir ilçe.
- kamber tay:** Kimi halk hikâyelerinde adı geçen ünlü atın adı.
- kanı karrak:** Zengin olma, doyuk olma hali, hak etmeden para kazanmak.
- kapışmak:** Paylaşmak.
- Karaağaç:** Toroslar'da sık rastlanan bir tür ağaç.
- kara bilmez alınlar:** Alınlarında namus lekesi yoktur.
- Kara hacılı:** Bir otlak adı.
- Karalar:** Bölgedeki Avşarlar'dan küçük bir aşiret. İki boy arasında çıkan dövüş sonunda «Karalar» yenilmişler, Hacı Osman öcünü almıştır. Bu arada Dadaloğlu da Karalar'ı karalayan bir türkü yakmış-tır. Karalar, Yüregil bölgesinde otururlar.
- Karbeyaz:** Antakya'da bir dağ adı.
- karartı:** Ev, çadır eşyası.
- karipçe:** Garipçe, yalnız ve üzüntülü.
- kartallar dönecek yer var önünde:** Savaş meydanında düşmanı öldürür, onların leşine kartallar gelir.
- karsıma:** Aç bırakma.
- kasavat:** Gam, küşüm, kahreden üzüntü.
- katar mayalı:** Deve katarı, dizisi.
- kayıl olmak:** Razi olmak.
- kayırmak:** Üzülmek, içlenmek.
- kelep kelep:** Saçın terden birleşmiş durumu.
- kem:** Kötü.
- keman:** Yay.
- kem haber:** Kötü haber, ölüm haberi.
- kepenek:** Sıkıştırılmış yünden yapılan ağır çoban palto-su.

- Kınalıtaş:** Bir yer adı. Torosar'da olmalı.
- kıyamet:** Ahiret. İnanişâ göre, dünyanın sonunda bütün ölülerin dirilip toplanacakları zaman.
- kildi:** Kil idi.
- kiler:** Yiyecek maddelerinin konulduğu yer.
- kimeci:** Kimlere.
- Kined:** Nizip'in bir köyü.
- kirmani:** Kirmandan yapılan ünlü eğri kılıç.
- kitabın dediğ günler:** Kutsal kitap Kur'an'ın söz ettiği kıyamet günü.
- Koca Payas:** Bir kumandan.
- Koç Dağı:** Toroslar'da bir dağ.
- koç-kolan:** Kuşak. Eskiden şişmanlık güzelliğın koşullarındandı.
- koğmak:** İzlemek, takibetmek.
- kol kol:** Ayrı, ayrı, bölük bölük.
- kolum yazılı:** Eskiden kollara dua yazılı muska takılırdı. Bu deyim o anlamda kullanılmıştır.
- konalga:** Göçebelerin göç sırasında kondukları sulu ve otlu yer. Bir tür bitki.
- kostak:** Kıvrak yürüyüş, işveli yürüyüş.
- koşu:** Cins at, koşu atı.
- koyvermiş göçün:** Göç için yol almaya başlamış.
- kul:** Köle.
- kulun:** Yeni doğmuş kısırak yavrusu.
- kur'ağaç:** Kuru ağaç.
- Kuruagaç:** Andırın'ın Osmaniye'ye bakan yanı.
- küheylan:** İyi cins bir at. Arap atı.
- küküm:** Topal, kötürüm.

— L —

- lek:** Yüzbin.
- lâhûri:** Ünlü bir şal türü.

mağrip: Batı.

Mağribinan maşrığın arası: Batı ile doğu arası. Çok geniş topraklar.

mâh cemal: Ay yüzlü, ay gibi yüz.

maşser: İnanişâ göre, kıyametten sonra «Öteki dünya» da insanların bir araya geldiği yer.

mâh: Ay.

makplamak: Örtmek, saklamak.

mâlûm: Belli, bilinen.

maşk: Savaş oyunu, gösteriş, görünüş.

maşrik: Doğu.

mavı: Mavi, gök rengi.

maya: Dişi deve.

mayaları sokmak: Develeri yürütmek.

Mehdî: İnanişâ göre, dünyanın sonunda, yani kıyamete yakın bir zamanda meydana çıkarak ortalığa yeni bir düzen verecek, kötülükleri giderecek kişi.

Menemenci: Toroslar'da bir dere adı.

menend: Benzer, denk.

Mercin: Ceyhan nehri kıyısında bir köy.

mertebe mertebe: Yavaş yavaş, adım adım.

meşk: Alışma için yapılan bir çalışma.

meyil aldirmek: Âşık olmak, gönül vermek.

miğfer: Kurşun geçirmeyen şapka.

Mirza Ali: Aşiret beylerinden birinin oğlu.

Misis: Şimdiki adı Yakapınar olan Adana iline bağlı bir bucak.

misk: Güzel koku çıkaran bir hayvan.

mislin: Benzerin, dengin.

moy: Saç teli (Arapça aslında: Muy).

mucuk: Bir tür sivrisinek.

Mucur'un özü: Mucur suyunun kaynağı.

muhabbetlik: Sevgi, sevdâ.

muhannet: Hor bakan, yaptığı iyiliği başa kakan.

murad: İstek.

Murat: Fırat nehrinin bir kolu.

— N —

nalın: Takunya.

namlı: Ünlü.

namlı namlı kar: Öbek öbek, parça parça kar.

nâme: Mektup.

nan: İle.

nâr: Ateş.

nasihat: Öğüt.

nefes: Türkü, hatıra.

niceleyin: Nasıl.

nikap: Örtü.

niyaz: Yalvarma, dua.

nöbet şekeri: Bazı hastalıklarda ilâç olarak kullanılan, çok tatlı bir şeker türü.

nöbet: Sıra, kesik.

— O —

oba: Üç-beş çadırın halkı, aşiretlerin küçük bölümleri.

oda: Beylerin, ağaların her zaman herkese açık odaları bulunur. Buralarda eğlenilir, saz çalınıp türkü söylenir.

oflaz: Çok iyi, usta, olgun.

oğul balı: Balın en iyisi.

otağ: Süslü çadır.

otl'olur: Otlulu olur.

— Ö —

ölenece : Ölene kadar.

özge yâr: Bana ait yâr.

özleşmek: Özlemek, içten özlem.
özünü: Kendini.

— P —

peder: Baba.
Pehlivanlı: Bir köyün adı.
perî: Cinlerin var olduğuna inanılan, pek güzel kadın kış-
mı.
perde: Yaşmak.
persek: Kısa.
pic oldu: Ahlağı bozuldu, kötü oldu.
pir: Yaşça ve rütbece önde gelen.
pus: Sis, duman.
puse: Öpücük.
pürç: Ökse otu, domurcuk.
pürçü: Yaprak, pürcük.

— R —

Rakiye: Eskiden Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde olan Halep iline bağlı bir kasaba. Rakka.
reyha: Güzel koku, rayiha.
reyhanlı: Güzel kokulu.
rusvay: Rezil, maskara, itibarını yitirmiş.

— S —

sâde: Yalnız.
sağan: Gençleri.
sağlık: Şifa, canlılık, verilecek.
sağmal: Süt veren, sağılan hayvan.
sağrı: Atın kış tarafı. Memeli hayvanlarda bel ve kuyruk arasındaki dolgun ve yuvarlakça bölüm.

sakar: Atın hafifçe topallanması.
salâvat getirmek: Tehlikeli zamanlarda, ölüm sırasında Hz. Muhammed'e edilen dua.
salta: Başörtüsü.
samur: Koyu sarı.
sar'aslan: Sarıaslan köyü.
sarı donlusu: Sarı renklisi (At rengine 'don' denir).
satmak: Evlendirmek.
savran: Küme, öbek.
say: Çamurlu, geniş sazlık.
şaya: Üç etekli entari, fistan, ayakkabı.
secere: Soy bildiren yazma tablo.
sefer: Savaş hali.
seher: Sabahın ilk saatleri.
seher ile: Sabahın seher vaktinde.
Sehil: Çukurova anlamında kullanılmıştır. Sahil, deniz, göl, nehir kıyısı, düzlük.
seki: Yayla, düzlük.
sekişir: Gezer.
semah: Oyun.
ser: Baş.
Senem: Çam fıstığı ağacı. Arapçası, «sanevber» dir.
serdar börklü: Komutan başlıklı.
serseriye yeldirmek: Serseri gibi boşuna koşturmak, dolaştırmak.
sevdiceği: Sevgilisi.
seyfi gözlü: Seyfi; gayet güzel bir avcı kuşudur. Bu deyişin kullanıldığı şiirde, «güzel gözlü sevgili» demek istemiştir.
seyran eylemek: Gezmek, dolaşmak.
seyyip: Dul kadın. Koca, bilgiç kadın.
sılacı: Doğduğu yere giden.
sınamak: Denemek.
sırma: Gelin teli.

sıva: Bir tür kumaş.

sıvayı: Sıvayarak.

siftah: İlk.

sim gerdan: Gümüş gibi ak ve parlak gerdan.

simleri kuşanmak: Sorup soruşturmak.

sin: Yaş.

sine: Göğüs.

sine-bent: Atların göğsüne konan boncukla işlenmiş süs bağı.

Sis: Kozan'ın eski adı.

sofu: Tanrı'ya son derece bağlı kişi.

somruk: Çocuk emziği.

son hitamı: Sonunda, en sonunda.

sorup soruşturmak: Arayıp sormak.

söktü mü?: Buzu eritip çözdü mü?

sökülmek: Sökün etmek, görünmek.

sözüm kayıran: Sözümü dinleyen, sana söylüyorum!

süprünsün: Süpürülsün.

sürem: Zaman.

— Ş —

şcile: Şule, meşale.

şaduman: Sevinçli.

Şah Suna: Dadaoğlu'nun sevgilisinin adı.

şahin yelli: Şahin kuşu gibi at koşturan, uçan.

Şam'aça: Şam'a kadar.

şar: Şehir. Belli günlerde kurulan köylü pazarı.

şenliklenmek: Sevinçli olmak, şenlenmek, donanmak.

şerimiz: Zararımız, kötülüğümüz.

şıvga: Taze fidan.

şol: Şu.

— T —

taç vurunmak: Beylik başlığı giymek.

talan: Yağma.

tatlı olur: Tatlı olur.

tay: Kısarak yavrusunun büyümüşü.

tayın: Ekmek, yiyecek.

tebdini dolaşmak: Şaşırmak, şaşkın olmak.

tebdirini: Önlemine, aklını.

temren: Mızrak ucundaki sivri demir.

tezele: Tedavi, tımar, pansuman yapmak.

tımar: At bakımı.

tor: Yüze bakmayan, yabancı halli.

tor şahin: Beylerin beslediği avcı kuşu.

Turaç: Bir tür kuş.

tuğ: Paşalık rütbesi

tuğ çekmek: Gösteri yapmak, sevinmek.

tülü deve: Uzun tüylü erkek deve.

— U —

uc: Sınır, son, sonuç.

uğru: Önü.

ummak: Beklemek.

umman: Büyük deniz.

un: Ağlama.

Urum: Anadolu.

usul boy: İnce, uzun boy.

uşak: Çocuk, genç.

uz: Dkkatli, ustalıkli.

— Ü —

üç terazi: Bir yıldız kümesi, terazi burcu.

ün: Şöhret, şan, şeref.

ünlemek: Seslenmek, ötmek.

üşüşmek: Üşmek, gelmek.

üveyi-kır: Makul bir at rengi.

üvez: Sivrisinek. Bilindiği gibi, Çukurova'nın sivrisineği boldur. Bunun için de sıtmaya yakalanmaktan korkan aşiretler yaz gelince yaylaya çıkarlar.

üzengi: At eğerinde ayak basılan yer.

— Y —

yağlık: Mendil, baş örtüsü.

yalı kaval: Koşarken yelenin havalanması.

yalman: Eğri.

yamaç: Karşı.

Yarsıfat: Seyhan nehrinin eski adı.

Yarsuvat: Ceyhan ilçesinin eski adı.

yayanlık: Yayaların yolu.

yay eylemek: Beli yay gibi bükülmek.

yaylak: Otlak, yayılacak yer, yayla.

yaylın etmek: Yayılmak, otlamak.

yedeğine almak: Arkasına, yanına almak.

yedi iklim: Eskiden dünyayı yedi bölgeye ayırırlardı.

yedim yedim yetmek: Yedeğe alarak götürmek.

yedi ülker: Ülker yıldızı.

yeğın: İyi.

yektep: Kendi başına.

yelledi: Tahrik etti, kavgaya hazırladı.

yen: Zafer.

yeşilbaş: Yaban ördeği.

yetirmek: Yetiştirmek, kavuşturmak.

yılanan: Yıl ile, yıllarca.

yolar ağlasın: Yolarak ağlasın, yolup ağlasın.

yolunan: Gereği gibi, yolu ile.

yontusunda: Oyuğunda, suyun oyduğu yerde, kıvrımında.

yo: Verimsiz, kısır, başka, değişik.

Yozgat: Sonradan «Küçük Yozgat» adı verilen Âsi Yozgat. şimdiki Elmadağ (Ankara) ilçesi ya da şimdiki Yozgatili...

yön: Dövüş.

yuva beklemek: Kuluçkaya yatmak; cücük, civciv, yavru çıkarmak.

— Z —

zâr: Ağlamak.

zatı zatından: Oldum olasıya, öteden beri.

zamane: Bu zaman, yaşanılan zaman.

zay olmak: Yok olmak, hiç olmak.

zemheri: Kışın en soğuk zamanı.

zer-nişanlı: Altın benekli, çok değerli.

zülûf: Kulakların üstüne dūřen saç.

İ — ŞİİRLER DİZİNİ

Her şiirin adı bulunmakla birlikte ilk dörtlüğün son sözcüğündeki sesler temel alınmış, alfabetik dizin bu şekilde oluşturulmuştur. Son dizeler olduğu gibi aktarılmış ve karşılıklarına da sayfa numaraları yazılmıştır.

A

Böyle rüsvay olmasaydık cihanda	92
Fariz avcı ister yerin Binboğa I	128
Fariz avcı ister yerin Binboğa II	132
Dudulu kumrulu başın Binboğa	135
Çayırından kalktı m'ola	126
Çığırından çıktı m'ola	152
Hoş benzettim samur kaşlar kemana	174
Sultan Süleyman'a kalmayan dünya	123
Kızlar gelir yaylamıza	129

E

Çevrilim konacak yer var önünde	111
Yasak mezarın gezene	95
Alırım kız seni komam ellere	173

I

Sende gümanım var Çiçek Dağı	134
Dilberlerin hep de böyle ala mı	130
Bire beyler cünunluğun zaman mı	101
Sırma ilen örmüş sırma saçını	154
Arkasından yetişiyor sağları	189
Beybaban zorunan aldı tuğları	116

İ

Sallanıyor bir fidende dal gibi	164
Onların maşkına bakmam var dedi	112
Ne ağlattı ne incitti oy dedi	160
Vakti geldi çağı şimdi	139
Severim kır atı bir de güzeli	157
Gittim amma gelinir mi	141
Coşar ağlar şimden geri	131
Felek bir yanıma boşa getirdi	177
Kendine güldürür bütün elleri	167
Açtım'ola lıca'nın gülleri	138
Üstüne de biber ekim öl deydi	191

K

Sarın aslanlarım derdi Apa'ak	115
Hilebaz olmaz yiğit bön gerek	155

Kahkül kıvrım kıvrım eğri kaş gerek	172
Eşkini seldir yiğide eşkin gerek	165
İle uzak yol gerek	176
İnsan sıfatına döndürdün felek	166

M

Ustam divanına durmaya geldim	194
Pençe vurup ciğerimi çekmem var benim	125
Kader böyle imiş kime ne deyim	127
Ver sazını bana ey sarı kuzum -	185

N

Şu dünyada paha yetmez malınan	175
Doğan aylar gibi doğdu sabahtan	159
Şimdi döndüm düzen tutmaz tele ben	158
Dost ise çevirmiş yüzünü benden	192
Zamane de pek uğraşma el ilen	137
Yanar bağı ateşinen köz inen	133
Döndü gurbet ile yolu Avşar'ın	93
Yol alıp gidiyor göçü Avşar'ın	114
Dost ağlasın kahpe felek utansın	94
Saçı sünbül kuzu sunam ağlasın	144
Yürüyüşü köstek olur güzelin	156
Bekletmen divandan söz alın gelin	96
Emmin seni heyheylesin	193
İlleri sürgüne gitti beylerin	145
Kem rakibin bağında gül bitmesin	161

R

Ulaştı hayfını aldı Karalar	109
Selvili söğütlü şarın var dağlar	151

Kürk geydirir at bağışlar	
Elinde turnalar söyleşip gider	
Yarım diyen bülbül diller iniler	
Ölüm de güzeli sevmeye benzer	
Zülfunun telleri pek reyhanlıdır	
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir	
O yiğit yanına nazınan gelir	
Eritir ha nazlı dilber eritir	
Ötüşü gül dalınd'olur	
Yükünü kumaştan tutmuş gib'olur	
Arap atın koç yiğidin gün olur	
Aslı kurt yavrusu yine kurt olur	
Al yeşil bahçeli Kaman görünür	
Bizim sevda senesini doldurur	

Ş

Meğer dünya dört sultanlık yer imiş	
Dizilmiş yollara el karma karış	

U

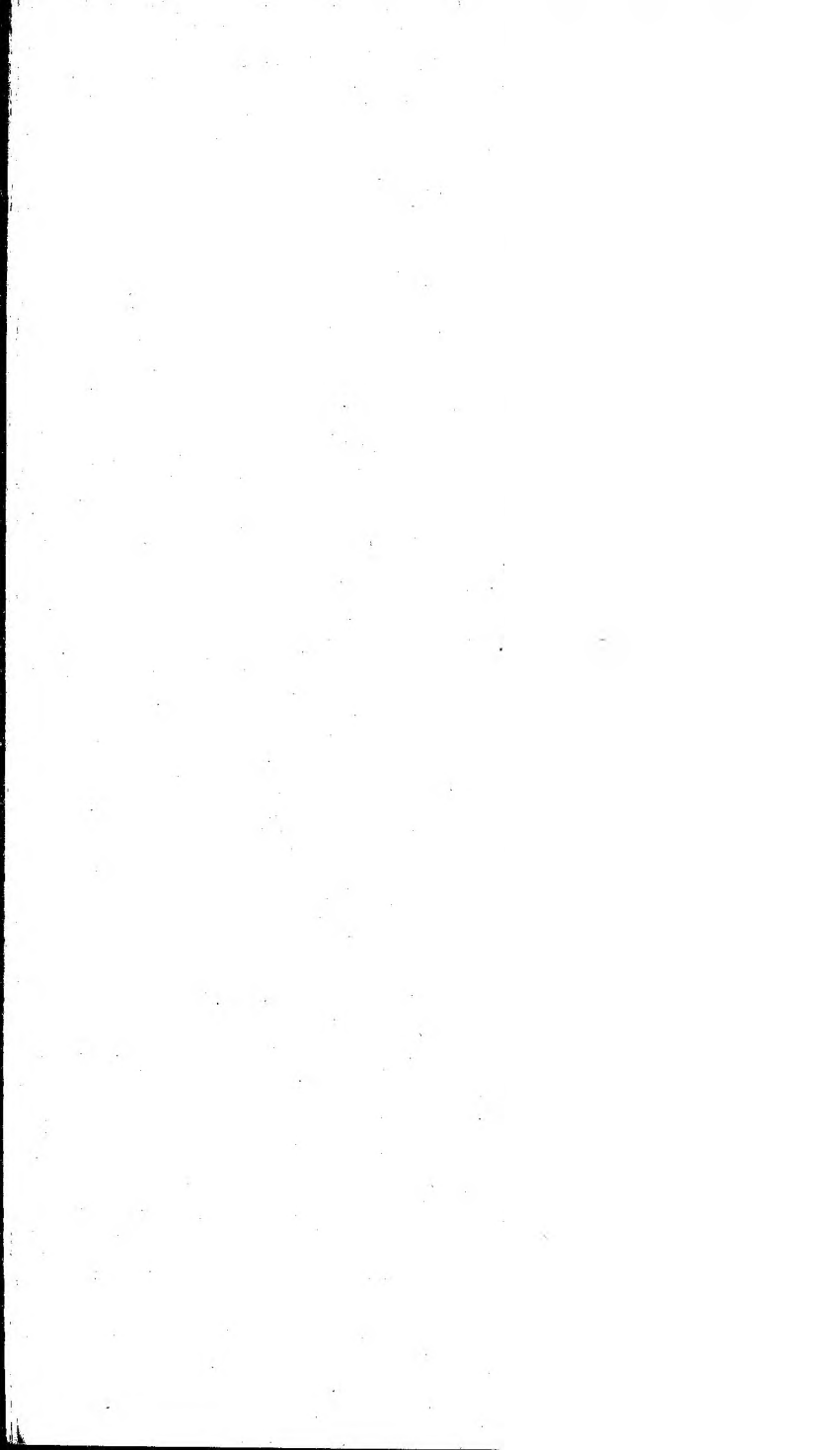
Eski geydirirler bize kindir bu	
Çukurova kildi beyler nic'oldu	
İçindeki bunca beyler nic'oldu	
Arap atın koç yiğidin gün'oldu	
Koç yiğitler Arap ata bin oldu	
Ok değmeden gözlerimiz kör oldu	
Avlar lâyük Küçük Ali Oğlu	
Kalmadı muradım der Ali Oğlu	
Varılmaz yurduna Küçük Ali Oğlu	
Sen de gönlünle gel ey Kozanoğlu	
Biner dövüşürüm der Türkmenoğlu	
Çek atın başını Urum'a doğru	

Ü

Kötüleri üstümüze güldürdü	171
----------------------------------	-----

Z

Bir kız göçün çekmiş gider eğenmez	178
Hey ağalar nere vardı yarımız	117
Çevrildi burada kaldı ilimiz	142
Boz kartala pay oldu ya ölümüz	110

K — KAYNAKÇA

- 1 — Taha Toros/Dadaloğlu/Yeniadana Basımevi-1940
- 2 — Cahit Öztelli/Üç Kahraman Şair (Köroğlu-Dadaloğlu-Kuloğlu)/Milliyet Yayınları-1978.
- 3 — Süleyman Yağız/Direnen Saz-Direnen Söz/Uyak Yayınları-1977.
- 4 — Tahir Kutsi/Dadaloğlu/Toker Yayınları-1975
- 5 — Türkçe Sözlük/TDK Yayını/7. Baskı-1983.
- 6 — Mehmet Fuat/Karacaoğlu/De Yayınları-1980
- 7 — Sabahattin Eyuboğlu/Pir Sultan Abdal/Cem Yayınevi-1983.
- 8 — Hüseyin Seçmen/Karacaoğlu/Deniz Kitaplar Yayınevi-1983.
- 9 — Rıza Zelyut/Halk Şiirinde Gerçekçilik/Ayko Yayınları-1982.
- 10 — İlhan Başgöz/Karacaoğlu/Cem Yayınevi-1977
- 11 — Karacaoğlu/Dergah Yayınları-1982.
- 12 — Cahit Öztelli/Karacaoğlu/Milliyet Yayınları-1978.
- 13 — Cahit Öztelli/Köroğlu-Dadaloğlu/Varlık Yayınları-1983.
- 14 — Cahit Öztelli/Pir Sultan Abdal/Özgür Yayın Dağıtım-1984.
- 15 — Demokrat Gazetesi/Nisan-1980 Koleksiyonu.
- 16 — Haşim Nezihi Okay/Köroğlu-Dadaloğlu/1970.

Dadaloğlu, XIX. yüzyılda, Toroslar'da göçebe olarak yaşamış olan güney Türkmenlerinin Avsar boyundan gelme bir büyük halk ozanıdır. Kahramanlık şiirleri yönünden Koroğlu'na, başkaldırı şiirleri yönünden Pir Sultan'a, aşk ve doğa şiirleri yönünden de Karacaoğlu'na bağlıdır. Şiirleriyle çöküş içindeki bir toplumun, göçebelerin yüzyıllar boyunca özümleyip geliştirdiği değerlerin yitirilmesi karşısında duyulan tepkiyi dile getirmiştir. Dadaloğlu ayrıca bağlı olduğu toplumu zorla dayalı yöntemlerle parçalamak isteyenlere karşı haklı bir direnişin sözcülüğünü de yapmıştır.

Değerli araştırmacı Prof. Dr. Mehmet Altın, bu bağlamda "Ferman padişahın dağlar bizimdir" diyen bu güçlü ozan, bir çok araştırmacının ilgisini çekmiştir. Değerli araştırmacı Battal Pehlivan'ın bu çalışması da bu ilginin bir devamıdır. Ancak, öteki araştırmaların bir tekrarı değildir. Battal Pehlivan, Dadaloğlu hakkında salt bilinenleri değil, "İlerici miydi, gerici mi?" gibi tartışmalara yol açan konulara da eğilmiş, dolayısıyla daha kapsamlı ve daha doyurucu bir yapıtı ortaya çıkarmıştır.

